

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў

Р.А. РОВІНА, В.А. КАСАП

**ІНФАРМАЦЫЙНА-БІБЛІАГРАФІЧНАЕ
ЗАБЕСПЯЧЭННЕ НАВУКОВА-ТЭХНІЧНАГА
І МЕДЫЦЫНСКАГА КОМПЛЕКСУ**

*Рэкамендавана ВМА ВНУ РБ па адукацыі
ў галіне культуры і мастацтваў у якасці вучэбна-
метадычнага дапаможніка для студэнтаў вышэйшых
навучальных устаноў па спецыяльнасці 23 01 11
“бібліятэказнаўства і бібліяграфія”*

Мінск 2009

УДК 016(072)
ББК 78.5я73
Р 58

Рэцэнзенты

І.В.Іванова, бібліятэкар аддзела навукова-арганізацыйнай і метадычнай работы Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэкі

В.М.Бігеза, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры менеджменту інфармацыйна-дакументнай сферы

Рэкамендаваны да выдання прэзідыумам навукова-метадычнага савета Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў і навукова-метадычным саветам па культуры, бібліятэказнаўстве і бібліяграфіі Вучэбна-метадычнага аб'яднання вышэйшых навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь па адукацыі ў галіне культуры і мастацтваў

Ровіна, Р.А.

Р 58 Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу: вучэб.-метадыч. дапаможнік / Р.А.Ровіна, В.А.Касап. – Мн.: Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў, 2009. – 160 с.

ISBN 985-6798-44-2.

Вучэбна-метадычны дапаможнік адпавядае аднайменнай праграме курса. Мэта яго – даць цэласнае ўяўленне аб асаблівасцях інфармацыйных рэсурсаў, што непасрэдна звязаны з адпаведнымі галінамі, іх уплыве на сучасны інфармацыйны рынак.

Для студэнтаў дзённай і завочнай формаў навучання, выкладчыкаў, што чытаюць лекцыйны курс, праводзяць лабараторныя заняткі, кіруюць курсавымі работамі.

ББК 78.5я73

ISBN 985-6798-44-2

© Р.А.Ровіна, В.А.Касап, 2009

Спіс скарачэнняў

БелДІСС – Беларускі дзяржаўны інстытут стандартызацыі і сертыфікацыі
БелІСА – Беларускі інстытут сістэмнага аналізу ў навукова-тэхнічнай сферы
БелНДІНТІ – Беларускі навукова-даследчы інстытут навукова-тэхнічнай інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў
БелСГБ – Беларуская сельскагаспадарчая бібліятэка
БелЦМТ – Беларускі цэнтр медыцынскіх тэхналогій, інфарматыкі кіравання, эканомікі Міністэрства аховы здароўя РБ
БелЦНМІ – Беларускі цэнтр навукова-медыцынскай інфармацыі
БРНСГБ – Беларуская рэспубліканская навуковая сельскагаспадарчая бібліятэка
БФ УНДІНТІ аграпрама – Беларускі філіял Усерасійскага навукова-даследчага інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі аграпрама
ВКР – вопытна-канструктарскія работы
ДБА – даведчна-бібліяграфічны апарат
ДПНТБ Расіі – Дзяржаўная публічная навукова-тэхнічная бібліятэка Расіі
ДРНТІ – Дзяржаўны рубрыкатар навукова-тэхнічнай інфармацыі
ІПС – Інфармацыйна-пошукавая сістэма
МДМУ – Мінскі дзяржаўны медыцынскі універсітэт
МКС – міждзяржаўны класіфікатар стандартаў
МКПУ – міжнародная класіфікацыя прамысловых узораў
МКТЗ – міжнародная класіфікацыя таварных знакаў
МПК – міжнародная патэнтная класіфікацыя
НББ – Нацыянальная бібліятэка Беларусі
НДР – навукова-даследчыя работы
НДУ – навукова-даследчыя ўстановы
НКП – Нацыянальная кніжная палата
НТБ – навукова-тэхнічныя бібліятэкі
НТІ – навукова-тэхнічная інфармацыя
НЦІУ – Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці
НТіМК – навукова-тэхнічны і медыцынскі комплекс
РНМБ – Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка
ТНПА – тэхнічныя нарматыўна-прававыя акты
ТУ – тэхнічныя ўмовы
УІНТІ – Усерасійскі інстытут навукова-тэхнічнай інфармацыі
ЦНСГБ Расіі – Цэнтральная навуковая сельскагаспадарчая бібліятэка Расіі
ЦНБ НАН – Цэнтральная навуковая бібліятэка Нацыянальнай акадэміі навук
ЭІР – электронныя інфармацыйныя рэсурсы

ПРАДМОВА

“Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу” з’яўляецца спецыяльнай дысцыплінай для падрыхтоўкі студэнтаў па спецыяльнасці “бібліятэказнаўства і бібліяграфія”.

Мэта курса – даць цэласнае ўяўленне аб асаблівасцях інфармацыйных рэсурсаў, якія непасрэдна звязаны з адпаведнымі галінамі, іх уплыве на сучасны інфармацыйны рынак. Студэнты павінны авалодаць тэарэтычнымі ведамі, умениямі і навыкамі па аналізе першасных і другасных дакументаў, ведаць асаблівасці тэхналагічных працэсаў падрыхтоўкі паказальнікаў, а таксама спецыфіку інфармацыйных паслуг.

Задача курса – аказаць дапамогу студэнтам пры вывучэнні дысцыпліны ў час засваення асобных раздзелаў, тэм, пры падрыхтоўцы да семінарскіх, практычных, лабараторных заняткаў, дзелавых гульняў, пры выкананні самастойнай работы.

Матэрыялы вучэбна-метадычнага дапаможніка будуць карысныя пры напісанні курсавых работ, выкананні завочнікамі кантрольных работ па курсе, а таксама ў час праверкі студэнтамі сваіх ведаў па пэўнай тэме дысцыпліны.

У склад дапаможніка ўваходзяць:

- тэксты лекцый у адпаведнасці з тэматычным планам курса;
- тэматыка і планы семінарскіх заняткаў;
- метадычныя ўказанні па выкананні семінарскіх і практычных работ;
- метадычныя ўказанні па выкананні дамашняй кантрольнай работы для завочнікаў;
- прыкладная тэматыка курсавых і дыпломных работ;
- матэрыялы па самастойнай рабоце студэнтаў (паводле матэрыялу курса). Самастойная работа павінна садзейнічаць засваенню колькасных, відавых, галіновых, тэматычных аспектаў айчынных і замежных інфармацыйных рэсурсаў па галінах, спецыфічных асаблівасцей тэхналагічных працэсаў складання асобных відаў паказальнікаў.

1. СПЕЦЫФІКА ІНФАРМАЦЫЙНА- БІБЛІАГРАФІЧНАГА ЗАБЕСПЯЧЭННЯ НАВУКОВА- ТЭХНІЧНАГА І МЕДЫЦЫНСКАГА КОМПЛЕКСУ

1.1. Галіновыя асаблівасці навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх уплыў на станаўленне сучаснага інфармацыйнага рынку

Беларусь з'яўляецца краінай з высокаразвітымі галінамі прамысловасці, сельскай гаспадаркі, медыцыны. Для паспяховага развіцця рэальнага сектара эканомікі ў краіне надаецца вялікая ўвага правядзенню навуковых даследаванняў, а таксама інфармацыйнай дзейнасці [1; 2]. Інфармацыя становіцца, стратэгічным запасам дзяржавы і кожнай арганізацыі навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу. Яна садзейнічае распрацоўцы перспектыўных планаў развіцця народнай гаспадаркі, укараненню прагрэсіўных тэхналогій і арганізацыйных рашэнняў, асваенню новых рынкаў, набыццю новых партнёраў.

Навукова-тэхнічны і медыцынскі комплекс абаяраецца на законы развіцця жывой і нежывой прыроды, гэта значыць, на законы прыродазнаўства, у ім генерыруюцца навукова-тэхнічныя веды. Навукова-тэхнічныя веды можна ўявіць у выглядзе сістэмы, якая складаецца з сукупнасці элементаў: людзей, занятых навуковымі даследаваннямі, распрацоўкай і вытворчасцю прадукцыі і аказаннем паслуг; ідэй, фактаў, тэорый, метадаў, якія забяспечваюць правядзенне даследаванняў і распрацовак; інструментарыя для правядзення навуковых даследаванняў і распрацовак; навукова-тэхнічнай інфармацыі. Аналагічную структуру маюць медыцынскія і сельскагаспадарчыя веды.

Навукова-тэхнічныя веды маюць шэраг спецыфічных рыс, якія адрозніваюць іх ад гуманітарных ведаў. Навукова-тэхнічныя веды існуюць у навукова-тэхнічным комплексе, які ўключае ўзаемазвязаныя сферы: навука – тэхніка – вытворчасць – спажыванне. Навукова-тэхнічныя веды знаходзяцца па-за межамі дзяржаў, тэрыторый, моўных асаблівасцей. Тут выкарыстоўваецца універсальная, зразумелая для дадзенай супольнасці мова формул, лічбаў, лацінскай мовы. Навукова-тэхнічныя веды маюць рынкавы кошт, хутка старэюць, добра

структураваны. Змест навукова-тэхнічных ведаў складаюць вынікі фундаментальных і прыкладных даследаванняў у галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны [3].

Прыродазнаўства – гэта фундамент комплексу. Яно вызначае развіццё іншых галін. Навуковыя даследаванні прыродазнаўчай тэматыкі праводзяцца ў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, ВНУ краіны. У склад прыродазнаўства ўваходзяць фізіка-матэматычныя, геалага-геаграфічныя, хімічныя, біялагічныя навукі. Кожная ў сваю чаргу падзяляецца на больш канкрэтныя, ці міжгаліновыя. Актуальнымі з’яўляюцца даследаванні па выкарыстанні нанатэхналогій у розных галінах, біятэхналогій, трансгенных раслін у экалагічных мэтах, па стварэнні звыштрывалага інструмента.

Тэхніка (прамысловасць) – адна з прыярытэтных галін развіцця сучаснай Беларусі. Значныя дасягненні ў краіне назіраюцца ў аўтамабілебудаванні, будаўніцтве, транспартным машынабудаванні, хімічнай прамысловасці і іншых галінах. Адметнасцю з’яўляецца шырокае ўкараненне ў тэхніку інавацый, навукаёмістых тэхналогій. Для тэхнічных навук характэрны спецыфічныя, найбольш абагульненыя паняцці (катэгорыі), якія прадстаўлены ў кожнай галіне. Гэта матэрыял (сыравіна), абсталяванне (дэталі, вузлы), тэхналагічныя працэсы. У адпаведнасці з імі фарміруецца сістэма тэхнічных вучэбных дысцыплін. Гэтыя катэгорыі неабходна ўлічваць і ў інфармацыйнай дзейнасці пры стварэнні інфармацыйнай прадукцыі, аказанні інфармацыйных паслуг. Найбольш актуальныя тэмы даследуюцца і распрацоўваюцца ў межах прыярытэтных комплексных праграм, такіх, напрыклад, як “Беларускае аўтамабілебудаванне”, “Другасная перапрацоўка сыравіны” і інш.

Сельская гаспадарка ў Беларусі накіравана на вырошчванне сельскагаспадарчых культур і развядзенне сельскагаспадарчых жывёл для атрымання прадукцыі раслінаводства і жывёлагадоўлі. Для яе характэрны спецыфічныя рысы развіцця, якія неабходна ўлічваць у інфармацыйнай дзейнасці. Гэта занальнасць, сезонны характар работ, выкарыстанне жывых арганізмаў у якасці аб’екта і сродку сельскагаспадарчай вытворчасці, прасторавая разгрупаванасць, спецыялізацыя. Кірункамі даследаванняў у галіне з’яўляюцца дасягненне хар-

човай бяспекі, зніжэнне ўзроўню забруджвання глеб і ўвядзенне іх у гаспадарчае абарачэнне, распрацоўка навуковых праблем меліярацыі і інш.

Медыцына – гэта галіна, якая забяспечвае ўзнаўленне працоўных рэсурсаў, жыццё і здароўе насельніцтва, прафілактыку захворванняў. Сусветнаведомыя навуковыя і лячэбныя школы афтальмалогіі прафесара Т.С.Бірыч, уралогіі прафесара М.Я.Саўчанкі, анкалогіі прафесара Я.П.Дзямідчыка і інш. Інфраструктуру галіны складаюць навукова-даследчыя інстытуты (каля 20), сетка лячэбна-прафілактычных устаноў (клінікі, бальніцы, паліклінікі, дыспансеры, амбулаторыі), вышэйшыя і сярэднія навучальныя медыцынскія ўстановы для падрыхтоўкі высокакваліфікаваных кадраў. Усё большую ролю ў апошнія гады стаў адыгрываць недзяржаўны сектар аказання медыцынскіх паслуг. Актуальнымі для галіны з’яўляюцца рашэнне праблем лячэння хвароб (туберкулёза, СНІДу, медыка-генетычных захворванняў), стварэнне айчынных лекавых сродкаў і абсталявання для медыцынскіх устаноў, мадэляванне працэсаў лячэння.

Галіновая інфармацыйная сістэма з’яўляецца элементам метасістэмы сельскай гаспадаркі, прамысловасці, медыцыны, прыродазнаўства. Яна забяспечвае яе развіццё і змяняецца разам са змяненнямі ў самой галіне. Галіны навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу аказваюць уплыў на інфармацыйную сістэму непасрэдна (шляхам перадачы інфармацыі аб сваім якасным стане праз дакументныя рэсурсы і інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў) і апасродкавана, калі інфармацыйная сістэма спрыяе развіццю галіны праз створанія першасныя і другасныя рэсурсы і іх давадзенне да карыстальнікаў. Уплыў галіновых асаблівасцей на інфармацыйную сферу адбываецца на ўзроўні бібліяграфавання і аказання інфармацыйных паслуг.

Дыферэнцыяцыя і інтэграцыя – дзве супрацьлеглыя тэндэнцыі, якія характэрны для развіцця комплексу. Дыферэнцыяцыя звязана з падзяленнем адной з галін (тэм) на некалькі самастойных. Гэта ў сваю чаргу адбываецца на тэматыцы дакументных рэсурсаў, знаходзіць адлюстраванне ў інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі. Дыферэнцыяцыя спрыяе больш дакладнаму пошуку інфармацыі і арганізацыі інфармацыйных масіваў. Супрацьлеглая тэндэнцыя – інтэграцыя –

звязана з аб'яднаннем галін у комплексы, аб'яднаннем тэматыкі дакументаў, стварэннем міжгаліновай інфармацыі. Гэта таксама аб'ектыўная тэндэнцыя, але яна спрыяе рассяяню інфармацыі. Бібліёграф павінен умець з дапамогай індэксавання дакументаў, стварэння інфармацыйна-пошукавых сістэм, арганізацыі выстаў дакументаў па комплексных, міжгаліновых тэмах кіраваць працэсамі пошуку і давядзення інфармацыі да карыстальнікаў.

Для сучаснага этапу развіцця НТІМК характэрна яго ўваходжанне ў рынак. Узнікненне канкурэнцыі патрабуе выбару сучасных тэхналогій, матэрыялаў, абсталявання і іх хуткага выкарыстання. Таму павышаюцца патрабаванні карыстальнікаў да аператыўнасці і якасці інфармацыйных паслуг. У канкурэнтнае асяроддзе ўключаюцца не толькі бібліятэкі, але і інфармацыйныя цэнтры, камерцыйныя структуры.

Пытанні для самакантролю

1. Якія асаблівасці характэрны для развіцця галін, што ўваходзяць у НТІМК?
2. У чым асаблівасці развіцця навукова-тэхнічных ведаў?
3. Як уплываюць асаблівасці НТІМК на інфармацыйную дзейнасць?
4. Як выяўляюцца дыферэнцыяцыя і інтэграцыя галін НТІМК у інфармацыйнай дзейнасці?

Літаратура

1. *Аб навуковай дзейнасці*: закон Рэспублікі Беларусь: прыняты 21 кастрычніка 1996 г. // Ведамасці Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. – 1996. – № 34. – С. 16–33.
2. *О научно-технической информации*: закон Республики Беларусь: принят 26 апреля 1999 г. // Ведамасці Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. – 1999. – № 19/20. – С. 3–15.
3. *Гершунский, Б.С.* Философия образования для 21 века (В поисках практико ориентированных образовательных концепций) / Б.С.Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
4. *Кузин, А.А.* Введение в специальность: научно-техническая информация: учеб. пособие // А.А.Кузин, Т.В.Муравинский, П.И.Никитин / МГИАИ. – М., 1983. – С. 9–13.

1.2. Агульная характарыстыка інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу

1.2.1. Дакументныя рэсурсы як аснова інфармацыйнага забеспячэння спецыялістаў

Адным з асноўных аб'ектаў галіновай інфармацыйнай дзейнасці з'яўляюцца дакументныя крыніцы інфармацыі (ДКІ). Яны маюць істотныя адрозненні ад крыніц гуманітарнага і грамадскага цыклаў. Іх можна звесці да асаблівасцей сацыяльнага прызначэння ў грамадстве; інтэрнацыянальнага характару ведаў, заключаных у гэтых крыніцах; складанасці зместу і мовы; асаблівасцей структуры і інш.

Відавочна, што і спажывыцы гэтай інфармацыі таксама маюць спецыфічныя патрэбнасці, якія дэтэрмінаваны шматлікімі аб'ектыўнымі і суб'ектыўнымі фактарамі.

Асаблівасць сацыяльнага прызначэння дакументаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне заключаецца ў першую чаргу ў тым, што яны садзейнічаюць развіццю прагрэсу ў навукова-тэхнічным і аграрна-прамысловым комплексах, якія вызначаюць эканоміку дзяржавы і сацыяльны ўзровень яе насельніцтва. Гэтая асаблівасць не змяншае вялікую ролю дзіцячай, мастацкай і ўвогуле гуманітарнай літаратуры, якая садзейнічае духоўнаму развіццю чалавека.

Навукова-тэхнічная інфармацыя ўплывае не толькі на навукова-тэхнічны прагрэс і эканоміку, але і на палітыку, культуру, экалогію. У развітых дзяржавах даўно ўжываюць навуковую і тэхнічную інфармацыю на карысць грамадства. Напрыклад, навукова-тэхнічная інфармацыя адыграла вялікую ролю ў эканамічным адраджэнні Японіі і іншых краін пасля Другой сусветнай вайны; у Германіі інфармацыю лічаць палівам будучыні; у ЗША – рэсурсам, з дапамогай якога падтрымліваюць канкурэнтаздольнасць дзяржавы на сусветным рынку, здароўе і дабрабыт нацыі.

Інтэрнацыянальную прыроду, пераемнасць навукова-тэхнічных ведаў вучоныя разумелі даўно. Як ніколі раней інтэрнацыянальны характар ведаў рэалізуецца сёння ў магутным працэсе інтэлектуальнай, навуковай і тэхнічнай інтэграцыі і выяўляецца ў шматлікіх міжнародных навукова-тэхнічных праектах (напрыклад, у энергетыцы, авіяцыі, космасе, экало-

гій, электронна-вылічальнай тэхніцы, фізіцы і інш.), у стварэнні міжнародных навукова-даследчых устаноў, часопісаў, правядзенні з'ездаў, канферэнцый, выданнях па іх выніках і інш.

Менавіта ў навуцы, тэхніцы, медыцыне адбываецца выкарыстанне навукова-тэхнічных вынікаў, а пэўныя адкрыцці робяць перавароты не толькі ў навуковых, але і ў дзелавых і нават палітычных колах: адбываюцца змены ў фінансаванні і планаванні навукі, пераарыентуюцца вучоныя, лабараторыі, інстытуты, фірмы, з'яўляюцца новыя выданні і інш.

Асаблівасці зместу і мовы дакументных рэсурсаў у навукова-тэхнічным і аграпрамысловым комплексам дэтэрмінаваны складанасцю саміх аб'ектаў навук і галін, метадаў і інструментарыя вывучэння гэтых аб'ектаў, а таксама асаблівасцямі навуковай мовы.

Спецыфіка мовы заключаецца ў тым, што шырока выкарыстоўваюцца фармалізаваныя мовы (хімічныя, фізічныя, матэматычныя формулы, ураўненні, табліцы, графікі, схемы) і спецыяльная тэрміналогія. Толькі ў біялогіі існуе каля 2 млн. спецыяльных тэрмінаў раслін і жывёл, некалькі мільёнаў тэрмінаў выкарыстоўваюцца ў іншых прыродазнаўчых навук, у тэхніцы і сельскай гаспадарцы.

Структура дакументных рэсурсаў па адзначаных галінах таксама мае адметныя рысы. Іх зместавая (тэматычная) сутнасць з'яўляецца галоўнай, сістэмаўтваральнай, яна ідэнтыфікуе канкрэтныя дакументы і вызначае іх галіновую прыналежнасць. У інтэграцыйных працэсах навукова-тэхнічны прагрэс набывае міжгаліновы характар, і гэта фарміруе міжгаліновую частку дакументных рэсурсаў.

Адметнай рысай дакументных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне з'яўляюцца відавныя асаблівасці і іх прапорцыі. У складзе дакументных патокаў, акрамя кніг, брашур і серыяльных выданняў, значнае месца займаюць спецыяльныя віды літаратуры і дакументацыі: патэнтныя дакументы, тэхнічныя нарматыўна-правыя акты, прамысловыя каталогі, а таксама неапублікаваныя дакументы і інш. Усё большая частка першаснай дакументнай інфармацыі змяшчаецца на электронных носьбітах. У сувязі са спецыфікай, заключаючай у гэтых дакументах інфармацыі, яны маюць вялікае значэнне менавіта ў развіцці тэхні-

кі і тэхналогіі, іншай практычнай дзейнасці. Так, патэнтная актыўнасць любой дзяржавы, якая пацвярджаецца большасцю выдадзеных ахоўных дакументаў, сведчыць аб яе навукова-тэхнічным узроўні.

Сучасныя дакументныя рэсурсы характарызуюцца такімі каштоўнасцямі ўласцівасцямі, як актуальнасць тэматыкі, паўната звестак аб аб'екце, апэратыўнасць, даставернасць, арыгінальнасць звестак і інш. *Актуальнасць* вызначаецца адпаведнасцю тэматыкі дакумента найбольш важным праблемам навуковай і практычнай дзейнасці, яго неабходнасцю для розных галін навукі і практыкі. *Арыгінальнасць* – гэта наяўнасць у дакуменце новых звестак, невядомых навуцы і практыцы раней. *Дакладнасць* звестак звязана з максімальнай адпаведнасцю аб'ектыўнай рэальнасці, прынятым нормам і правілам. *Дакладнасць* характарызуе адпаведнасць, правэранасць інфармацыі практыкай вытворчасці і лячэння. Найбольш даставернымі лічацца дакументы, высновы і рэкамендацыі якіх ужо ўкараніліся ў практычную дзейнасць. *Паўната* звестак аб аб'екце ўяўляе адлюстраванне ў дакументах найбольш сутнасных даных, якія характарызуюць аб'ект з усіх бакоў і з розных пунктаў погляду. *Апэратыўнасць* фіксацыі звестак і распаўсюджвання дакументаў характарызуецца часавым інтэрвалам, які прайшоў ад стварэння новых ведаў да прадастаўлення гэтых звестак чытачу. Суадносіны формы замацавання ведаў мэтам стварэння дакумента звязаны з логікай пабудовы, зместам, ступенню падрабязнасці асвятлення праблемы, складанасцю выкарыстанай мовы пры стварэнні дакумента пэўнага віду для задавальнення інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў інфармацыі. Гэтыя ўласцівасці выступаюць таксама і ў якасці патрабаванняў, што прад'яўляюць карыстальнікі інфармацыі да дакументаў. Аднак на практыцы не існуе дакументаў, у якіх былі б адлюстраваны ўсе каштоўныя ўласцівасці адначасова. На каштоўнасць дакументаў для пэўных катэгорый карыстальнікаў уплываюць таксама сацыяльна-эканамічныя і псіхалагічныя умовы, у якіх яны ствараюцца.

Структура дакументных інфармацыйных рэсурсаў

У адпаведнасці з галіновымі асаблівасцямі дакументных крыніц інфармацыі навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу структура патоку дакументаў прадстаўлена:

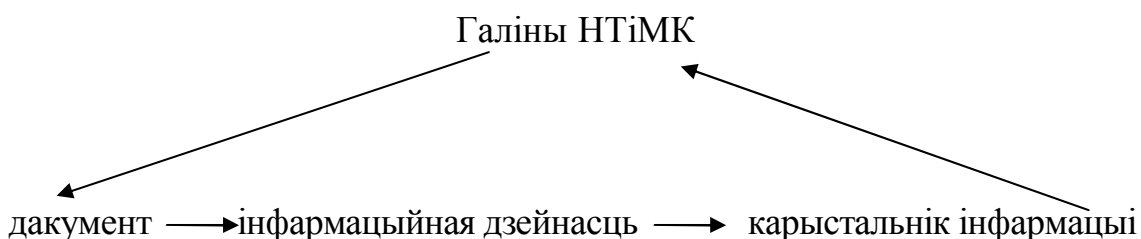
– дакументамі па розных галінах (прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне), што ўваходзяць у гэты комплекс;

– дакументамі вузкатэматычнай накіраванасці, якія звязаны з дыферэнцыяцыяй кожнай з галін, увайшоўшых у комплекс;

– дакументамі комплекснага, міжгаліновага характару, якія з’яўляюцца вынікам уплыву працэсу інтэграцыі. Гэта дакументы па такіх, напрыклад, галінах, як механізацыя сельскай гаспадаркі, біяфізіка, генная інжынерыя, аграпрамысловая інтэграцыя, экалагічна чыстыя тэхналогіі і інш.;

– часткова дакументамі аддаленых тэматычна ад дадзенага комплексу галін, якія аказваюць уплыў на развіццё навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу (па галіновай эканоміцы, паліталогіі і інш.).

Такім чынам, знешнія тэматычная межы дакументных інфармацыйных рэсурсаў акрэслены асноўнымі галінамі комплексу з улікам дыферэнцыяцыі і інтэграцыі. Унутраныя межы, а таксама тэматычная структура комплексу выражаюцца ў класіфікацыйных схемах, такіх як Універсальная дзесятковая класіфікацыя, Міжнародная патэнтная класіфікацыя, Міждзяржаўны класіфікатар стандартаў, Рубрыкатары ДРНТІ, MESH і інш. Такім чынам, назіраецца непасрэдны ўплыў галін комплексу на інфармацыйную дзейнасць праз дакументную рэсурсы. З другога боку, карыстальнік інфармацыі праз яго інфармацыйныя патрэбнасці таксама ўплывае на інфармацыйную дзейнасць.

Дакументныя інфармацыйныя патоки (ДІП)

па асноўных галінах комплексу: характарыстыка, састаў

Дакументны інфармацыйны паток з'яўляецца ўпарадкаваным мноствам дакументаў, якія фіксуюць веды і прызначаны дзеля іх перадачы ў пэўным сацыяльным асяроддзі. У працэсе аналізу і выяўлення ён становіцца рэальным аб'ектам. Аналіз дакументнага патоку часцей разглядаюць па тыповідавых, тэматычных, геаграфічных, моўных, выдавецкіх, арганізацыйна-фірменных, аўтарскіх кірунках. Аналіз структуры патоку з'яўляецца адным з напрамкаў маркетынговых даследаванняў. Па выніках такога аналізу можна даведацца аб кірунках даследаванняў, профілі і дыяпазоне дзейнасці арганізацый і асобных спецыялістаў. Сучаснаму патоку дакументаў навукова-тэхнічнай і медыцынскай тэматыкі ўласцівы наступныя тэндэнцыі: агульнае колькаснае павелічэнне; змяненне якасных асаблівасцей і ўнутранай структуры.

Колькаснае павелічэнне дакументаў НТІМК у Беларусі залежыць ад аб'ектыўных і суб'ектыўных фактараў, такіх як развіццё самой навукі, з'яўленне новых навукова-даследчых устаноў, павелічэнне навуковых кадраў. Якасныя характарыстыкі дакументных патокаў звязаны з павышэннем ролі навуковай інфармацыі, якая знаходзіцца зараз не толькі ў навуковых выданнях, але ўсё часцей у вытворча-практычных і вучэбных выданнях. Гэта сведчыць аб апэратыўным адлюстраванні актуальных праблем навукі ў практычнай дзейнасці. Пашыраецца чытацкі адрас створаных дакументаў. Вынікі даследаванняў і распрацовак беларускіх вучоных распаўсюджваюцца не толькі ў традыцыйным выглядзе, але часцей у электронным. Яны становяцца таварам, якім можна гандляваць. Спецыяльную літаратуру па тэматыцы НТІМК у Беларусі выдаюць як дзяржаўныя ("Беларуская навука", "Вышэйшая школа"), так і недзяржаўныя ("Тэхнапрынт", "Парадыз" і інш.) выдавецтвы.

Выданне галіновай літаратуры ў Беларусі (кнігі і брашур)

Агульныя статыстычныя даныя па выданні кніг пададзены ў табл. 1.

Выданне кніг па галінах за 1861–2005 гг.

Галіны	Гады				
	1861– 1917	1918– 1940	1941– 1960	1961– 1990	1991– 2005
Прыродазнаўства	170	1291	974	5504	4183
Тэхніка	70	927	1607	20280	9359
Сельская гаспадарка	271	1924	2031	8763	3542
Медыцына	120	547	540	2831	5262

Паводле даных Нацыянальнай кніжнай палаты назіраецца павелічэнне выданняў па асноўных галінах НТіМК, хоць гэтая тэндэнцыя і не вытрымліваецца ў пэўныя перыяды. Вынікі табліцы сведчаць аб тым, што на працягу стагоддзя (да 1961 г.) па колькасці выдадзеных кніг месцы размяркоўваліся так: першае – сельская гаспадарка, другое – прыродазнаўства, трэцяе (з невялікім адставаннем) – тэхніка, чацвёртае – медыцына. Дамінаванне сельскагаспадарчай кнігі тлумачыцца тым, што Беларусь у гэты час лічылася ў асноўным аграрным краем.

Адначасова тэхніка набірала тэмпы, але рэзкі скачок яна атрымала ў 60–70-я гг. XX ст., што адбілася на колькасці выдання кніг. Доля медыцынскай літаратуры была нязначнай, нягледзячы на пэўнае развіццё медыцынскіх паслуг у Беларусі ў перадваенныя гады.

Скарачэнне выдання кніг па прыродазнаўстве ў 40–60-я гг. XX ст. адбылося ў некаторай ступені па палітычных матывах: тады нярэдка навуковыя ісціны прыносілі ў ахвяру ідэалогіі.

З пункту гледжання дынамікі, самым дынамічным было выданне кніг па тэхніцы.

Прыродазнаўства. У сусветным патоку дакументаў выданні па прыродазнаўчых навуках складаюць да 25%, а ў Беларусі іх колькасць вагаецца ў розныя гады ад 7 да 10%. Відавы састаў патоку дакументаў у Беларусі прадстаўлены кнігамі і брашурамі, артыкуламі ў перыядычных выданнях і выданнях, якія прадаўжаюцца, патэнтнымі і неапублікаванымі дакументамі, тэхнічнымі нарматыўна-прававымі актамі. Калі іх ранжыраваць па колькасці, то атрымаецца, што на

першым месцы, зыходзячы з асаблівасцей інфармацыйных патрэбнасцей, у патоку дакументаў знаходзяцца артыкулы з перыядычных выданняў, значную вагу маюць і патэнтныя дакументы, асабліва па хіміі, фізіцы, матэматыцы (за апошнія 10 гадоў выдадзена больш за тысячу патэнтаў заяўнікам з Беларусі на вынаходкі па гэтых галінах). Выкананне фундаментальных і прыкладных даследаванняў вучонымі краіны павялічвае ў патоку і колькасць неапублікаваных дакументаў.

Так, на 01.01.2007 г. па прыродазнаўчых навук дзейнічаюць больш за 1000 тэхнічных нарматыўна-прававых актаў. За апошнія пяць гадоў зарэгістраваны звыш 600 навуковых справаздач і каля 50 дэпаніраваных рукапісаў.

У складзе дакументнага патоку па прыродазнаўстве маюцца неапублікаваныя дакументы, напрыклад аўтарэфераты дысертацый. У апошнія дзесяцігоддзе назіраецца рост колькасці аўтарэфератаў. Сярэднегадавая іх колькасць дасягае 100.

Размеркаванне дакументнага патоку па мэтавым прызначэнні (тыпах выданняў) сведчыць, што існуюць пэўныя прыярытэты ў выданні прыродазнаўчай літаратуры сярод дзяржаўных і недзяржаўных выдавецтваў. Так, сярод дзяржаўных выдавецтваў у 90-я гг. вучэбныя выданні складалі да 70% ад агульнай колькасці выданняў па прыродазнаўстве, навуковыя – да 25%, нязначную колькасць складаюць выданні даведачныя, навукова-папулярныя і вытворча-практычныя – да 5%. Сярод прадукцыі недзяржаўных выдавецтваў першае месца займаюць таксама выданні вучэбнага характару (61%) і навуковыя (18%), але значна павялічана колькасць навукова-папулярнай (12%) і зніжана колькасць даведачнай і вытворча-практычнай літаратуры (да 9%).

Размеркаванне дакументнага патоку па галіновай прымеце сведчыць, што ў сусветным патоку дакументаў першае месца займаюць дакументы па хіміі, што звязана са змяншэннем матэрыялаў натуральнага паходжання і іх высокім коштам, стварэннем новых матэрыялаў з новымі, невядомымі прыродзе якасцямі. На долю такіх дакументаў прыпадае каля 28% сусветнага патоку дакументаў па прыродазнаўстве. На другім месцы знаходзяцца дакументы па біялагічных, затым – па фізика-матэматычных і геалага-геаграфічных навук.

У нашай краіне назіраецца некалькі іншае размеркаванне дакументнага патоку. Як дзяржаўныя, так і недзяржаўныя вы-

давецтвы больш за ўсё выдаюць літаратуру па фізіка-матэматычных навукх (каля 50%), далейшыя прыярытэты – гэта літаратура па біялагічных навукх, ахове прыроды, геалага-геаграфічных навукх, хіміі. Як бачна, у Беларусі недастаткова выдаецца літаратуры па хіміі. Неабходна падкрэсліць, што на паток дакументаў значны ўплыў аказваюць узровень развіцця той ці іншай навукі і змены, якія ў ёй адбываюцца. Хімічная навукa ў Беларусі параўнальна маладая, і таму адставанне ў выданні дакументаў па хіміі ў пэўнай ступені заканамернае.

Такое ж галіновае размеркаванне прыкладна характэрна і для неапублікаваных дакументаў: фізіка-матэматычныя навукі, біялагічныя, хімічныя, геалагічныя. А вось колькасць выдзеных патэнтаў на вынаходкі па хіміі значна большая, чым на іншых галінах, і складае за апошнія пяць гадоў 742. На другім месцы знаходзяцца вынаходкі па фізіцы (597). Колькасць выдзеных патэнтаў на карысныя мадэлі за апошнія пяць гадоў найбольшая менавіта па фізіцы (362) і падае па хіміі.

Сучасная прыродазнаўчая літаратура характарызуецца шматмоўем кніжнай прадукцыі. Літаратура друкуецца амаль на сямідзесяці мовах свету. Аднак размеркаванне дакументага патоку па прыродазнаўстве ў Беларусі паказала, што больш за 95% дакументаў выдаецца на рускай мове. Выданні на беларускай мове ў патоку прадстаўлены недастаткова.

Па многіх пытаннях прыродазнаўчых навук існуюць перыядычныя выданні, якія ўключаюць часопісы і бюлетэні. Найбольшая колькасць часопісаў і бюлетэняў выдавалася ў першай палове 1970-х гг., калі выходзіла 20 іх назваў. У апошнія дзесяцігоддзе колькасць іх стабілізуецца – 11–12 назваў у год. У наш час выдаюцца наступныя часопісы: “Дыферэнцыяльныя ўраўненні”, “Журнал прыкладной спектроскопии”, серыі (“Біялагічныя навукі”, “Хімічныя навукі”, “Фізіка-матэматычныя навукі”) часопіса “Весці НАН Беларусі” і адпаведныя серыі (“Фізіка”, “Матэматыка”, “Механіка”) “Весніка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта”.

Такім чынам, размеркаванне дакументага патоку па прыродазнаўстве мае сваю спецыфіку, якая звязана з развіццём самой галіны і абумоўлена спецыфікай дакументнай прадукцыі, што ствараецца ў сферы навукі.

Тэхніка. За пасляваенныя дзесяцігоддзі Беларусь пераўтварылася ў высокаразвітую ў тэхнічных адносінах краіну. Дакументныя крыніцы па тэхніцы ўяўляюць арганізаваную сукупнасць апублікаваных і неапублікаваных дакументаў, у якіх адлюстраваны вынікі навукова-даследчай, канструктарскай, вытворчай дзейнасці ў розных кірунках тэхнікі і якія з'яўляюцца важнай часткай дзяржаўных інфармацыйных рэсурсаў. У дакументах па тэхніцы найбольш поўна адлюстраваны прагрэс у галінах прамысловасці, будаўніцтва, транспарту, сувязі.

У масіве дакументных крыніц па тэхніцы прадстаўлены кнігі і брашур, перыядычныя выданні, спецыяльныя віды тэхнічнай літаратуры і дакументацыі (патэнтныя дакументы, тэхнічныя нарматыўна-прававыя акты, прамысловыя каталогі), неапублікаваныя дакументы (аўтарэфераты дысертацый, дэпаніраваныя рукапісы, справаздачы аб НДР) і інш.

На працягу ўсяго тэрміну развіцця назіраецца паступовы рост колькасці кніг і брашур па тэхніцы. Толькі ў даваенныя часы, калі адбываўся працэс станаўлення выдання тэхнічнай літаратуры, і ў пасляваеннае дзесяцігоддзе ўдзельная вага яе складала 5,9% і 6,5% адпаведна. Затым было рэзкае павелічэнне аб'ёму выданняў. Калі на працягу 1951–1960 гг. штогод выдавалася ў сярэднім амаль 150 кніг, то ў 1961–1970 гг. прыкладна 500, у 1971–1980 гг. – 700, у перадапошнія дзесяцігоддзе – амаль 800 кніг і брашур. Удзельная вага тэхнічнай літаратуры складала ў гэты перыяд амаль 25%, гэта значна больш, чым складалі разам мастацкая літаратура, літаратура па мастацтве і дзіцячая.

Маючы агульную тэндэнцыю да павелічэння, паток тэхнічнай літаратуры адлюстроўваў забяспечанасць асобных галін тэхнікі. Найвялікшая колькасць выданняў прыпадае на такія галіны вытворчасці, якія з'яўляюцца асновай сучаснага народна-гаспадарчага комплексу дзяржавы.

На галіновы склад тэхнічнай літаратуры аказваюць уплыў змены, якія адбываюцца ў розных галінах навукі, тэхнікі, вытворчасці. На працягу апошніх трыццаці гадоў у краіне далейшае развіццё атрымалі машынабудаванне, энергетыка, будаўніцтва, транспарт, а ў галіновай структуры патоку дакументаў не адбылося істотных змен. Тэматыка тэхнічнай кнігі разнастайная, ахоплівае амаль усе галіны, яны забяспечаны

кнігамі ў рознай ступені. У апошнія дзесяцігоддзе першае месца адводзіцца выданню кніг і брашур па электратэхніцы і энергетыцы, другое – па машынабудаванні, трэцяе – па вылічальнай тэхніцы і праграмаванні, чацвёртае – па будаўніцтве і транспарце. Такім чынам, тры першыя месцы займаюць галіны, якія забяспечваюць навукова-тэхнічны прагрэс. У 90-я гг. значна павялічылася колькасць выданняў па вылічальнай тэхніцы. Найменш забяспечанымі кніжнымі выданнямі з’яўляюцца хімічная, лясная і дрэваапрацоўчая галіны прамысловасці. Галіновае размеркаванне выданняў недзяржаўных выдавецтваў паказвае іншыя пракрытэты. Так, найбольшую колькасць складаюць выданні па вылічальнай тэхніцы і праграмаванні (да чвэрці ўсіх выданняў). Другое месца адведзена выданням па транспарце, затым – будаўніцтве і машынабудаванні.

Тыпалагічны аналіз патоку кніг і брашур па тэхніцы дае падставы адзначыць стабільнасць у выданні літаратуры асобных тыпаў. Аднак у апошнія дзесяцігоддзе патрэбнасці пэўных сегментаў рынку выклікалі змяненні ў выпуску кніг і брашур пэўнага мэтавага прызначэння. Так, сярод дзяржаўных выдавецтваў пераважаюць выданні навуковага характару, што сведчыць аб узрастанні навуковага статуса літаратуры па тэхніцы. На іх долю прыпадае больш трэці ўсёй колькасці выданняў па тэхніцы. Значна ўзрасла роля вучэбных выданняў, якія прадстаўлены падручнікамі, вучэбна-метадычнымі дапаможнікамі, праграмамі. Трэцяе месца займаюць даведачныя выданні. У недзяржаўных выдавецтвах першае месца належыць выпуску вытворча-практычнай літаратуры, сярод якой значная колькасць – ведамасныя, малатыражныя выданні, на іх долю прыпадае больш трэці ўсёй выдаваемай літаратуры па тэхніцы. Другое месца займаюць даведачныя выданні, трэцяе – навуковыя. У апошнія дзесяцігоддзе ўзрасла колькасць навукова-папулярнай літаратуры тэхнічнай тэматыкі, што звязана з развіццём недзяржаўнага сектара аказання паслуг па рамонце кватэр, офісаў, аўтамабіляў і інш. Удзельная вага такой літаратуры як у дзяржаўных, так і ў недзяржаўных выдавецтвах складае каля 10% ад агульнага аб’ёму выданняў.

У патоку дакументаў па тэхніцы пэўнае месца займаюць неапублікаваныя дакументы, з’яўленне якіх звязана з выка-

наннем навуковых даследаванняў. Сярод іх і аўтарэфераты дысертацый. На сучасным этапе іх штогод рыхтуецца каля 200.

За апошнія пяць гадоў у Беларусі зарэгістравана каля 1950 справаздач аб выкананых навукова-даследчых, вопытна-канструктарскіх, праектна-канструктарскіх работах; іх галіновае размеркаванне сведчыць, што пераважная большасць рыхтуецца па праблемах транспарту, электронікі і радыётэхнікі, па аўтаматыцы і тэлемеханіцы, хімічнай прамысловасці, будаўніцтве. Пэўную колькасць дакументаў патоку складаюць дэпаніраваныя рукапісы, якія пакуль не знаходзяць шырокага распаўсюджання. За апошнія пяць гадоў іх было падрыхтавана і аддадзена на захаванне ў БелІСА толькі 55.

Аб актыўным развіцці тэхнічных навук сведчыць і колькасць аўтарэфератаў дысертацый. За апошнія 5-годдзе Нацыянальнай кніжнай палатай зарэгістравана іх больш за 500.

Вялікае значэнне для рэгулявання вытворчай дзейнасці маюць тэхнічныя нарматыўна-прававыя акты. На 01.01.2007 г. у Беларусі дзейнічаюць звыш 16 тыс. стандартаў, тэхнічных рэгламентаў, тэхнічных кодэксаў і іншых відаў тэхнічных нарматыўна-прававых актаў (ТНПА). У асноўным яны рэгулююць дзейнасць у хімічнай прамысловасці, металургіі, машынабудаванні, харчовай і лёгкай прамысловасці.

Патэнтныя дакументы сведчаць аб узроўні інавацый у галіне. У Беларусі вынаходкі ствараюцца па розных галінах і тэхналагічных працэсах: машынабудаванні, металургіі, будаўніцтве, электратэхніцы і інш. За апошнія пяць гадоў менавіта вынаходкі па тэхніцы пераважаюць у сукупным патоку гэтых дакументаў. Іх галіновае размеркаванне сведчыць, што на першым месцы знаходзяцца вынаходкі, атрымаўшыя патэнты па розных тэхналагічных працэсах (каля 500), будаўніцтве (каля 300), рухавіках, вузлах і дэталях, гідраўлічных устаноўках (звыш 300), электратэхніцы (звыш 200).

Патэнты на карысныя мадэлі размеркаваліся наступным чынам:

1-е месца – патэнты на рухавікі, ацяпленне, асвятленне, вузлы і дэталі і інш. (звыш 400);

2-е месца – патэнты на розныя тэхналагічныя працэсы (каля 400);

3-е месца – патэнты па будаўніцтве (звыш 300);

4-е месца – патэнты на карысныя мадэлі па тэматыцы транспарту (звыш 250);

5-е месца – патэнты па электратэхніцы (звыш 100).

Перыядычныя выданні па тэхніцы найбольш аператыўна адлюстроўваюць вынікі навукова-даследчай, навукова-вытворчай і вынаходніцкай дзейнасці. Па характары інфармацыі яны з’яўляюцца навуковымі, вытворча-практычнымі, навукова-папулярнымі, з аднаго боку, а з другога – галіновымі, прысвечанымі асобным тэхналагічным працэсам, матэрыялам і інш. На сучасным этапе ў краіне выдаюцца часопісы і бюлетэні. Сярод часопісаў вылучаюцца выдаваемыя галоўным навуковым цэнтрам – Нацыянальнай акадэміяй навук Рэспублікі Беларусь. Гэта галіновыя серыі па тэхніцы (“Фізіка-тэхнічныя навукі”, “Фізіка-энергетычныя навукі”) часопіса “Весці НАН Беларусі”.

Вялікай папулярнасцю карыстаюцца навуковыя часопісы “Інженерно-физический журнал” і “Трение и износ”. Сярод бюлетэняў вызначаюцца міжведамасныя зборнікі, якія рыхтуюцца ў вышэйшых навучальных і навуковых установах, напрыклад, “Радиотехника и электротехника”, “Порошковая металлургия”. У апошнія дзесяцігоддзе павысілася колькасць навукова-папулярных часопісаў і газет па тэхніцы, якія прысвечаны радыёаматарству, аўтамабільнаму транспарту, інфармацыйным тэхналогіям і іншым пытанням.

У Беларусі тэхнічная літаратура за рэдкім выключэннем выдаецца на рускай мове.

Сельская гаспадарка. Дакументныя рэсурсы па сельскай гаспадарцы ствараюцца ў НДІ, ВНУ, іх выпускаюць розныя выдавецтвы краіны. Агульнай тэндэнцыяй развіцця патоку дакументаў па АПК з’яўляецца яго колькасны рост. На працягу шэрага гадоў назіралася стабільнасць у прыросце выданняў сельскагаспадарчай кнігі, аднак гэта не тычыцца апошняга перыяду, калі колькасць сельскагаспадарчай літаратуры значна скарацілася, што звязана з ліквідацыяй спецыялізаванага выдавецтва “Ураджай”, са змяншэннем попыту на вынікі навуковых распрацовак і ў некаторай ступені з матэрыяльным становішчам сельскагаспадарчых прадпрыемстваў.

Галіновае размеркаванне патоку выданняў па сельскай гаспадарцы сведчыць аб тым, што раслінаводства лепш за

іншыя галіны забяспечана кнігамі і брашурамі. З агульнай колькасці выдадзеных кніг па сельскай гаспадарцы выданні па раслінаводстве складаюць трэцюю частку. На другім месцы – кнігі і брашуры па жывёлагадоўлі (каля чвэрці выдавецкай прадукцыі). На трэцім месцы сярод выданняў недзяржаўных выдавецтваў знаходзіцца літаратура па воднай і рыбнай гаспадарцы. На долю астатніх галін прыходзіцца нязначная колькасць выданняў.

Дзяржаўныя выдавецтвы ў апошнія дзесяцігоддзе выпускаюць сельскагаспадарчую літаратуру па агульных пытаннях сельскай гаспадаркі, раслінаводстве, эканоміцы. Літаратура па пытаннях жывёлагадоўлі ў іх займае трэцяе месца. Такое размеркаванне дакументапа патоку адпавядае галінаваму размеркаванню дакументаў па АПК у іншых краінах.

Размеркаванне выданняў па мэтавым прызначэнні сведчыць аб тым, што існуюць пэўныя адрозненні ў выпуску прадукцыі дзяржаўнымі і недзяржаўнымі выдавецтвамі. Так, дзяржаўныя выдавецтвы па-ранейшаму выпускаюць пераважна навуковую сельскагаспадарчую літаратуру (каля чвэрці выдавецкага патоку), вытворча-практычныя выданні займаюць другое месца, а навукова-папулярныя – трэцяе. Недзяржаўныя выдавецтвы аддаюць перавагу ў выдавецкай прадукцыі навукова-папулярнай літаратуры (звыш паловы ўсёй выдавецкай прадукцыі), другое месца займае выпуск вытворча-практычнай літаратуры, а на апошнім месцы як у дзяржаўных, так і недзяржаўных выдавецтвах знаходзіцца выпуск даведачнай і вучэбнай літаратуры.

У адрозненне ад кніг колькасць перыядычных выданняў і выданняў, якія прадаўжаюцца, на працягу гадоў не стабільная. Калі ў 60–70-я гг. іх выходзіла ў сярэднім 20, то ў апошнія дзесяцігоддзе не дасягае 10. Сёння ў краіне выдаюцца навуковыя бюлетэні, навукова-папулярныя і вытворча-практычныя часопісы. Гэта “Хозяин”, “Весті НАН Беларусі” (серыя “Аграрныя навукі”) і інш. Павялічваецца колькасць навукова-папулярных часопісаў і газет.

З канца 40-х гг. XX ст. у дакументным патоку па АПК з’явіліся аўтарэфераты дысертацый у сувязі з пачаткам іх рэгістрацыі Кніжнай палатай. Гэтыя дакументы даюць уяўленне аб развіцці ў краіне навуковых даследаванняў, іх колькасць павялічваецца.

Да іншых відаў неапублікаваных дакументаў адносяць справаздачы аб навукова-даследчых работах і дэпаніраваныя рукапісы. За апошнія пяцігоддзе іх зарэгістравана звыш 300, прычым назіраецца пастаянная тэндэнцыя павелічэння. Дэпаніраваныя рукапісы не атрымалі значнага распаўсюджання. Іх колькасць не перавышае 20 за апошні пяцігадовы перыяд. У процілегласць ім падрыхтоўка дысертацыйных даследаванняў, аўтарэфератаў значна ўзрасла. За апошнія пяцігоддзе іх зарэгістравана амаль 500.

Для рэгулявання працэсаў сельскагаспадарчай вытворчасці ў галіне шырока выкарыстоўваюцца тэхнічныя нарматыўна-прававыя акты, такія як стандарты (нацыянальныя, міждзяржаўныя, тэхнічныя рэгламенты, тэхнічныя ўмовы і інш.). На 01.01.2007 г. у сельскай гаспадарцы дзейнічаюць звыш 1 тыс. тэхнічных нарматыўна-прававых актаў.

Лепшыя навуковыя і тэхналагічныя распрацоўкі спецыялістаў галіны атрымліваюць патэнтную ахову. Так, за апошнія пяць гадоў у Беларусі выдадзена каля 200 патэнтаў на вынаходкі па ўсіх галінах сельскай гаспадаркі, каля 100 патэнтаў – па харчовай і перапрацоўчай галінах.

Лепшыя выведзеныя ў Беларусі сарты раслін таксама атрымліваюць ахову. Так, за апошнія пяць гадоў выдадзена каля 70 патэнтаў на сарты раслін.

Карысныя мадэлі ў сельскай гаспадарцы таксама маюць ахову. Так, за апошнія пяць гадоў для іх аховы было выдадзена каля 200 патэнтаў.

Дакументы па пытаннях АПК у Беларусі маюцца на дзвюх мовах: рускай і беларускай. Большасць дакументаў друкавалася на рускай мове, іх колькасць на беларускай мове нязначная.

Медыцына і ахова здароўя. Дынамічнае развіццё медыцыны і аховы здароўя спрыяе актыўнаму выданню літаратуры як дзяржаўнымі, так і недзяржаўнымі выдавецтвамі.

Існуюць пэўныя адрозненні ў выданні медыцынскай літаратуры паміж дзяржаўнымі і недзяржаўнымі выдавецтвамі. Так, дзяржаўныя выдавецтвы аддаюць перавагу выданням па паталогіі, клінічнай медыцыне (каля 40% ад усяго патоку), выданні па гігіене і ахове здароўя складаюць больш за 25%, на трэцім месцы – выданні па фармакалогіі (каля 15%), затым па фізіялогіі і анатоміі (больш за 5%). Выданні па астатніх

кірунках медыцыны нязначныя. Недзяржаўныя выдавецтвы аддаюць перавагу выданням па фармакалогіі (больш за 30%), гігіене і санітарыі (каля 30%), паталогіі і клінічнай медыцыне (каля 25%), фізіялогіі і анатоміі (каля 4%). Па астатніх кірунках колькасць выданняў нязначная.

У выданні літаратуры па мэтавым прызначэнні дзяржаўныя выдавецтвы асноўную ўвагу надаюць выпуску вучэбнай літаратуры, даведачнай, навуковай і вытворча-практычнай. Недзяржаўныя выдавецтвы маюць іншыя прыярытэты. На першым месцы ў іх знаходзіцца выпуск навукова-папулярнай літаратуры, які дасягае амаль паловы ўсяго патоку, на другім месцы – навуковай, затым – вытворча-практычнай і даведачнай. Выдаюцца часопісы “Медицинские новости”, “Здоровье и успех”, “Стоматология” і інш.

У патоку дакументаў па медыцыне прадстаўлены таксама неапублікаваныя дакументы (справаздачы аб НДР, дэпаніраваныя рукапісы, аўтарэфераты дысертацый), патэнтныя дакументы, тэхнічныя нарматыўна-прававыя акты (стандарты, тэхнічныя рэгламенты, санітарныя нормы і патрабаванні і інш.), якія складаюць 15% ад усёй колькасці галіновых дакументаў. У медыцыне распаўсюджана ахова аб’ектаў інтэлектуальнай уласнасці. Колькасць выдадзеных патэнтаў на вынаходкі і карысныя мадэлі пастаянна павялічваецца. За апошнія пяць гадоў іх атрымана звыш 550, што значна больш, чым па сельскай гаспадарцы, будаўніцтве і іншых галінах НТіМК.

Колькасць выдадзеных патэнтаў на карысныя мадэлі павялічваецца не такімі значнымі тэмпамі. За апошнія пяць гадоў было выдадзена звыш 200 патэнтаў на карысныя мадэлі.

Актыўнае вядзенне навуковых даследаванняў спрыяе павелічэнню колькасці справаздач аб НДР. Так, за апошнія пяцігоддзе іх зарэгістравана ў БелІСА каля 300.

Дэпаніраванне навуковых прац не папулярнае ў гэтай галіне. Колькасць дэпаніраваных навуковых работ за апошнія пяцігоддзе набліжаецца да 20.

У медыцыне дзейнічае звыш 400 тэхнічных нарматыўна-прававых актаў дзяржаўнага характару і значна больш дакументаў галіновага прызначэння, напрыклад санітарных, ветэрынарных нормаў.

*Заканамернасці развіцця дакументнага патоку НТiМК,
iх уздзеянне на вытворчасць iнфармацыйна-бiблiяграфiчнай
прадукцыi i iнфармацыйна-бiблiяграфiчнае
абслугоўванне карыстальнікаў*

Вывучэнню заканамернасцей развіцця дакументных патокаў у спецыяльнай лiтаратуры надаецца значная ўвага. Найбольш агульнымі заканамернасцямi для галiновых дакументных патокаў з'яўляюцца:

- 1) колькаснае павелiчэнне патоку,
- 2) рассяянне iнфармацыi ў патоку,
- 3) старэнне iнфармацыi.

Колькаснае павелiчэнне патоку залежыць ад узроўню развіцця навукi, росту навуковых кадраў, а таксама з'яўлення практыкаў, якiя ствараюць iнавацыi, пашырэння вытворчасцi i, адпаведна, дзейнасцi выдавецтваў.

Распаўсюджаным з'яўляецца ўяўленне, што асноўныя вiды дакументаў навукова-тэхнiчнай тэматыкi павялiчваюцца па экспаненце, што прадугледжвае падваенне пэўнай велiчынi праз пэўныя прамежкi часу. На думку вучоных, кожныя 40–50 гадоў адбываецца падваенне грамадскага тэзаўруса ўвогуле i спецыяльнага ў прыватнасцi. Праiлюструем гэтую заканамернасць на прыкладзе развіцця дакументных патокаў па ўсiх галiнах НТiМК. Так, калi ў параўнаннi з дарэвалюцыйным перыядам колькасць лiтаратуры па прыродазнаўстве i сельскай гаспадарцы ў 60-я гг. павялiчылася ў 32 разы, то па тэхнiцы – у 289 разоў, а па медыцыне ў 23 разы.

Асаблiва хутка павялiчваецца дакументны паток у вядучых i прагрэсiўных галiнах НТiМК, ад якiх у першую чаргу залежаць бяспечнасць i канкурэнтаздольнасць распрацовак. Гэтая заканамернасць з'яўляецца усеагульнай, яе ўздзеянне на дакументныя патокi НТiМК адчуваецца i на iншых прыкладах. Калi ў 1910 г. па хiмii i хiмiчнай тэхналогii ў свеце было апублiкавана прыкладна 13 тыс. часопiсных артыкулаў i кнiг, то ў 1975 г. ужо 413 тыс. (павелiчэнне амаль у 32 разы) i 85 тыс. па фiзiцы супраць 1,9 тыс. (павелiчэнне амаль у 45 разоў). Разам з тым спецыялістамi адзначалася, што экспаненцыяльнае павелiчэнне дакументнага патоку па актуальных праблемах характэрна для не вельмi працяглага перыяду. У працэсе iнфармацыйна-бiблiяграфiчнай дзейнасцi значнае павелiчэнне дакументнага патоку па пэўнай тэматыцы, пэўных краiн i

арганізацый, а таксама аўтараў сведчыць аб актуальнасці, значнасці праблемы і аб укладзе асобы ў распрацоўку праблемы. Аднак існуюць механізмы самарэгулявання аб'ёму патоку, якія не дазваляюць карыстацца толькі статыстычнымі паказчыкамі пры яго аналізе. Гэта такія механізмы, як старэнне інфармацыі і імкненне да яе ўшчыльнення.

Старэнне – гэта аб'ектыўны працэс страты актуальнай і карыснай для спажыўца інфармацыі і з'яўленне новай, больш поўнай і даставернай. Такім чынам, па часе старэння нельга меркаваць аб актуальнасці дакумента ці аб яго састарэласці. З цягам часу частка інфармацыі страчвае актуальнасць, а іншая працягвае выкарыстоўвацца. Для вызначэння тэмпаў старэння інфармацыі ўжываецца паказчык “паўперыяд жыцця дакументаў”, які быў прапанаваны ў 1960 г. Р.Бартанам і Р.Кеблерам. Ён вымяраецца часам, на працягу якога надрукавана палова ўсіх выкарыстаных выданняў. Аналіз часцей за ўсё праводзіцца на падставе цытавання. У розных галінах НТiМК старэнне інфармацыі адбываецца рознымі тэмпамі. Напрыклад, у біялогіі сярэдні паўперыяд жыцця складае 3 гады, у металургіі – 4 гады, фізіцы – 4,6 года, машынабудаванні – 4,8 года, хіміі – 8 гадоў, геалогіі – 16 гадоў і г.д. Час старэння дакументаў залежыць не толькі ад галіны ведаў, але і ад віду дакумента. Так, артыкул з часопіса, прамысловы каталог, патэнтны дакумент старэюць хутчэй, чым манаграфія, справаздача аб НДР, даведнік. У параўнанні з тэхнічнай сельскагаспадарчай і медыцынскай літаратура старэе больш марудна. Таму, калі сярэдні паўперыяд жыцця дакументаў НТiМК, паводле У.Матылёва, складае 7 гадоў, то для сельскагаспадарчай і медыцынскай літаратуры – каля 10 гадоў.

Пры інфармацыйнай дзейнасці таксама трэба ўлічваць і інфармацыйныя патрэбнасці карыстальнікаў, для некаторых з якіх 20-гадовая інфармацыя можа быць актуальнай, а па пэўных праблемах, напрыклад па вылічальнай тэхніцы, яна будзе старэць значна больш хуткімі тэмпамі. У інфармацыйнай дзейнасці асаблівасці старэння розных дакументаў неабходна ўлічваць пры захаванні дакументаў у фондзе ці базах даных, пры рэтраспектыўным пошуку інфармацыі, пры стварэнні тэматычных картатэк і бібліяграфічных паказальнікаў. Каб больш дакладна вызначыць старэнне дакументаў пэўнай тэматыкі ці пэўнага віду, выкарыстоўваюць ускосныя паказ-

чыкі старэння дакументаў: кнігавыдачу, спасылкі на дакументы, заяўкі на капіраванне, заяўкі на рэтраспектыўны пошук, экспертныя ацэнкі, наяўнасць перавыданняў, адмену нарматыўных дакументаў. Пры канчатковым вырашэнні пытання старэння дакумента неабходна ўлічваць адразу некалькі паказчыкаў.

Рассяянне інфармацыі – гэта змяшчэнне дакументаў па адной тэматыцы ў розных крыніцах – часопісах, зборніках прац, матэрыялах канферэнцый. Рассяянне – гэта таксама выданне кніг па адной тэматыцы ў розных, няпрофільных выдавецтвах, размяшчэнне артыкулаў у часопісах, якія не адпавядаюць іх тэматыцы. Упершыню гэтую заканамернасць адкрыў англійскі спецыяліст С.Брэдфард. Паводле С.Брэдфарда, часопісы па прадукцыйнасці можна згрупаваць такім чынам, што яны створаць тры “зоны”: *A* – зона профільных выданняў, ці ядзерная зона. Яна змяшчае артыкулы з невялікай колькасці часопісаў, якія поўнасцю адпавядаюць тэме запыту карыстальніка. Зона *B* – зона часопісаў сумежнай тэматыкі, а таксама агульнагаліновых часопісаў. Колькасць часопісаў у ёй павялічваецца. Зона *C* змяшчае часопісы няпрофільнай тэматыкі і складаецца з яшчэ большай колькасці часопісаў, у якіх друкуюцца матэрыялы па тэматыцы запыту карыстальніка. С.Брэдфард устанавіў, што калі ў кожнай зоне змяшчаецца 1/3 артыкулаў, то колькасць часопісаў павялічваецца ў 5 разоў у кожнай зоне. Такім чынам, атрымліваецца, што ў адносінах да профільных часопісаў, якія змяшчаюць 1/3 частку неабходнай спецыялісту інфармацыі, 2/3 яе часткі рассяяны ў часопісах іншых зон. Аднак далейшыя даследаванні паказалі, што не па ўсіх праблемах назіраецца гэтая заканамернасць. У 70-я гг. была адкрыта новая заканамернасць, якая атрымала назву “канцэнтрацыя інфармацыі”. Яна праяўляецца там, дзе суадносіны профільнай і няпрофільнай інфармацыі складаюць 60:40. Так, аналіз паказаў, што па некаторых тэмах сельскай гаспадаркі (пчальарства, бульбаводства і інш.) назіраецца канцэнтрацыя інфармацыі ў профільных часопісах. Па іншых тэмах (ягадныя расліны, зернебабовыя і інш.) назіраецца рассяянне інфармацыі. Увогуле можна сказаць, што па міжгаліновых тэмах, а таксама па новых тэмах і праблемах назіраецца рассяянне інфармацыі, па стабільных галінах, наадварот, – канцэнтрацыя інфармацыі. Заканамернасці

рассеяння і канцэнтрацыі інфармацыі неабходна ўлічваць пры выкананні тэматычных даведак, падрыхтоўцы тэматычных дасье, стварэнні тэматычных бібліяграфічных паказальнікаў. Разам з тым бібліёграф павінен памятаць аб тым, што пэўная частка артыкулаў, кніг па розных галінах НТіМК друкуюцца ў выданнях розных краін свету. Неабходна таксама ведаць і выкарыстоўваць перыядычныя выданні па пытаннях НТіМК, знаёміцца з прадукцыяй выдавецтваў, якія друкуюць галіновую літаратуру.

Такім чынам, дакументна-інфармацыйны паток па тэматыцы НТіМК – гэта самастойная дынамічная сістэма, якой уласцівы не толькі з’яўленне новых элементаў, іх павелічэнне, але і старэнне, адміранне старых. Характарыстыкі дакументных рэсурсаў пэўным чынам уплываюць на інфармацыйныя патрэбнасці карыстальнікаў, спрыяюць стварэнню новых ідэй, канкурэнтаздольнай прадукцыі.

Пытанні для самакантролю

1. Якую спецыфіку маюць дакументныя рэсурсы навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу?
2. Якія відатыпалагічныя, колькасныя, галіновыя, моўныя асаблівасці характэрны для дакументных патокаў па прыродазнаўстве (тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне)?
3. Як вымяраецца ступень рассеяння дакументаў па адной з галін НТіМК?
4. У чым асаблівасці старэння асобных відаў дакументаў, дакументаў па пэўнай тэматыцы?

Літаратура

1. Мотылев, В.М. Старение научно-технической литературы / В.М.Мотылев. – Л.: Наука, 1986. – 159 с.
2. Справочник библиографа / науч. ред. А.Н.Ванеев, В.А.Минкина. – СПб.: Профиздат, 2002. – С. 27–59.

1.2.2. Характэрныя рысы і класіфікацыя інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК

У законе РБ “Аб навукова-тэхнічнай інфармацыі” [1] адзначаецца, што “рэсурсы НТІ – гэта дакументаваная навукова-тэхнічная інфармацыя, арганізаваная ў даведачна-інфармацыйныя фонды і базы навукова-тэхнічных даных”. У СТБ ГОСТ 7.0–2004 “Інфармацыйна-бібліятэчная дзей-

насць. Бібліяграфія. Тэрміны і азначэнні” падкрэслена, што “інфармацыйныя рэсурсы – гэта сукупнасць даных, якія арганізаваны для эфектыўнага атрымання дакладнай інфармацыі” [2]. Разам з тым вядома, што інфармацыйныя рэсурсы ўключаюць у свой склад дакументныя рэсурсы ў выглядзе асобных першасных дакументаў ці іх масіваў і другасныя інфармацыйныя рэсурсы, якія з’яўляюцца вынікам аналітыка-сінтэтычнай перапрацоўкі першасных дакументаў. Апошнія існуюць у выглядзе бібліяграфічных рэсурсаў з рознай ступенню раскрыцця зместу дакументаў (анатаваных, рэфератывых і аглядных). У стандарце падкрэсліваецца таксама, што паняцце бібліятэчна-бібліяграфічных рэсурсаў звязана з тым патэнцыялам (інфармацыйным, матэрыяльна-тэхнічным, кадравым), якім валодаюць бібліятэкі для ажыццяўлення сваіх функцый. Гэтыя разважанні сугучны азначэнню інфармацыйных рэсурсаў, якое дадзена ў законе РФ “Аб інфармацыі, інфарматызацыі і абароне інфармацыі” (1999), дзе сцвярджаецца, што інфармацыйныя рэсурсы – гэта асобныя дакументы і асобныя масівы дакументаў, дакументы і масівы дакументаў у інфармацыйных сістэмах (бібліятэках, архівах, фондах, базах і банках даных і інш.). А.Б.Антапольскі ўказвае, што ў інтэрнет-слэнгу тэрмін “інфармацыйныя рэсурсы” выкарыстоўваецца ў значэнні “адзінка інфармацыі, якая адрасуецца”. Напрыклад, абрэвіатура URL – гэта універсальны паказальнік рэсурсу. Ён абазначае канкрэтныя аб’екты і з’яўляецца абагульненнем паняццяў “дакумент, файл, масіў, фонд” [5]. Такім чынам, неабходна ўлічваць, што існуюць розныя азначэнні інфармацыйных рэсурсаў паводле крытэрыяў мноства – падмноства. Напрыклад, фонд бібліятэкі складаецца з асобных дакументаў, якія могуць разглядацца як самастойныя дакументныя рэсурсы і як іх сукупнасць, таксама і БД можа разглядацца цалкам як адзін аб’ект і як мноства з улікам колькасці файлаў. Гэта асабліва характэрна для фактаграфічных БД, напрыклад “Здравоохранение Беларуси” (РНМБ), а таксама для паўнатэкставых БД.

Яшчэ адзін падыход да ўяўлення аб інфармацыйных рэсурсах адносіць іх да інфармацыйных масіваў. Асноўнымі характарыстыкамі гэтага віду інфармацыйных рэсурсаў з’яўляюцца наступныя:

1) інфармацыйны масіў ствараецца ў выніку мэтанакіраванага збору, сістэматызацыі ці ўпарадкавання інфармацыі;

2) інфармацыйны масіў уяўляе сукупнасць некаторых элементарных інфармацыйных адзінак (дакументаў, запісаў), да кожнай з якіх магчымы доступ;

3) інфармацыйнаму масіву ўласцівы функцыянальная, тэматычная і відавая аднолькакасць;

4) інфармацыйны масіў дае магчымасць колькасных вымярэнняў.

Таксама магчыма ідэнтыфікацыя інфармацыйных масіваў як самастойных аб'ектаў.

Такім чынам, да інфармацыйных масіваў адносяцца базы даных, сайты Інтэрнет, бібліятэчныя і архіўныя фонды, бібліяграфічная прадукцыя, электронныя выданні і іншыя аб'екты.

К.К.Колін прапануе разглядаць інфармацыйныя рэсурсы як адну з формаў прадастаўлення ведаў. Паводле К.К.Коліна інфармацыйныя рэсурсы ўяўляюць тую частку ведаў грамадства, якія ўжо адчужаны ад сваіх стваральнікаў і матэрыялізаваны ў выглядзе дакументаў, камп'ютэрных БД і ведаў, алгарытмаў і праграм, навукова-тэхнічнай літаратуры. Такім чынам, К.К.Колін сцвярджае, што інфармацыйныя рэсурсы – гэта веды, якія падрыхтаваны для далейшага мэтанакіраванага выкарыстання [6]. У Канцэпцыі дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі РБ (2002) сцвярджаецца, што інфармацыйныя рэсурсы – гэта складаны комплекс, які ўключае базы даных, электронныя інфармацыйныя масівы, бібліятэчныя і архіўныя фонды. Аналіз даведнікаў па бібліятэчна-бібліяграфічнай дзейнасці паказвае, што бібліяграфічныя рэсурсы магчыма разглядаць як у шырокім сэнсе (як патэнцыял, які ёсць у бібліятэцы ці іншай установе, якая выконвае бібліяграфічную дзейнасць: сістэма інфармацыйна-бібліяграфічных выданняў, даведачна-бібліяграфічны апарат, бібліяграфічныя кадры, матэрыяльна-тэхнічная база, грашовыя сродкі і інш.), так і ў вузкім (як крыніцы бібліяграфічнай інфармацыі).

Існуе ўяўленне аб інфармацыйных рэсурсах як аб сыравіне дзеля вытворчасці інфармацыйнай прадукцыі. Інфармацыйная прадукцыя, у сваю чаргу, – гэта сукупнасць даных, падрыхтаваных вытворцам гэтага прадукту для іх распаўсюджвання. Інфармацыйная прадукцыя з'яўляецца вынікам

інтэлектуальнай дзейнасці людзей і адлюстроўвае іх уяўленні аб той ці іншай прадметнай галіне. Яна можа распаўсюджвацца як у рэчыўнай, так і ў электроннай форме. У стандарце [1] інфармацыйная прадукцыя разглядаецца як дакументы, інфармацыйныя масівы, базы даных і інфармацыйныя паслугі, якія з’яўляюцца вынікам функцыянавання інфармацыйных сістэм. На самой справе вельмі складана раз’яднаць паняцці “інфармацыйная прадукцыя” і “інфармацыйныя рэсурсы”, бо існуе іх пэўная трансфармацыя. Напрыклад, аналітычны агляд Усерасійскага інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі (УІНТІ) магчыма лічыць інфармацыйным прадуктам, а артыкулы, дэпаніраваныя рукапісы і іншыя дакументы, на падставе якіх ён напісаны, інфармацыйным рэсурсам. Але для напісання артыкула неабходны іншыя інфармацыйныя рэсурсы – архіўныя дакументы, дзённікі выпрабаванняў і інш. Таму ў пэўнай меры гэтыя паняцці ўмоўныя. У сетцы Інтэрнет паміж імі істотнай розніцы не існуе. Бібліяграфічная прадукцыя, паводле стандарту, з’яўляецца часткай інфармацыйнай прадукцыі і змяшчае бібліяграфічную інфармацыю. Інфармацыйная прадукцыя па тэматыцы НТіМК прадстаўлена не толькі бібліяграфічнай прадукцыяй, але і рэфератыўнымі, агляднымі інфармацыйнымі выданнямі і БД, у тым ліку і фактаграфічнымі. Таму для далейшага іх разгляду і характарыстыкі выкарыстоўваецца тэрмін “інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы”.

Характэрнымі рысамі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу з’яўляюцца:

– адзінства элементаў, немагчымасць абмяжоўвацца толькі адной іх часткай пры абслугоўванні карыстальнікаў НТіМК, што асабліва вынікае з асаблівасцей саміх навукова-тэхнічных ведаў;

– пастаянае павелічэнне патоку інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў як вынік колькаснага росту патоку першасных дакументаў;

– складанасць выяўлення актыўнай і пасіўнай частак інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў пры ажыццяўленні рэтраспектыўнага пошуку інфармацыі;

– захаванне пры выкарыстанні, магчымасць шматразовага і шматмэтавага выкарыстання;

- незнікненне пры абмене ці перадачы;
- неабмежаванае захаванне спажывецкіх якасцей, іх кошту;
- відавая разнастайнасць інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў: бібліяграфічная прадукцыя традыцыйнага характару (галіновая, тэматычная, шматгаліновая, міжгаліновая), а таксама тая, што адлюстроўвае асобныя віды дакументаў, змест часопісаў. Значную долю яе складаюць прадукцыя персанальнага характару і паказальнікі навуковых прац устаноў. Бібліяграфічная прадукцыя размяшчаецца ў часопісах, кнігах, выходзіць асобнымі выданнямі. У патоку прадстаўлены ўсе яе тыпы (паказальнікі, спісы, агляды). Сёння ў патоку бібліяграфічнай прадукцыі пераважаюць выданні ў электронным выглядзе. Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы НТіМК адрозніваюцца іх накіраванасцю на забеспячэнне навуковай, вытворчай, адукацыйнай дзейнасці, гэта значыць, што яны выкарыстоўваюцца для забеспячэння прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей.

Класіфікацыя інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў

Існуюць розныя падыходы да класіфікацыі інфармацыйных рэсурсаў. Пры вывучэнні тэмы ўвага надаецца класіфікацыі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК. За аснову ўзяты фасетны прынтцып дзялення аб'ектаў.

А Па форме ўласнасці

A1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы дзяржаўнай формы ўласнасці.

A2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы недзяржаўнай формы ўласнасці.

A3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы змешанай формы ўласнасці.

В Па праве валодання і распаўсюджвання

B1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы дзяржаўнага валодання і распаўсюджвання.

B2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы рэгіянальнага валодання і распаўсюджвання.

B3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы галіновага валодання і распаўсюджвання.

B4 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы мясцовага валодання і распаўсюджвання.

С Па форме носьбіту

С1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на традыцыйных носьбітах.

С2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на электронных носьбітах.

С3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на іншых носьбітах.

Д Па змесце

Д1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы па прыродазнаўстве.

Д2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы па тэхніцы.

Д3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы па сельскай гаспадарцы.

Д4 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы па медыцыне.

Д5 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы па сумежных галінах.

Е Па знакавай прыродзе падачы

Е1 Тэкставыя інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы.

Е2 Лічбавыя інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы.

Е3 Мультымедычныя інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы.

Е4 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы іншай знакавай прыроды

F Па спосабе распаўсюджвання

F1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы, якія распаўсюджваюцца ў глабальных інфармацыйных сетках.

F2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы, якія распаўсюджваюцца ў лакальных інфармацыйных сетках.

F3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы, якія распаўсюджваюцца па падпісцы.

F4 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы, якія распаўсюджваюцца па электроннай пошце.

F5 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы, якія распаўсюджваюцца праз бібліятэку.

G Па характары выкарыстання

G1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы масавага характару.

G2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ведамаснага характару.

G3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ўнутрыфірменнага характару.

G4 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы асабістага характару.

H Па месцы размяшчэння

H1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ўнутры кніг і часопісаў.

H2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на сайтах бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў.

H3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ў базах даных.

H4 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ў інтэрактыўных кніжных крамах.

H5 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на радыё і тэлебачанні.

H6 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на кніжных выставах.

I Па мовах падачы

I1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на натуральнай мове.

I2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы на штучнай мове.

J Па прыналежнасці да пэўных сістэм

J1 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы універсальных сістэм, якія ўключаюць усе ці шэраг відаў IP.

J2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы відавоя, створаныя для рэгістрацыі і выкарыстання пэўных відаў дакументаў.

J3 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы галіновых сістэм.

J4 Аб'ектныя, створаныя для інфармавання аб пэўнай катэгорыі аб'ектаў.

J5 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ведамасных сістэм.

J6 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы іншых сістэм, разлічаныя на пэўныя катэгорыі карыстальнікаў, на пэўную форму прадастаўлення інфармацыі, на пэўную ступень адчыненасці ці абмежавальнасці інфармацыі.

K Па ступені адкрытасці

K1 Адкрытыя інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы.

К2 Інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы з абмежаваным доступам.

Магчыма таксама класіфікаваць інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы і па іншых прыметах.

У апошнія гады ўсё большую ролю ў інфармацыйным абслугоўванні карыстальнікаў адыгрываюць электронныя інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы. Яны размяшчаюцца на кампакт-дысках, сайтах галіновых бібліятэк, у спецыяльных інфармацыйных сетках. Так, у СТБ ГОСТ 7.73–96 “Пошук і распаўсюджванне інфармацыі”. Тэрміны і азначэнні [3] называюцца віды БД:

А Па раскрыцці зместу

A1 Бібліяграфічныя.

A2 Рэфератыўныя.

A3 Паўнатэкставыя.

A4 Гіпертэкставыя.

В Па аб’екце адлюстравання

B1 Дакументальныя.

B2 Аб’ектаграфічныя.

B2.1 Фактаграфічныя.

B2.2 Лексікаграфічныя.

B2.3 Паказчыкаў.

С Па форме падачы інфармацыі

C1 Лікавая.

C2 Тэкставая.

C3 Лікава-тэкставая.

Супрацоўнікі ЦНБ НАН прапануюць класіфікацыю Web-рэсурсаў, у якіх можа размяшчацца бібліяграфічная інфармацыя [4].

А Па структуры

A1 Шматузроўневыя карпаратыўныя Web-сайты.

A2 Шматузроўневыя раздзелы на Web-сайтах.

A3 Web-старонкі бібліятэк.

В Па інфармацыйным нападзенні

B1 Неілюстраваныя.

B2 Ілюстраваныя.

B3 Першасныя.

*Фактары, якія ўплываюць на фарміраванне
інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў*

Сістэма інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК фарміруецца пад уплывам аб'ектыўных і суб'ектыўных фактараў. Да аб'ектыўных фактараў адносяцца ў першую чаргу грамадскія інфармацыйныя патрэбнасці ў адпаведных галіновых інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурах. Да іх таксама можна аднесці кірункі дзяржаўнай палітыкі па пытаннях фарміравання інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў (у прыватнасці, прыняцце дзяржаўнай праграмы “Электронная Беларусь”, “Канцэпцыі інавацыйнай палітыкі Рэспублікі Беларусь на 2003–2010 гг.” і інш.); асаблівасці развіцця саміх галін, якія ўваходзяць у навукова-тэхнічны і медыцынскі комплекс (напрыклад, распрацоўка прыярытэтных галіновых тэм); міжнароднае і рэгіянальнае супрацоўніцтва Беларусі з краінамі блізкага і далёкага замежжа па фарміраванні адзінай інфармацыйнай прасторы і стварэнні электронных інфармацыйных рэсурсаў (напрыклад, удзел галіновых бібліятэк Беларусі сумесна з ДПНТБ Расіі ў стварэнні “Аўтаматызаванага зводнага каталога навукова-тэхнічнай літаратуры”). Безумоўна, на фарміраванне інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК уплываюць і аб'ектыўныя працэсы дыферэнцыяцыі і інтэграцыі, якія праходзяць у кожнай галіне і паміж імі. Нельга не ўлічваць і спецыфічныя рысы, уласцівыя некаторым галінам (напрыклад, занальнасць, сезонны характар развіцця, спецыялізацыя, выкарыстанне жывых арганізмаў у якасці сродкаў вытворчасці ў сельскай гаспадарцы). Важным фактарам фарміравання інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў галіновага характару з'яўляецца таксама стварэнне аграрна-прамысловага комплексу, у які аб'яднаны галіны, звязаныя з вытворчасцю сельскагаспадарчай прадукцыі, і галіны, звязаныя з яе перапрацоўкай.

Сярод суб'ектыўных фактараў фарміравання інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў адзначаюцца такія, як веданне бібліёграфамі наяўных інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў галіновага характару і адчуванне неабходнасці стварэння іншых адзінак для забеспячэння новых інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў інфармацыі. На падставе гэтага ствараюцца планы бібліятэк па фарміраванні інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў.

Інфармацыйна-бібліяграфічная прадукцыя НТіМК складае пэўную сукупнасць адзінак, якія магчыма падзяліць па розных прыметах, што зафіксаваны ў СТБ ГОСТ 7.0–2004 “Інфармацыйна-бібліятэчная дзейнасць. Бібліяграфія. Тэрміны і азначэнні” [2]. У патоку інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі НТіМК прысутнічалі ў розныя перыяды іх развіцця амаль усе віды і разнавіднасці. У пэўныя перыяды пераважалі агульнагаліновыя, тэматычныя ці, як у апошнія гады, персанальныя і паказальнікі прац арганізацый.

Сістэмныя і структурныя сувязі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў

У працэсе развіцця інфармацыйна-бібліяграфічная прадукцыя папаўняецца новымі адзінкамі, складаецца яе цэласная сістэма. Для элементаў гэтай сістэмы характэрны такія ўласцівасці, як стабільнасць, дынамізм развіцця, змяненне формы і інш. У ёй дзейнічаюць сістэмныя і структурныя сувязі паміж адзінкамі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі. *Сістэмныя* сувязі звязаны з функцыянаваннем усёй сістэмы інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі НТіМК, якая створана ў Беларусі, існуе ў свеце. Яны падзяляюцца на сувязі арганізацыйныя і сувязі пераемнасці. *Арганізацыйныя* сувязі складаюцца паміж бібліятэкамі розных тыпаў, а таксама паміж інфармацыйнымі ўстановамі, якія прымаюць удзел у падрыхтоўцы інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі НТіМК. Як правіла, такая сістэма цэнтраў функцыянуе ў межах дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі. Унутры гэтай сістэмы ўваходзячыя цэнтры кааперуюцца і каардынуюць свае функцыі. Напрыклад, Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ) адказны за рэгістрацыю і стварэнне інфармацыйнай прадукцыі, ў якой адлюстравана патэнтная дакументацыя, Беларускі інстытут сістэмнага аналізу ў навукова-тэхнічнай сферы (БелІСА) рэгіструе і стварае інфармацыйную прадукцыю, у якой адлюстроўваюцца неапублікаваныя дакументы і інш. Магчыма назваць і прыклад некаторых галіновых бібліятэк (БелСГБ, ЦНБ НАН), якія разам з Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі рыхтуюць БД “Чарнобыль”. Сувязі *пераемнасці* яскрава праглядаюцца там, дзе на базе існуючых раней бібліяграфічных, рэфератыўнах выданняў створаны БД. У гэтым выпадку прыцыпы адбору даку-

ментаў, раскрыцця іх зместу, групойкі дакументаў будуць аднолькавыя як для традыцыйнай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, так і для БД. Прыкладамі можа быць бібліяграфічны паказальнік ЦНБ НАН “Прырода Беларусі” і аналагічная БД. Такая сітуацыя зараз існуе амаль ва ўсіх інфармацыйных цэнтрах і бібліятэках.

Структурныя сувязі зарыентаваны на выкананне галіновай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыяй функцыі інфармацыйнага забеспячэння НТІМК. Яны падзяляюцца на сувязі *прадметна-зместавыя, відавныя і функцыянальнай спецыялізацыі асобных звёнаў*. *Прадметна-зместавыя* сувязі існуюць паміж асобнымі відамі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, накіраванай на задавальненне зместавых патрэбнасцей спецыялістаў. Яны выяўляюцца ў агульных прынцыпах бібліяграфавання (тэматычным адборам, лінгвістычным забеспячэнні) блізкай па змесце інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, напрыклад, у падрыхтоўцы БД і бібліяграфічнага паказальніка РНМБ “Медыка-біялагічныя аспекты аварыі на ЧАЭС”, у якім выкарыстоўваецца для групойкі бібліяграфічных запісаў рубрыкатар ДРНТІ. Унутры прадметна-зместавых сувязей існуюць іх падвіды: комплексна-галіновыя, ведамаснай дыферэнцыяцыі, міжгаліновага камплектавання. Яны звязаны з падрыхтоўкай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі агульнагаліновага, міжгаліновага, тэматычнага характару. *Відавныя* сувязі развіваюцца паміж групамі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі аднаго мэтавага прызначэння (навукова-дапаможнымі, прафесійна-вытворчымі, рэкамендацыйнымі) пры забеспячэнні пэўнай дзейнасці – навуковай, канструктарска-праектнай, вытворчай і інш. Напрыклад, усе інфармацыйныя цэнтры Беларусі, усе федэральныя цэнтры інфармацыі Расіі выдаюць, акрамя БД, толькі бягучыя інфармацыйныя выданні, а бібліятэкі – пераважна рэтраспектыўныя і рэкамендацыйныя. Акрамя таго, усе галіновыя рэспубліканскія бібліятэкі выпускаюць навукова-дапаможныя і прафесійна-вытворчыя паказальнікі, а абласныя бібліятэкі – рэкамендацыйныя і прафесійна-вытворчыя. Сувязі *функцыянальнай спецыялізацыі пэўных звёнаў* інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі выяўляюцца ў тым, што прадукцыя асобных інфармацыйных цэнтраў зарыентавана на рэгістрацыю і інфармаванне аб асобных відах даку-

ментаў: патэнтных (“Афіцыйны патэнтны бюлетэнь” / НЦІУ), тэхнічных нарматыўна-прававых актах (“Каталог ТНПА” / БелДІСС) і інш.

Маніторынг інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў

Маніторынг – гэта пастаяннае назіранне, кантроль за дзейнасцю якой-небудзь сістэмы, вытворчасці, дэмаграфічным ці іншым сацыяльна-эканамічным працэсам для вызначэння іх адпаведнасці тэндэнцыям ці напрамкам развіцця, а таксама аналіз перспектывы. Маніторынг інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі праводзіцца з мэтай прыняцця кіраўнічага рашэння. Маніторынг бібліяграфічнай дзейнасці ў цэлым уяўляе пастаяннае назіранне за бібліяграфаваннем і бібліяграфічным абслугоўваннем карыстальнікаў. У рэальнай практыцы інфармацыйнай дзейнасці маніторынг развіваецца ў кірунку аналізу дакументных патокаў для інфармацыйнай дыягностыкі развіцця аб’екта даследавання, які ажыццяўляецца як на падставе паказальнікаў інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, так і непасрэдна існуючай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі. Ён праводзіцца з мэтай кіравання працэсамі стварэння і выкарыстання інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі (ліквідацыя дубліравання, улік створанай прадукцыі, аналіз адпаведнасці інфармацыйным патрэбнасцям); навігацыі карыстальнікаў у галіновай інфармацыйнай прасторы; планавання інфармацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці; выяўлення і аховы правоў уладальнікаў інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі; камерцыйнага збыту створанай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, а таксама з іншымі мэтай.

Асноўнымі прынцыпамі правядзення маніторынгу інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў з’яўляюцца цэласнасць, апэратыўнасць, адпаведнасць, навуковасць, прагнастычнасць. Для паспяховага правядзення маніторынгу неабходнымі ўмовамi з’яўляюцца: збор даных па адзінай метадыцы, паўторнасць вывучэння праз пэўныя прамежкі часу, адлюстраванне аб’ектаў у дынаміцы, супастаўленне вынікаў.

Маніторынг інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў ажыццяўляюць інфармацыйныя супрацоўнікі, навуковыя работнікі, бібліятэкары. Гісторыя правядзення маніторынгу інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі наступная. У 1960 і 1970-я гг.

XX ст., напрыклад, вывучалася бібліяграфічная прадукцыя навукова-тэхнічнай тэматыкі СССР і замежных краін з мэтай аналізу метадаў бібліяграфавання дакументаў (паўнаты адлюстравання патоку, меж адбору дакументаў). Пачынаючы з 1980-х гг. XX ст. Нацыянальная кніжная палата пастаянна друкуе агляды інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі НТіМК, як і па іншых галіновых комплексах, з мэтай пастаяннага аналізу існуючага становішча і перспектывы развіцця. Найбольшы ўклад у гэты кірунак маніторынгу ўнеслі выкладчыкі Санкт-Пецярбургскага універсітэта культуры, якія ў канцы XX ст. распрацавалі метадыку інфармацыйнай дыягностыкі аб'екта ў навукова-тэхнічнай сферы.

Пытанні для самакантролю

1. Якія існуюць падыходы да вызначэння тэрміна “інфармацыйныя рэсурсы”?
2. Якое месца займаюць інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ў сістэме інфармацыйных рэсурсаў?
3. Па якіх прыметах можна класіфікаваць інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы НТіМК?
4. Як выяўляюцца сістэмныя і структурныя сувязі ў інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі НТіМК?

Літаратура

1. *О научно-технической информации*: закон Республики Беларусь: принят 26 апреля 1999 г. // Ведамасці Нацыянальнага сходу Рэсп. Беларусь. – 1999. – № 19/20. – С. 3–15.
2. *СТБ ГОСТ 7.0–2004*. Інфармацыйна-бібліятэчная дзейнасць. Бібліяграфія. Тэрміны і азначэнні. – Уведз. 2005–01–05. – Мн.: Дзяржстандарт, 2005. – 35 с.
3. *СТБ ГОСТ 7.73–96*. Пошук і распаўсюджванне інфармацыі. Тэрміны і азначэнні. – Уведз. 1998–01–01. – Мн.: Дзяржстандарт, 1998. – 14 с.
4. *Авгуль, Л.А.* Веб-ресурсы библиотек Республики Беларусь / Л.А.Авгуль, Б.Б.Невский // Науч. и техн.б-ки. – 2003. – № 6. – С. 40–52.
5. *Антопольский, А.Б.* Информационные ресурсы России: науч.-метод. пособие / А.Б.Антопольский. – М., 2004. – С. 27–47.

6. Колин, К.К. Фундаментальные основы информатики: социальная информатика: учеб. пособие / К.К.Колин. – М., 2000. – С. 3–24.

1.3. Карыстальнікі інфармацыі ў галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны

У СТБ ГОСТ 7.73–96 “Пошук і распаўсюджванне інфармацыі. Тэрміны і азначэнні” адзначаецца, што “інфармацыйная патрэбнасць – гэта характарыстыкі прадметнай галіны, значэнне якіх неабходна ўстанавіць для выканання пастаўленай задачы ў практычнай дзейнасці” [1]. Інфармацыйныя патрэбнасці падзяляюцца на прафесійныя і прафесійныя, пры гэтым для спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу характэрна ў першую чаргу наяўнасць прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей. Прафесійная інфармацыйная патрэбнасць адлюстроўвае неабходнасць атрымання інфармацыі, звязанай з прафесійнай дзейнасцю чалавека (калектыву). Сучаснае развіццё навукі, практычнай дзейнасці спецыялістаў патрабуюць ад іх ведання прыярытэтных кірункаў развіцця, сусветных і айчынных дасягненняў у сваёй галіне, магчымасцей выкарыстання дасягненняў, эканоміі сыравіны і матэрыялаў.

Прафесійныя інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу магчыма разглядаць па тэрытарыяльнай прымеце, у залежнасці ад сферы навукова-вытворчага комплексу, характару неабходнай інфармацыі, часу ўзнікнення і перыяду дзеяння, профільнасці. Так, па тэрытарыяльнай прымеце інфармацыйныя патрэбнасці падзяляюцца на агульнарэспубліканскія, тэрытарыяльныя, галіновыя, групавыя і індывідуальныя. Агульнарэспубліканскія характарызуюць увогуле адметныя патрэбнасці спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу, што дазваляе адрозніваць іх ад патрэбнасцей, напрыклад, гуманітарнай сферы. Тэрытарыяльны ўзровень інфармацыйных патрэбнасцей характарызуе патрэбнасці рэгіёнаў Беларусі, якія спецыялізуюцца на вытворчасці пэўных відаў прадукцыі, вырошчванні раслін ці жывёл. Яны звязаны з галіновай і тэматычнай накіраванасцю даследаванняў і распрацовак рэгіёна.

Інфармацыйныя патрэбнасці галіновага ўзроўню характары- зуюць патрэбнасці спецыялістаў, занятых у пэўных галінах комплексу: машынабудаванні, раслінаводстве, матэматыцы, педыятрыі і інш. Групавы ўзровень інфармацыйных патрэб- насцей адлюстроўвае тыповыя патрэбнасці пэўных груп спе- цыялістаў: навуковых супрацоўнікаў, практыкуючых урачоў, інжынерна-тэхнічных работнікаў і інш. Індывідуальны ўзро- вень характарызуе патрэбнасці канкрэтнага спецыяліста на- вукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу. З улікам дзей- наснага падыходу інфармацыйныя патрэбнасці разглядаюць як патрэбнасці спецыялістаў сфер “навука”, “тэхніка”, “вы- творчасць”, “спажыванне”. Для кожнай з іх характэрна пэў- нае выкарыстанне інфармацыі. Напрыклад, для спецыялістаў навуковай сферы – гэта пашырэнне тэматычных меж інфар- мацыйных патрэбнасцей у сувязі з інтэграцыйнымі працэса- мі, якія адбываюцца ў галінах, адсюль некаторая нестабіль- насць інфармацыйных патрэбнасцей. Для іх неабходны паў- ната прадастаўлення інфармацыі, яе аператыўная падача. Інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў вытворчай сферы адносна стабільныя. Для гэтых спецыялістаў неабходна рэгу- лярна атрымліваць інфармацыю, звязаную з тым тэхналагіч- ным працэсам, у якім яны рэалізуюцца. Пры гэтым неабходна інфармацыя як тэхналагічнага характару, так і арганізацыйна- га (аб рынках збыту прадукцыі, аб кірунках дзейнасці канку- рэнтаў).

У залежнасці ад характару неабходнай інфармацыі інфар- мацыйныя патрэбнасці падзяляюцца на патрэбнасці ў бягучай і рэтраспектыўнай інфармацыі, у вузкатэматычнай і шырока- тэматычнай інфармацыі; у галіновай і міжгаліновай інфарма- цыі; у фактаграфічнай і канцэптаграфічнай інфармацыі [2].

Вывучэнне інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў на- вукова-тэхнічнай сферы з’яўляецца важным этапам пабудовы канцэпцыі інфармацыйнага абслугоўвання, выбару формаў давядзення інфармацыі і аказання інфармацыйных паслуг. Пэўную ўвагу гэтым пытанням надавалі Э.Бернштэйн, Д.Шэ- хурын, С.Кагаткоў, Д.Блюменаў. Прыкладныя даследаванні інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў-машынабудаўні- коў праводзілі М.Іваноў, Т.Каралёва, Р.Ровіна. У працэсе вы- вучэння інфармацыйных патрэбнасцей прымяняюцца як пра- мыя (сацыялагічныя) метады, так і ўскосныя (аналіз планаў

навукова-даследчай і вопытна-канструктарскай работы, чытацкіх фармуляраў, вынікаў вынаходніцкай дзейнасці).

На фарміраванне прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей уплываюць такія фактары, як прыналежнасць спецыяліста да канкрэтнай галіны НТіМК; характар навуковай і вытворчай дзейнасці; пасада, якую займае той ці іншы спецыяліст; этапы выканання навукова-даследчай і вопытна-канструктарскай работы, а таксама прафесійная кваліфікацыя, наяўнасць вучонай ступені, веданне замежных моў і інш.

У аснове класіфікацыі спажыўцоў навукова-тэхнічнай сферы – характар дзейнасці, галіновая прыналежнасць, пасада і інш. У залежнасці ад характару і асаблівасцей працы выдзяляюць навуковых супрацоўнікаў, інжынерна-тэхнічных работнікаў, кіраўнікоў арганізацый, навукова-педагагічныя кадры. Кожная група можа быць прадстаўлена больш дэтальна. Так, у групе навуковых супрацоўнікаў вылучаюцца арганізатары навукі (акадэмікі, члены-карэспандэнты Нацыянальнай акадэміі навук, кіраўнікі навуковых устаноў); вучоныя-тэарэтыкі, якія выконваюць фундаментальныя даследаванні; вучоныя-эксперыментатары, якія выконваюць прыкладныя даследаванні; навуковыя супрацоўнікі, якія спалучаюць даследчую і педагагічную дзейнасць. Інжынерна-тэхнічных работнікаў можна падзяліць на канструктараў, механікаў, тэхнолагаў, праекціроўшчыкаў. Навукова-педагагічныя кадры дзеляцца на выкладчыкаў, даследчыкаў, лабарантаў. Кіраўнікі арганізацый у навуковай сферы – гэта дырэктары навуковых устаноў, іх намеснікі, вучоныя сакратары, загадчыкі лабараторый, сектараў, груп; у вытворчасці – гэта дырэктары прадпрыемстваў, галоўныя спецыялісты (інжынер, энергетык, механік, канструктар, тэхнолаг), загадчыкі лабараторый, цэхаў, аддзелаў, участкаў. Па прафесійнай прыналежнасці ўсе спецыялісты падзяляюцца на энергетыкаў, хімікаў, металургаў і інш.

Спецыялістаў аграрнага комплексу з улікам дзейнага падыходу падзяляюць на спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, якія працуюць у навуковых установах (навуковыя супрацоўнікі, аспіранты, выкладчыкі); спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, якія працуюць у праектна-канструктарскіх бюро (інжынеры-канструктары сельскагаспадарчай тэхнікі, праекціроўшчыкі новага абсталявання); спецыялісты сельскай гаспадаркі, якія працуюць аграномамі, заатэхнікамі, механікамі, тэхнолагамі перапрацоўчай прамысловасці; механізата-

ры; рабочыя калектыўных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў і перапрацоўчых галін прамысловасці; фермеры; студэнты сельскагаспадарчых ВНУ і каледжаў; кіраўнікі сельскагаспадарчых прадпрыемстваў (дырэктары калектыўных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў, загадчыкі ўчасткаў, фермаў, брыгад). Улічваючы шырокае распаўсюджванне сельскагаспадарчых, медыцынскіх і тэхнічных ведаў сярод насельніцтва, значную катэгорыю карыстальнікаў складаюць аматары (садаводы, дачнікі, аматары хатніх раслін і жывёл, канструктары-аматары і інш.).

Вывучэнне інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў-медыкаў, якое праводзілася многімі бібліятэкамі, паказала, што сярод іх выдзяляюцца катэгорыі навукоўцаў (вучоныя, выкладчыкі); практыкуючыя ўрачы (хірургі, тэрапеўты, фармакалагі, стаматолагі і інш.); лабаранты; кіраўнікі сістэмы аховы здароўя.

Пытанні для самакантролю

1. У чым асаблівасці інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу?

2. Як падзяляюцца інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў у залежнасці ад тэрытарыяльнай прыметы, характару неабходнай інфармацыі, сферы навукова-вытворчага комплексу, характару неабходнай інфармацыі?

3. Як класіфікуюцца спецыялісты навукова-тэхнічнага, аграрнага, медыцынскага комплексу?

4. Якія фактары ўплываюць на фарміраванне інфармацыйных патрэбнасцей спажывцоў?

Літаратура

1. *СТБ ГОСТ 7.73–96*. Пошук і распаўсюджванне інфармацыі. Тэрміны і азначэнні. – Уведз. 1998–01–01. – Мн.: Дзяржстандарт, 1998. – 14 с.

2. *Блюменау, Д.И.* Информация и информационный сервис / Д.И.Блюменау. – Л., 1989. – С. 64–111.

3. *Библиография* естественнонаучной литературы / под ред. М.П.Гастфера и Г.К.Быстровой. – М., 1983. – С. 51–67.

4. *Яцкевич, А.Н.* Информационные потребности читателей Центральной научной библиотеки им. Я.Коласа АН Беларуси / А.Н.Яцкевич, Т.Ф.Браим // *Кніга, бібліятэчная справа і бібліяграфія Беларусі*. – Мн., 1993. – С. 45–60.

2. АРГАНІЗАЦЫЯ ІНФАРМАЦЫЙНА-БІБЛІАГРАФІЧНАГА ЗАБЕСПЯЧЭННЯ

2.1. Цэнтры падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне ў Рэспубліцы Беларусь

Бібліяграфічная дзейнасць у галіне прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны накіравана на задавальненне патрэбнасцей спецыялістаў у бібліяграфічнай інфармацыі. Яна цесна звязана з развіццём фундаментальных навуковых даследаванняў, прамысловасці, будаўніцтва, галін сельскагаспадарчай вытворчасці, аховы здароўя, абумоўлена спецыфічнымі асаблівасцямі саміх аб'ектаў, спецыфікай інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў.

Асаблівасцю бібліяграфічнай дзейнасці па тэхніцы, прыродазнаўстве, сельскай гаспадарцы, медыцыне з'яўляецца тое, што ёю займаюцца разнастайныя ўстановы – універсальныя, шматгаліновыя, галіновыя, навуковыя бібліятэкі, інфармацыйныя цэнтры, навуковыя ўстановы, інстытуты Нацыянальнай акадэміі навук, выдавецтвы, рэдакцыі часопісаў, вышэйшыя навучальныя ўстановы і інш. Акрамя таго, развіццё дзяржаўнай бібліяграфіі, стварэнне электронных інфармацыйных рэсурсаў уплываюць на арганізацыю бібліяграфічнай дзейнасці ў навукова-тэхнічным, аграрным і медыцынскім комплексе.

Умоўна шлях развіцця інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў разглядаемых галін можна падзяліць на тры этапы: першы – 1919*–1960 гг., другі – 1961–1991 гг., трэці – сучасны, з 1992 г.

Станаўленне інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне адбывалася ў цяжкіх умовах. 20–30-я гг. XX ст. у гаспадарчых адносінах былі вельмі складанымі. Разруха пасля рэвалюцыі, грамадзянскай вайны не спрыяла росту кнігавыдавецкай дзейнасці і, адпаведна, развіццю галіновых інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў. Але паступова становішча палепшалася, развівалася прамысловасць, ствараліся навукова-

* З гэтага часу пачалася рэгістрацыя бібліяграфічнай прадукцыі.

даследчыя ўстановы, аднаўлялі дзейнасць былыя і адчыняліся новыя выдавецтвы, бібліятэкі, вышэйшыя навучальныя ўстановы. Усё гэта станоўча ўплывала на развіццё бібліяграфічнай дзейнасці ўвогуле і галіновай у прыватнасці.

На працягу першага этапу (1919–1960 гг.) было падрыхтавана не шмат самастойных бібліяграфічных паказальнікаў. Найбольшая колькасць з іх падрыхтавана па пытаннях сельскай гаспадаркі (33), найменшая – па тэхніцы (14). Разам з тым можна канстатаваць, што выпускі асобных з іх з’явіліся пачаткам серыі дапаможнікаў, якія рыхтуюцца і сёння. Прыкладам можа быць падрыхтаваны бібліятэкай Інстытута цепла- і масаабмену паказальнік “Литература по тепло- и массообмену”.

Значныя змены адбыліся ў 1960-я гг., якія можна разглядаць як пачатак другога этапу ў развіцці інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу. На гэтым этапе былі створаны дзве новыя галіновыя бібліятэкі: у 1960 г. – БелСГБ, а ў 1977 – РНТБ. У гэты час адбыліся колькасныя і якасныя змены ў масіве бібліяграфічнай прадукцыі: узрасла колькасць асобна выдадзеных паказальнікаў па актуальных напрамках біялагічных, фізіка-матэматычных, хімічных навук, энергетыкі, раслінаводства, жывёлагадоўлі.

Бібліятэка АН распачала падрыхтоўку бібліяграфічных штогоднікаў па флоры і фауне, Палессі, сумесна з НДІ адпаведных напрамкаў – па водных рэсурсах, квантавых генераторах, БелСГБ – штогоднікі “Льноводство”.

Узнік шэраг выданняў бягучай бібліяграфічнай інфармацыі, якія выходзілі штомесячна або штоквартальна: “Автоматизированные системы управления”, “Механизация и автоматизация” (Дзяржаўная бібліятэка імя У.І.Леніна), “Энергетическое хозяйство Белоруссии” (ЦНБ НАН), “Новости сельскохозяйственной литературы” (БелСГБ).

Вялікі ўплыў на паляпшэнне напрамкаў дзейнасці і тэматыку бібліяграфічных дапаможнікаў мела рэспубліканская нарада работнікаў бібліятэк 1962 г., прысвечаная бібліяграфічнай рабоце і яе каардынацыі. Народа прыняла “Палажэнне аб каардынацыі дзейнасці бібліятэк Беларускай ССР у галіне рэкамендацыйнай і навукова-інфармацыйнай бібліяграфіі і даведачна-бібліяграфічнай работы”, якое адыграла станоў-

чую ролю ў пашырэнні бібліяграфічнай дзейнасці. “Палажэнне...” ускладала на Нацыянальную бібліятэку функцыю агульнарэспубліканскага арганізацыйнага і навукова-метадычнага цэнтра ўсёй бібліяграфічнай дзейнасці. Акрамя таго, яно замацоўвала галіновыя цэнтры бібліяграфічнай работы і ў значнай ступені садзейнічала каардынацыі бібліятэк рознага падпарадкавання ў гэтым напрамку. Нягледзячы на тое, што “Палажэнне...” не было адпаведным чынам зацверджана, тым не менш яно выканала сваю галоўную мэту – арганізацыйна замацаваць, устанавіць узаемасувязь у рабоце бібліятэк па стварэнні навукова-дапаможных паказальнікаў і даведачна-бібліяграфічнага абслугоўвання.

У 1974 г. было распрацавана “Палажэнне аб каардынацыі дзейнасці бібліятэк Беларускай ССР у галіне навукова-дапаможнай бібліяграфіі і інфармацыйна-бібліяграфічнай работы”. У адрозненне ад адпаведнага дакумента 1962 г. новае “Палажэнне...” было ўзгоднена з Міжведамаснай бібліятэчнай камісіяй і зацверджана Міністэрствам культуры. Акрамя таго, у дакуменце 1974 г. былі раскрыты функцыі не толькі галіновых цэнтраў і напрамкі іх дзейнасці, але і функцыі бібліятэк, якія ўваходзяць у галіновыя групы.

У адпаведнасці з гэтымі дакументамі цэнтрамі бібліяграфічнай дзейнасці былі прызначаны:

- у галіне прыродазнаўчых і дакладных навук – ЦНБ імя Я.Коласа НАН;
- у галіне медыцыны і аховы здароўя – Рэспубліканская навукова-медыцынская бібліятэка (РНМБ);
- у галіне сельскай гаспадаркі – Беларуская сельскагаспадарчая бібліятэка (БелСГБ);
- у галіне тэхнікі – Урадавая бібліятэка, функцыі якой былі перададзены створанай у 1977 г. Рэспубліканскай навукова-тэхнічнай бібліятэцы (РНТБ).

У пэўнай ступені гэта садзейнічала развіццю бібліяграфічнай дзейнасці. Значна павялічылася колькасць бібліяграфічных паказальнікаў, узрасла ўдзельная вага самастойных дапаможнікаў. Былі дасягнуты значныя поспехі ў методыцы састаўлення бібліяграфічных прадуктаў. Разам з тым яшчэ шмат праблем заставаліся нявырашанымі. Так, да канца не былі вырашаны пытанні каардынацыі і кааперацыі пры планаванні і падрыхтоўцы бібліяграфічнай прадукцыі, як прык-

лад, адзначалася вялікая колькасць персанальных паказальнікаў, асабліва гэта тычылася такіх галін, як сельская гаспадарка і прыродазнаўства.

У пачатку 90-х гг. у сувязі з атрыманнем незалежнасці змянілася сацыяльна-эканамічная сітуацыя ў краіне, што пэўным чынам паўплывала на ўсе кірункі дзейнасці дзяржавы, у тым ліку і на арганізацыю сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі і ўвогуле на інфармацыйна-бібліяграфічную дзейнасць.

Гэты перыяд можна разглядаць як пачатак трэцяга (сучаснага) этапа развіцця бібліяграфічнай дзейнасці. На гэтым этапе распрацавана праграма развіцця Дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДСНТІ), створаны Нацыянальны цэнтр інфармацыйных рэсурсаў і тэхналогій НАН Беларусі.

Існуючая сістэма навукова-тэхнічнай інфармацыі РБ дазваляе вылучыць дзяржаўныя, галіновыя, рэгіянальныя цэнтры, якія займаюцца падрыхтоўкай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі.

Дзяржаўныя (рэспубліканскія) цэнтры скіраваны на падрыхтоўку бягучых інфармацыйных паказальнікаў, прысвечаных пераважна аднаму віду дакумента – патэнтным дакументам, ТНПА, справаздачам, дэпаніраваным рукапісам. Сярод іх Беларускі інстытут сістэмнага аналізу (БелІСА), Беларускі дзяржаўны інстытут стандартызацыі і сертыфікацыі (БелДІСС), Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ). Галіновыя бібліятэкі (РНТБ, ЦНБ імя Я.Коласа НАН Беларусі, РНМБ, БелСГБ) рыхтуюць інфармацыйныя рэсурсы ў традыцыйным і аўтаматызаваным рэжымах, якія прысвячаюцца актуальным праблемам прыродазнаўчых навук, тэхнікі, медыцыны, праблемам аграпрамысловага комплексу.

На рэгіянальным узроўні асноўнымі цэнтрамі інфармацыі з'яўляюцца абласныя навуковыя бібліятэкі, рэгіянальныя навуковыя медыцынскія бібліятэкі (Віцебск, Гродна, Гомель, Брэст), а таксама абласныя філіялы РНТБ (у Гродне, Гомелі, Брэсце, Магілёве, Віцебску).

На галіновым узроўні ў краіне дзейнічаюць інфармацыйныя цэнтры па медыцыне, метралогіі, будаўніцтве і інш.

Пытанні для самакантролю

1. Назавіце асноўныя этапы развіцця бібліяграфічнай дзейнасці ў РБ.
2. Пералічыце дзяржаўныя цэнтры, якія спецыялізуюцца на інфармацыі аб спецвідах нарматыўна-тэхнічных і тэхнічных дакументаў.
3. Якія рэспубліканскія бібліятэкі з'яўляюцца галаўнымі ў спецыялізаваных галіновых сетках?
4. Назавіце рэгіянальныя цэнтры інфармацыі РБ.

Літаратура

1. *Бакут, П.А.* Информационные технологии, информационные ресурсы. Взаимосвязь, проблемы / П.А.Бакут, Ю.П.Шумилов // Информационные ресурсы России. – 1997. – №5. – С.18–19.
2. *Енин, С.В.* О проблемах развития ГСНТИ в Республике Беларусь / С.В.Енин // Информационное обеспечение науки и производства. Потребности и реальность: материалы Международ. конф. – Мн., 2002. – С. 43–45.
3. *Маханек, М.М.* Направления деятельности национального центра информационных ресурсов и технологий / М.М.Маханек, Г.Ю.Вальчевская, Р.Б.Григянец // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С.5–31.
4. *Маркова, А.А.* Органы НТИ в Белоруссии: организация и деятельность / А.А.Маркова // Информационный бюллетень РНТБ. – 2003. – № 1. – С. 30–34.
5. *Мясникович, М.В.* Реализация государственной программы информатизации “Электронная Беларусь” и издание единого государственного регистра РБ – базового проекта программы / М.В.Мясникович, М.М.Маханек, Р.Б.Григянец, В.И.Дравица // Стратегия формирования информационного общества в РБ. – Мн.: НЦИРиТ, 2003. – С. 189–195.
6. *Осипова, Т.В.* Обзор деятельности РНТБ за 25 лет / Т.В.Осипова // Республиканская научно-техническая библиотека – четверть века на службе науки и производства. – Мн., 2002. – С. 5–24.

2.2. Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне асобных галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу

Інфармацыйна-бібліяграфічныя прадукты – гэта матэрыяльна рэалізаваныя формы існавання бібліяграфічнай інфармацыі, якія знаходзяцца ва ўзаемасувязі, утвараючы пэўную сістэму.

Бібліяграфічныя рэсурсы па галінах навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу з’яўляюцца часткай рэспубліканскай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі і займаюць значнае месца ў агульным аб’ёме рэсурсаў краіны (за апошнія пяць гадоў удзельная вага іх складала больш за 50%). Яны разнастайныя па змесце, формах, функцыянальнай і тыпавідаввой структуры.

У склад бібліяграфічных рэсурсаў уключаюцца бібліяграфічныя паказальнікі (навукова-дапаможныя, прафесійна-вытворчыя, рэкамендацыйныя), даведачна-пошукавы апарат (ДПА), базы даных (БД) і банкі даных (БнД).

На сучасным этапе на дзяржаўным узроўні сфарміраваны цэнтры інфармавання па неапублікаваных, нарматыўна-тэхнічных дакументах, па патэнтнай інфармацыі, прававой і картаграфічнай інфармацыі.

Сістэма бягучых навукова-дапаможных паказальнікаў прадстаўлена выданнямі, якія рыхтуюць рэспубліканскія органы навукова-тэхнічнай інфармацыі. Сярод іх **Беларускі інстытут сістэмнага аналізу (БелІСА)** Камітэта па навуцы і тэхналогіях, створаны ў 1996 г. загадам Міністэрства адукацыі як навукова-даследчая ўстанова на базе трох цэнтраў, перададзеных са складу былога БелНДІНТІ. На БелІСА ўскладзена функцыя нацыянальнага інфармацыйнага цэнтра па каардынацыі міждзяржаўнага абмену навукова-тэхнічнай інфармацыяй у краіне. Акрамя таго, у сферы дзейнасці інстытута знаходзяцца навуковыя даследаванні ў галіне:

- навукова-тэхнічнай палітыкі,
- інавацыйных даследаванняў,
- міжнароднага навукова-тэхнічнага супрацоўніцтва (МНТС), а таксама выдавецкая дзейнасць і арганізацыя выстаў.

Інстытут ажыццяўляе ў адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 13 мая (№472) дзяржаўную рэгістрацыю навукова-даследчых, вопытна-канструктарскіх і

вопытна-тэхналагічных работ, вядзе дзяржаўны іх рэестр, а таксама фарміруе і актуалізуе адпаведныя комплексныя БД і фонд справаздачнай навуковай дакументацыі па зарэгістраваных работах (тэхнічныя заданні, выніковыя і прамежкавыя справаздачы, тлумачальныя запіскі праектаў).

З 1997 г. інстытут выпускае бібліяграфічную інфармацыю “*Бюлетень рэгістрацыі НИР, ОКР, ОТР*”. Бюлетэнь утрымлівае пералік зарэгістраваных у інстытуце работ за пэўны перыяд у адпаведнасці з дзяржаўным рубрыкатарам навукова-тэхнічнай інфармацыі, у межах рубрык – па нумарах дзяржаўнай рэгістрацыі.

Інфармацыю аб завершаных НДР, а таксама аб прынятых на дэпаніраванне рукапісных работах па гуманітарных, прыродазнаўчых, дакладных і прыкладных навуках, галінах народнай гаспадаркі, медыцыне інстытут ажыццяўляе ў выглядзе “*Реферативного сборника непубликуемых работ: отчеты о НИР, ОКР, ОТР, депонированные рукописи*”. Мэта выдання – азнаямленне ўстаноў і спецыялістаў дзяржавы з вынікамі навукова-даследчай і вопытна-канструктарскай дзейнасці. Групоўка матэрыялаў ажыццяўляецца па рубрыках дзяржаўнага рубрыкатара НТІ, а ўнутры – па нумарах дзяржаўнай рэгістрацыі.

Інстытут генерыруе паўнатэкставую БД “Каталог НДР і ВКР”.

Наступным рэспубліканскім цэнтрам, які ажыццяўляе інфармаванне аб нарматыўна-тэхнічных дакументах у традыцыйным і аўтаматызаваным рэжымах, з’яўляецца **Беларускі дзяржаўны інстытут стандартызацыі і сертыфікацыі (БелДИСС)**. На сучасным этапе інстытут вядзе ІС “Стандарт”.

Інфармацыйна-пошукавая сістэма (ІС) “Стандарт” з’яўляецца шматфункцыянальным комплексам, з дапамогай якога можна аўтаматызаваць усе асноўныя функцыі па рабоце з фондамі нарматыўных дакументаў і аказанні інфармацыйных паслуг. У састаў ІС “Стандарт” уваходзіць банк даных (БнД) нарматыўных дакументаў па стандартызацыі (больш за 60 тыс. дакументаў). Банк даных уключае наступныя бібліяграфічныя базы даных:

- СТБ (Дзяржаўныя стандарты РБ);
- ГОСТ (Міждзяржаўныя нарматыўныя дакументы);

- ТУ (Тэхнічныя ўмовы прадпрыемстваў і арганізацый);
 - ІСО (Стандарты міжнароднай арганізацыі па стандартызацыі);
 - МЭК (Стандарты міжнароднай электратэхнічнай камісіі);
 - DIN (Еўранормы, гарманізаваныя ў Германіі),
- а таксама БД санітарных нормаў, правіл, патрабаванняў да розных сфер дзейнасці.

У традыцыйным выглядзе (на папяровым носьбіце) з 1998 г. інстытут рыхтуе *“Информационный указатель технических условий (ИУТУ)”*, які выпускаецца 6 разоў у год і кожны выпуск якога складаецца з трох частак.

Частка першая змяшчае інфармацыю аб зарэгістраваных ТУ, адмененых і замененых дакументах і аб ТУ, дзяржаўная рэгістрацыя якіх узноўлена.

У другую частку ўключана інфармацыя аб зарэгістраваных ТУ і дакументы, да якіх зарэгістраваны змены.

У трэцяй частцы даецца адрасная інфармацыя аб утрымальніках арыгіналаў ТУ РБ і іншых дзяржаў СНД.

Сістэматызацыя матэрыялаў робіцца ў адпаведнасці з кодамі і класіфікацыйнымі групамі міждзяржаўнага класіфікатара стандартаў МК (ІСО ИНФКО МКС) 001–96. Да першай і другой частак дадаюцца нумарацыйныя паказальнікі штогодніка *“Каталог держателей подлинников технических условий”* (у 2-х тамах). Каталог утрымлівае інфармацыю аб ТУ, якія ўнесены ў *“Реестр государственной регистрации ТУ”*, рыхтуецца з выкарыстаннем ІПС *“Стандарт”* на падставе бібліяграфічнай інфармацыі БД *“ТУ – технические условия РБ”*.

Інфармацыя ў выданні сістэматызуецца ў адпаведнасці з міждзяржаўным класіфікатарам стандартаў. У межах кожнай класіфікацыйнай групы ТУ размяшчаюцца ў алфавіце найменняў.

Акрамя таго, інстытут рыхтуе галіновыя выпускі, напрыклад: *“Каталог держателей подлинников ТУ. Упаковка и размещение грузов (тара). По состоянию на 01.03...”*

Па стане на 01.01... года інстытут выпускае афіцыйнае выданне *“Каталог технических нормативных правовых актов в области технического нормирования и стандартизации”*. Каталог рыхтуецца з дапамогай ІПС *“Стандарт”* на падставе бібліяграфічных БД Нацыянальнага фонду стандартаў. Ён выходзіць у чатырох тамах і ўяўляе звод (збор) дзейнічаю-

чых, а таксама зацверджаных па стане на 01.01... года ў РБ тэхнічных нарматыўных прававых актаў у галіне стандартызацыі (ТНПА). Каталог утрымлівае інфармацыю аб дзяржаўных стандартах (СТБ); міждзяржаўных стандартах (ГОСТ); правілах Еўрапейскай эканамічнай камісіі ААН (ЕЭК ААН); стандартах СЭВ; агульнадзяржаўных класіфікатарах Рэспублікі Беларусь (АКРБ); кіруючых дакументах РБ, зацверджаных Дзяржстандартам (КДРБ); правілах і рэкамендацыях па міждзяржаўнай стандартызацыі. Чацвёрты том утрымлівае нумарацыйны і прадметны паказальнікі (ТНПА). Распалажэнне дакументаў унутры раздзелаў – па міждзяржаўным класіфікатары стандартаў (МКС).

БелДІСС таксама штомесячна інфармуе аб новых ТНПА, змененых, адмененых тэхнічных нарматыўных прававых актаў у інфармацыйным зборніку *“Информационный бюллетень технических нормативно-правовых актов”*. Гэтае выданне ўключае інфармацыю аб дзяржаўных, міждзяржаўных, міжнародных стандартах. У кожным раздзеле прыводзіцца інфармацыя аб новых стандартах, уведзеных у дзеянне; адмененых і замененых дакументах, а таксама тэксты змяненняў. Пасля кожнага блока звестак размяшчаецца нумарацыйны паказальнік, што дазваляе весці пошук новых, адмененых, замененых стандартаў і дакументаў, у якія ўнесены змены. У некаторых выпусках гэтага зборніка даюцца інфармацыя аб праектах стандартаў (папярэдніх стандартах), а таксама тэксты законаў і пастанаў дзяржаўных арганізацый, што звязаны з тэхнічным нарміраваннем і стандартызацыяй. Акрамя таго, інстытут рыхтуе тэматычныя каталогі ТНПА, напрыклад, «Каталог ТНПА в области технического нормирования и стандартизации по теме “Медицинские изделия и материалы”» (по состоянию на 01.08.2006 г.).

Штомесячна выпускаецца *“Бюллетень новых поступлений”*, у якім даецца бібліяграфічная інфармацыя аб тэхнічных нарматыўных прававых актах, інфармацыйна-даведачных матэрыялах, навукова-тэхнічнай літаратуры, перыядычных выданнях, што паступілі ў нацыянальны фонд ТНПА ў галіне тэхнічнага нарміравання і стандартызацыі.

У канцы 1990-х гг. БелДІСС набыў функцыі цэнтра каталагізацыі прадукцыі, у адпаведнасці з якім выпускае каталогі прадукцыі, зарэгістраванай у Дзяржаўным цэнтры каталагіза-

цыі прадукцыі. Выйшлі наступныя каталогі: “Электронная техника. Радиоэлектроника и связь”, “Оборудование для пищевой промышленности”, “Отделочные материалы в строительстве” і інш.

Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ) Рэспублікі Беларусь ажыццяўляе дзяржаўную рэгістрацыю аб’ектаў прамысловай уласнасці.

З 1994 г. пачалася падрыхтоўка інфармацыі аб вынаходствах, карысных мадэлях, прамысловых узорах, таварных знаках. Сёння НЦІУ выпускае бюлетэні, прысвечаныя пэўным аб’ектам – вынаходствам, прамысловым узорам і інш. Сістэматызацыя матэрыялаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з міжнароднымі класіфікацыямі – Міжнароднай патэнтнай класіфікацыяй (МПК), Міжнароднай класіфікацыяй прамысловых узораў (МКПУ), Міжнароднай класіфікацыяй тавараў і паслуг (МКТП).

З 1994 г. Цэнтр выдае афіцыйны бюлетэнь “*Вынаходствы. Карысныя мадэлі. Прамысловыя ўзоры*”. У першай частцы “Вынаходствы” публікуецца інфармацыя аб нацыянальных заяўках, міжнародных заяўках, якія ўступілі ў нацыянальную фазу экспертызы ў РБ, і звесткі аб патэнтах на вынаходкі, якія ўнесены ў Дзяржаўны рэестр вынаходстваў РБ. У кожнай частцы гэтага раздзела друкуюцца сістэматычны і нумарацыйны паказальнікі ў адпаведнасці з МПК.

Другі раздзел “Карысныя мадэлі” ўтрымлівае звесткі аб патэнтах на карысныя мадэлі, якія ўнесены ў Дзяржаўны рэестр РБ.

Даведчна-бібліяграфічны апарат (ДБА) прадстаўлены сістэматычным і нумарацыйным паказальнікамі.

У трэцім раздзеле “Прамысловыя ўзоры” друкуюцца звесткі аб патэнтах на прамысловыя ўзоры, якія ўнесены ў Дзяржаўны рэестр РБ. Ёсць сістэматычны і нумарацыйны паказальнікі ў адпаведнасці з МКПУ. Акрамя бібліяграфічнага запісу, прыводзіцца выява аб’екта.

У бюлетэні таксама друкуецца інфармацыя аб узнаўленні дзеяння патэнтаў, аб уступцы патэнтаў, рэгістрацыі ліцэнзійных дагавораў і інш.

Штомесяц (таксама з 1994 г.) Цэнтр выдае афіцыйны бюлетэнь “*Таварныя знакі і знакі абслугоўвання. Назвы месцаў паходжання тавараў*”.

У бюлетэні друкуюцца звесткі аб адпаведным відзе ахоўных дакументаў, унесеныя у Дзяржаўны рэестр РБ. Сістэматычны і нумарацыйны паказальнікі ў адпаведнасці з Міжнароднай класіфікацыяй тавараў і паслуг (МКТП) даюць магчымасць устанавіць нумары заявак, нумары пасведчанняў РБ, выдадзеных па пэўным класе класіфікатара.

З 1997 г. у адпаведнасці з законам РБ “О патентах на сорта растений” два разы ў год Цэнтр рыхтуе афіцыйны бюлетэнь “*Сарты раслін*”.

З мэтай забеспячэння паўнаты пошуку інфармацыі з 2006 г. НЦІУ рыхтуе штогадовыя дапаможныя паказальнікі да ўсяго камплекта афіцыйных бюлетэняў: гадавыя сістэматычныя, нумарацыйныя паказальнікі вынаходстваў і імяны паказальнік заяўнікаў і ўладальнікаў патэнтаў па вынаходстве.

Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці таксама стварыў электронныя БД вынаходак і таварных знакаў Беларусі, доступ да якіх магчымы на сайце гэтай арганізацыі.

Такім чынам, можна канстатаваць, што спецыялісты ў галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу забяспечаны бягучай інфармацыяй аб розных відах дакументаў, якія можна акрэсліць як спецыяльныя віды навукова-тэхнічнай літаратуры і дакументацыі. Але для вырашэння навуковых, вытворчых задач спецыялісту неабходна інфармацыя і іншага кшталту, бо забеспячэнне галіны характарызуецца суадносінамі паміж бібліяграфічнымі рэсурсамі і характарам, аб’ёмам патрэбнасцей у бібліяграфічнай інфармацыі.

Для таго каб мець уяўленне аб бібліяграфічным забеспячэнні галіны ці асобных яе раздзелаў, напрамкаў, неабходна даволі добра арыентавацца ў змястоўнай, функцыянальнай, тыпавідавой структуры бібліяграфічных рэсурсаў. Ніжэй разгледзім сістэму забеспячэння кожнай з галін, якія ўваходзяць у навукова-тэхнічны і медыцынскі комплекс. Масіў традыцыйных бібліяграфічных паказальнікаў складаецца з паказальнікаў, выдадзеных асобна, унутрыкніжных і ўнутрычасопісных паказальнікаў, прыартыкульных і прыкніжных спісаў літаратуры.

Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне прыродазнаўства

На стан бібліяграфічнай прадукцыі па прыродазнаўчых навуках аказваюць уплыў шматлікія паказчыкі. Перш за ўсё –

тэматыка даследаванняў, якія ажыццяўляюцца ў галіновых інстытутах НАН, навукова-даследчых установах, вышэйшых навучальных установах.

Акадэмія навук ажыццяўляе каардынацыю навуковых даследаванняў. Вынікі даследаванняў друкуюцца ў кнігах, артыкулах і іншых дакументах, якія адлюстроўваюцца ў бібліяграфічнай прадукцыі.

Спажывацямі прыродазнаўчай бібліяграфічнай інфармацыі з'яўляюцца навуковыя супрацоўнікі НДУ і ВНУ, аспіранты, студэнты, спецыялісты сумежных навук.

Адметнымі асаблівасцямі сістэмы бібліяграфічных паказальнікаў з'яўляюцца наяўнасць паказальнікаў вялікага храналагічнага ахопу; выданняў, якія працягваюцца; выданняў добрага метадычнага ўзроўню. Паказальнікі ўключаюць айчынную і замежную літаратуру.

Усяго ў краіне падрыхтавана больш за 300 паказальнікаў. На першым этапе (1919–1960) было падрыхтавана 20 паказальнікаў, на другім (1961–1991) – амаль 200. Калі на працягу другога этапу сярэднегадавы паказчык складае 7 паказальнікаў, то на сучасным этапе ён узрос да 12. Тым не менш весці размову аб забеспячэнні спецыялістаў той ці іншай галіны прыродазнаўства сістэмай бібліяграфічных дапаможнікаў практычна немагчыма.

Асноўная частка паказальнікаў падрыхтавана бібліёграфамі ЦНБ НАН імя Я.Коласа і яе філіялаў. Што датычыцца размеркавання іх па відах, то трэба адзначыць, што паказальнікі работ супрацоўнікаў навукова-даследчых устаноў і персанальных, якія маюць больш прэстыжны, а не інфармацыйны характар, займаюць недапушчальна вялікую долю, што не мэтазгодна*.

Разам з тым персанальныя паказальнікі і паказальнікі работ супрацоўнікаў НДУ даюць уяўленне аб тэматыцы, кірунках навуковых даследаванняў асобных навукоўцаў і ўстаноў, дазваляюць вызначыць уклад вучоных у развіццё навукі. З пункту гледжання формы выдання, неабходна падкрэсліць, што

*Василевская, А.Д. Библиографические материалы, посвященные ученым Белоруссии / А.Д.Василевская // Сов. библиография. – 1978. – № 2. – С. 27–36; Иванов, Н.В. Состояние и проблемы развития научно-вспомогательной библиографии по естествознанию, технике и сельскому хозяйству / Н.В.Иванов, Р.А.Ровина, Н.Н.Цацулина // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1983. – № 5. – С. 8–13.

большасць паказальнікаў выходзілі самастойнымі выданнямі на першых двух этапах, а на сучасным з'яўляюцца ўнутрычасопіснымі. Відавочна, што розныя навукі па-рознаму забяспечаны бібліяграфічнымі паказальнікамі. Па колькасці створаных дапаможнікаў па інфармацыйна-бібліяграфічным забеспячэнні прыродазнаўства першае месца займаюць біялагічныя навукі, затым фізіка-матэматычныя, геалага-геаграфічныя і хімічныя. У розныя перыяды забяспечанасць мянялася. Напрыклад, у апошняе дзесяцігоддзе першае месца займае інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне фізіка-матэматычных навук.

Паказальнікі па біялагічных навукках займалі першае месца на другім этапе. Тут неабходна адзначыць штогоднікі па флоры і фауне, якія з 1970 г. рыхтавала ЦНБ імя Я.Коласа, і комплексны паказальнік “Полесье”. Акрамя таго, бібліятэка падрыхтавала і фундаментальныя рэтраспектыўныя паказальнікі “Советская литература по флоре и растительности Белоруссии” і “Животный мир Белоруссии”, якія ахопліваюць перыяд з 1919 г. па 1968 г.

Сярод рэтраспектыўных вызначаюцца паказальнікі НББ “Савецкая кніга пра Беларусь”, “Прырода Беларусі” і паказальнікі, прысвечаныя рэспубліканскім запаведным месцам, “Беловежская пуца (1835–1983 гг.)” і “Березинский заповедник (1925–1986 гг.)”. У пэўнай ступені дапамагаюць ліквідаваць прабелы ў бібліяграфаванні літаратуры аб прыродных багаццях анатаваныя спісы літаратуры, якія рыхтавала бібліятэка Дзяржаўнага камітэта па ахове прыроды.

Значнае месца ў бібліяграфічнай прадукцыі па біялагічных навукках належыць паказальнікам работ супрацоўнікаў навукова-даследчых устаноў эксперыментальнай батанікі, фізіялогіі, генетыкі і цыталогіі і іншых і персанальным, прысвечаным акадэмікам НАН В.Купрэвічу, А.Вечару, Д.Голубу, У.Булыгіну і інш.

У падрыхтоўцы паказальнікаў па фізіка-матэматычных навукках адзначаецца дзейнасць Інстытута фізікі НАН і яго філіялаў, якія рыхтавалі штогоднікі “Оптические квантовые генераторы”, рэтраспектыўны паказальнік “Интегральная оптика” і “Передаточные функции оптических систем” (які працягваецца), Інстытута фізікі цвёрдага цела (“Химическая

связь в полупроводниках”), Інстытута цепла- і масаабмену “Бібліографія по реофізіке” і інш.

Што тычыцца паказальнікаў па хімічных і геалага-геаграфічных навук, то гэта пераважна паказальнікі работ супрацоўнікаў навукова-даследчых устаноў агульнай і неарганічнай хіміі, фізіка-арганічнай хіміі і персанальныя.

На працягу 2001–2006 гг. значная ўвага надавалася бібліяграфічным паказальнікам, прысвечаным вядомым беларускім вучоным. У падрыхтоўцы гэтых паказальнікаў адзначаюцца ў першую чаргу бібліятэкі ВНУ краіны, ЦНБ імя Я.Коласа НАН. Так, ЦНБ выпусціла больш за 20 такіх работ, якія ўваходзяць у серыю “Біяграфіі вучоных Беларусі”. Падкрэсліваючы значэнне гэтага віду бібліяграфічнай прадукцыі для вырашэння пытання аб укладзе навукоўцаў у распрацоўку асобных галін, навуковых напрамкаў, тым не менш неабходна адзначыць, што пры агульным змяншэнні колькасці бібліяграфічнай прадукцыі такая ўвага да персанальных дапаможнікаў не можа ацэньвацца станоўча.

На сучасным этапе з 1992 г. у “Летапісе друку Беларусі” зарэгістраваны толькі навукова-дапаможныя паказальнікі. Можна дапусціць, што пэўная колькасць рэкамендацыйных паказальнікаў створана абласнымі бібліятэкамі, але інфармацыя аб іх не паступіла ў Нацыянальную кніжную палату. У пэўнай ступені гэта звязана з укараненнем аўтаматызаваных тэхналогій у практыку работы бібліятэк і перш за ўсё ў дзейнасць ЦНБ імя Я.Коласа, якая задавальняе інфармацыйныя патрэбнасці супрацоўнікаў навукова-даследчых устаноў.

З 1990 г. бібліятэка генерыруе электронныя рэсурсы – базы даных (БД), а з 1994 г. – электронны каталог (ЭК). Бібліятэка вядзе 12 лакальных БД. Сярод іх найбольш значнымі па аб’ёме з’яўляюцца “Природа Беларусі”, “Ученые НАН Беларусі”, “Биографии академиков и членов-корреспондентов НАН” (полнотекстовая), “Издания НАН Беларусі”.

Разам са стварэннем уласных баз даных ЦНБ НАН Беларусі набывае БД іншых бібліятэк і цэнтраў. Толькі фонд аддзела даведачна-інфармацыйнай работы ўтрымлівае каля 30 расійскіх і замежных баз даных. Сярод іх дакументна-рэфератывая БД Усерасійскага інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі “РЖ Фізика”, політэматычная БД “РЖ Биология. Фізика. Химия” і інш.

Колькасць замежных баз даных у апошнія гады значна ўзрасла. Акрамя бібліяграфічнай “Science Citation Index”, у бібліятэку паступілі “Boston Spa Conferences” і інш.

Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне медыцыны

У масіве бібліяграфічных паказальнікаў медыцынскай тэматыкі вылучаюцца навукова-дапаможныя, прафесійна-вытворчыя і рэкамендацыйныя паказальнікі. На тэматыку, колькасныя і якасныя змены бібліяграфічнай прадукцыі ўплывае развіццё навуковых даследаванняў, стварэнне навукова-даследчых устаноў, лабараторый, рост сеткі лячэбна-прафілактычных устаноў. Неабходна адзначыць, што найбольш значныя змены адбыліся ў 1970–1980-х гг. З гэтага часу пачалі рыхтавацца паказальнікі па 19 медыцынскіх спецыяльнасцях, якія адпавядаюць кірункам навуковай і арганізацыйнай дзейнасці Міністэрства аховы здароўя і НДІ краіны.

Падрыхтоўкай бібліяграфічнай прадукцыі медыцынскай тэматыкі ў РБ займаюцца Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка, рэгіянальныя навукова-медыцынскія бібліятэкі, бібліятэкі ВНУ, НДУ, а таксама медыцынскі інфармацыйны цэнтр БелЦМТ.

У развіцці інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па медыцыне таксама вызначаюцца тры этапы. 1919–1960 гг., 1961–1991 гг., 1992 г. – .

У маі 1940 г. на базе бібліятэкі Мінскага медыцынскага інстытута была створана Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка (РНМБ), што спрыяла планаваму характару падрыхтоўкі бібліяграфічнай прадукцыі, пашырэнню відатыпалагічнай разнастайнасці паказальнікаў з мэтай задавальнення інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў. У гэты час праводзілася вялікая работа па ўдасканаленні метадыкі складання бібліяграфічных прадуктаў.

На першым этапе быў падрыхтаваны толькі 21 самастойны паказальнік. На другім у параўнанні з першым этапам колькасць паказальнікаў узрасла больш чым у 20 разоў. Сярэднегадавая колькасць падрыхтаваных паказальнікаў – 16. Але неабходна памятаць, што значнае месца ў гэтым масіве належыць спісам літаратуры і даведкам. На трэцім этапе сярэднегадавая колькасць зменшылася да 13 у сувязі з пераходам на аўтаматызаваныя тэхналогіі, ажыццяўляецца працэс укара-

нення аўтаматызаваных тэхналогій у практыку работы бібліятэк, выкарыстанне БД замежных краін.

Па колькасці бібліяграфічнай прадукцыі медыцына займае першае месца сярод галін разглядаемага комплексу.

Бягучая інфармацыя аб дакументах па галінах медыцыны і аховы здароўя пачала планамерна развівацца з канца 70-х гг. па некалькіх напрамках.

Паказальнік *“Новые медицинские издания”* (перыядычнасць выпуску неаднаразова змянялася) з 1983 г. выходзіў адзін раз у два месяцы галіновымі выпускамі, а з 1986 г. выдаецца ў выглядзе універсальнага штомесячнага выдання. Асаблівасцю гэтага паказальніка з’яўляецца тое, што ён дае інфармацыю толькі аб айчыннай літаратуры – манаграфіях, зборніках, аўтарэфератах дысертацый і інш. У ім літаратура для сярэдняга медыцынскага персаналу выдзелена ў спецыяльны падраздзел.

Штоквартальна выдаваўся паказальнік *“Сигнальная информация по зарубежной литературе”*. У ім давалася бібліяграфічнае апісанне кніг, артыкулаў амаль з 400 агульнамедыцынскіх часопісаў. Паказальнік меў ўсталяваныя методыку складання, у пэўнай ступені садзейнічаў пераадоленню моўнага бар’ера, бо ўсе запісы былі дадзены з перакладам.

Свае камунікатыўныя функцыі па перадачы інфармацыі аб замежных выданнях зараз выконвае штогоднік РНМБ *“Указатель иностранных периодических изданий, выписанных библиотекой на ... год”*.

Ролю бягучых агульнагаліновых бібліяграфічных дапаможнікаў выконваюць выданні рэспубліканскага аддзела навукова-тэхнічнай інфармацыі Міністэрства аховы здароўя *“Информационные материалы на изданную литературу, содержащую предложения для внедрения в практику”*. У гэтым выданні (прызначана для ўрачоў-практыкаў) паведамлялася аб новай літаратуры, якая садзейнічае вывучэнню і ўкараненню перадавога вопыту. Паказальнік рыхтаваўся па асобных галінах медыцыны.

Акрамя таго, аддзел рыхтаваў яшчэ адно выданне *“Сигнальная информация об инструктивно-методических материалах, поступивших в РСИФ Беларуси, в году”*.

Мэта гэтага выдання – садзейнічанне ўкараненню перадавога вопыту ў практыку аховы здароўя краіны і камплекта-

ванню медыцынскіх устаноў інструктыўна-метадычнымі матэрыяламі, а таксама знаёмства медработнікаў-практыкаў са зместам дакладаў, якія абмяркоўваліся на міжнародных канферэнцыях і сімпозіумах.

Невялікія спісы літаратуры друкаваліся на старонках часопіса “Здравоохранение Беларуси”.

Найбольшае месца ў масіве бібліяграфічных дапаможнікаў належыць навукова-дапаможным рэтраспектыўным паказальнікам, падрыхтоўкай якіх займаюцца РНМБ, НДІ, бібліятэкі ВНУ і інш.

Сярод паказальнікаў, падрыхтаваных РНМБ, значнае месца займаюць рэспубліканскага ўзросту. Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка разам з кафедрай сацыяльнай гігіены Мінскага медыцынскага інстытута падрыхтавала пяць паказальнікаў “Здравоохранение Беларуси”.

Сярод фундаментальных бібліяграфічных паказальнікаў неабходна назваць паказальнік “Туберкулёз”, у пяці выпусках якога адлюстравана літаратура з 1919 г. да нашых дзён. Увогуле трэба адзначыць, што асноўная частка тэматычных рэтраспектыўных паказальнікаў ахоплівае важныя актуальныя тэмы. Так, глабальныя праблемы чалавецтва адлюстроўваюць паказальнікі “Синдром приобретенного иммунодефицита”, “Комбинированное и комплексное лечение злокачественных опухолей”.

У другой палове 80-х гг. стала актуальнай праблема ЧАЭС. РНМБ прымала ўдзел у падрыхтоўцы першых выпускаў бібліяграфічнага дапаможніка “Чарнобыль”, а потым стала самастойна рыхтаваць паказальнікі па праблемах мінімізацыі наступстваў чарнобыльскай трагедыі.

Дыферэнцыяцыя рэтраспектыўных паказальнікаў па асобных галінах медыцыны сведчыць аб тым, што больш за ўсё падрыхтавана паказальнікаў па пытаннях арганізацыі аховы здароўя.

Рэспубліканскай навуковай медыцынскай бібліятэкай у 80-х гг. разам з БелНДІ эпідэміялогіі і вірусалогіі падрыхтаваны шэраг паказальнікаў па тэме “Химиотерапия и химиопрофилактика вирусных инфекций”, якая мела агульнасаюзнае значэнне. У асобных выпусках паказальнікаў адлюстроўваюцца патэнты ЗША, Вялікабрытаніі, Францыі, ФРГ, айчынная і замежная літаратура.

Асобную групу рэтраспектыўных паказальнікаў складаюць дапаможнікі работ супрацоўнікаў навукова-даследчых інстытутаў. РНМБ рыхтуе іх разам з супрацоўнікамі інфармацыйных службаў і спецыялістамі НДІ. Так, пад рэдакцыяй бібліёграфаў Рэспубліканскай навуковай медыцынскай бібліятэкі выдадзены паказальнікі прац супрацоўнікаў НДІ аховы мацярынства і дзяцінства (за 50 гадоў); НДІ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі; НДІ гематалогіі і пералівання крыві і інш. Усяго падрыхтавана больш за 20 паказальнікаў.

Разглядаючы масіў бібліяграфічнай прадукцыі па медыцыне, неабходна адзначыць і прафесіянальна-вытворчыя бібліяграфічныя дапаможнікі. Так, бібліятэка Мінскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта падрыхтавала некалькі паказальнікаў у дапамогу выпускнікам, якія павінны стаць настольнымі кнігамі кожнага маладога ўрача. Мэта іх – пазнаёміць маладых спецыялістаў з асноўнай літаратурай апошніх гадоў па спецыяльнасці. Напрыклад, “В помощь выпускнику – врачу педиатру”.

У РНМБ існуе практыка складання да канферэнцый і сімпозіумаў спісаў айчыннай літаратуры, куды ўваходзіць да 100 назваў кніг, артыкулаў. Адбор матэрыялаў ідзе па каталогах бібліятэкі і на аснове візуальнага прагляду перыядычных выданняў. Тэматыка іх разнастайная. Гэта і “Литература по актуальным проблемам хирургии” (к XXX съезду хирургов), “Список литературы к Республиканскому совещанию по повышению качества лекарственного обеспечения населения” к V съезду фармацевтов.

Персанальныя паказальнікі прысвечаны акадэмікам Т.С.Бірыч, Н.Е.Саўчанка, І.П.Антонаву.

З другой паловы 80-х гг. у масіве бібліяграфічнай медыцынскай прадукцыі з’яўляецца новая разнавіднасць – даведкі тыпу бібліяграфічнага агляду. Мэты іх:

- прапаганда перадавога айчыннага і замежнага вопыту;
- садзейнанне ўкараненню гэтага вопыту ў практыку;
- фарміраванне фонду інфармацыйных матэрыялаў на месцах.

Даведкі складаюцца паводле плана БелЦМТ вядучымі спецыялістамі Міністэрства аховы здароўя. У асобныя гады іх колькасць перабольшвае колькасць рэтраспектыўных, бягучых і рэкамендацыйных паказальнікаў. Звычайна яны невялі-

кія (да 11 старонак), суправаджаюцца спісам літаратуры. Так, у 1989 г зарэгістраваны 34 паказальнікі і 54 даведкі, у 1991 г. – 15 паказальнікаў і 28 даведак. Сярод выдадзеных можна адзначыць такія, напрыклад, як “Пчелиный яд в практике дерматолога”, “Влияние факторов окружающей среды на здоровье населения”.

У масіве бібліяграфічнай прадукцыі па медыцыне і ахове здароўя ёсць і рэкамендацыйныя паказальнікі. У агульным выпуску яны складаюць невялікую частку – да 7%. Рэкамендацыйныя паказальнікі разнастайныя па тэматыцы (нітраты і іх уздзеянне на чалавека; тэмы сям’і; праблемы педыятрыі; здаровага ладу жыцця).

Для развіцця рэкамендацыйнай бібліяграфіі вялікую ролю адыгрывае супрацоўніцтва РНМБ з НББ, якая штомесячна выдае бібліяграфічны бюлетэнь “Новыя кнігі Беларусі”. На старонках яго друкуюцца спісы “Искусство быть здоровым”, “Путь к себе (как победить стресс)”, “Родителям о детях” і іншыя, куды ўваходзяць розныя дакументы. Даволі шырокія храналагічныя рамкі дазваляюць выкарыстоўваць іх для раскрыцця кніжнага фонду і абслугоўвання чытачоў. Аднак за апошняе дзесяцігоддзе назіраецца зніжэнне іх колькасці. Так, калі ў 1991 г. іх было 33, то ў 1998 г. – толькі 14.

БД па медыцыне. З мэтай пашырэння інфармацыйнай прасторы і пераходу на новыя тэхналогіі ў Рэспубліканскай навуковай медыцынскай бібліятэцы пачаўся працэс актыўнага ўкаранення камп’ютэраў. Міністэрства аховы здароўя зацвердзіла “Праект аўтаматызацыі РНМБ”, разлічаны на два гады, у якім прадугледжваюцца аўтаматызацыя асноўных працэсаў, прадастаўленне абанентам краіны он-лайнвага доступу да каталогаў бібліятэкі і нават стварэнне выхаду да глабальных сетак.

На сучасным этапе бібліятэка вядзе наступныя базы даных:

1. “BOOK” (кнігі) уключае манаграфіі, зборнікі, падручнікі, вучэбныя дапаможнікі, даведнікі і інш. Матэрыялы на рускай, беларускай і замежнай мовах. База налічвае прыкладна 14 тыс. дакументаў, генерыруецца з 1991 г.

2. “DISS” (аўтарэфераты дысертацый) па медыцыне і сумежных галінах ведаў. База налічвае прыкладна 14 тыс. дакументаў.

3. “Нацыянальная бібліяграфія па медыцыне і ахове здароўя Беларусі” ўключае работы беларускіх аўтараў, апублікаваныя ў Беларусі і за мяжой з 1994 г.

4. “JOUK” (часопісы) складаецца з айчынных і замежных часопісаў, якія паступаюць у бібліятэку. Прыводзяцца звесткі аб экзэмплярнасці і месцы знаходжання іх.

Бібліятэка набыла БД “Российская медицина”, якая з’яўляецца электронным каталогам ДЦНМБ РФ, утрымлівае інфармацыю з 1998 г.

З 1993 г. РНМБ актыўна выкарыстоўвае замежныя БД на CD-ROM. Напрыклад, БД “Medline” ўтрымлівае апісанне з 1966 г. больш за 7 млн. запісаў з 3600 часопісаў па біямедыцыне. У ёй таксама адлюстроўваюцца рэфераты кніг, аўтарэфератаў дысертацый і іншых дакументаў.

“The complete year book collection” – штогоднік урача-практыка за перыяд з 1989 г. па 1997 г. Матэрыял падаецца з 1989 г.

Дзякуючы падтрымцы Нацыянальнай медыцынскай бібліятэкі ЗША, РНМБ мае сувязь па электроннай пошце з бібліятэкай медыцынскага цэнтра ў Масачусеце, адкуль медыцынскія работнікі атрымліваюць паўнатэкставыя копіі артыкулаў.

РНМБ мае доступ да 40 БД сістэмы Medlars Нацыянальнай медыцынскай бібліятэкі ЗША ў выглядзе запытаў і адказаў у рэжыме электроннай пошты.

Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне тэхнікі

Бібліяграфічная прадукцыя па тэхніцы займае другое месца сярод галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу. Аналіз яе сведчыць, што большая частка бібліяграфічных паказальнікаў з’яўляюцца самастойна выдадзенымі, тэматычнымі. Дакладных тэндэнцый стабільнасці, росту ці іншых заканамернасцей у розных сферах устанавіць практычна немагчыма. У 70–80-х гг. найбольш забяспечанай паказальнікамі была энергетыка, што адпавядала яе значэнню і патэнцыялу ў народнай гаспадарцы. Асноўная частка прадукцыі па гэтай галіне была падрыхтавана ЦНБ НАН і бібліятэкай Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў (ЦНДКВВР). Сярод паказальнікаў – “*Энергетическое хозяйство Белорусской ССР*” (паўгадавыя і штогоднікі), у якім адлюстроўваецца літаратура па электра- і цеплаэнергетыцы, топліўных рэсурсах, эканоміцы

топліўна-энергетычных галін, выкарыстанні аўтаматызаваных сістэм кіравання. Паказальнікі з’явіліся базай для стварэння кумулятыўных выданняў. Акрамя таго, падрыхтаваны фундаментальныя паказальнікі *“Энергетические ресурсы БССР и их использование”* і *“Энергетическое хозяйство Белорусской ССР”*.

У выніку супрацоўніцтва ЦНБ НАН і бібліятэкі ЦНДКВВР былі падрыхтаваны такія паказальнікі, як *“Искусственное восполнение запасов подземных вод (1892–1968 гг.)”*, *“Половодья и паводки”*, *“Переброска стока”*, *“Гидрологическая роль болот и влияние их осушения на водный режим”*. Сфарміраваная сістэма дапаможнікаў па водных рэсурсах – значны ўклад у агульнасаюзную сістэму бібліяграфічных паказальнікаў па гэтай актуальнай эканамічнай комплекснай праблеме.

Пачынаючы з 60-х гг. у краіне створана сістэма бібліяграфічных дапаможнікаў па цепла- і масаабмене. Першы паказальнік, які адлюстроўваў дакументы за 1955–1960 гг., быў падрыхтаваны ў 1961 г., а затым пачалі выходзіць сістэматычныя дадаткі *“Библиография литературы по тепло- и массообмену”*. Акрамя таго, неабходна адзначыць фундаментальны паказальнік *“Свободно-конвективный тепло- и массообмен”*. Чатыры яго выпускі адлюстроўваюць звесткі аб кнігах, артыкулах, аўтарэфератах, бібліяграфічных паказальніках і іншых дакументах з 1797 г. Вартасцю паказальніка з’яўляюцца дэтальна распрацаваная схема класіфікацыі, высокі метадычны ўзровень і добрае паліграфічнае выкананне.

Па пытаннях машынабудавання, якое займае вядучае месца ў народнай гаспадарцы краіны, падрыхтавана невялікая колькасць бібліяграфічных паказальнікаў. Найбольш значнымі з’яўляюцца *“Машиностроительные предприятия Белорусской ССР”*, *“Качество продукции и контроль в машиностроении”*. Па особных галінах машынабудавання выпушчаны невялікія паказальнікі, якія не ўяўляюць уладкаваную сукупнасць. У падрыхтоўцы гэтых паказальнікаў прымалі ўдзел розныя бібліятэкі: НББ, бібліятэка Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту і інш.

Сярод галіновых паказальнікаў па праблемах транспарту асноўнае месца займаюць дапаможнікі, прысвечаныя чыгуначнаму транспарту. Вядучае месца сярод іх належыць пака-

зальнікам Дарожнай НТБ, якія характарызуюцца адпрацаванай метадыкай падрыхтоўкі, актуальнасцю тэматыкі, дапаўненнямі. Акрамя спісаў новых паступленняў для бібліятэк сеткі, яна сістэматычна выдае тэматычныя або праблемна-тэматычныя дапаможнікі.

Самы буйны паказальнік падрыхтаваны сумесна з бібліятэкай Інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту “*Белорусской железной дороге – 100 лет*”, у якім адлюстравана больш за 900 назваў кніг і артыкулаў па гісторыі будаўніцтва і развіцця чыгункі. У 1996 г. быў надрукаваны паказальнік, прысвечаны 125-годдзю беларускай чыгункі, а праз 5 гадоў – 130-годдзю.

Да групы праблемна-тэматычных належаць такія паказальнікі гэтай бібліятэкі, як “*Безопасность движения*”, “*Увеличение статистической нагрузки вагона и веса поезда*”, “*Электрообогрев стрелочных переводов*”, “*АСУ железнодорожным транспортом*”, “*Бесстыковой путь*”, “*Эксплуатация и ремонт поездов переменного тока*” і інш. Паказальнікі адлюстроўваюць афіцыйныя матэрыялы, кнігі, артыкулы, інфармацыйныя лісткі і іншыя дакументы за апошнія 3–4 гады.

Што тычыцца спецыялістаў іншых галін транспарту, то яны спадзяюцца толькі на супрацоўнікаў бібліятэк, якія рыхтуюць па іх запытах тэматычныя даведкі. Усё, што падрыхтавана для іх, абмяжоўваецца адным-двума дапаможнікамі, якія ўяўляюць ці пералік рацыяналізатарскіх прапаноў, ці паказальнік зместу замежных часопісаў.

На сучасным (трэцім) этапе значна ўзрасла роля РНТБ, якая з’яўляецца галоўным цэнтрам у краіне па бібліяграфаванні тэхнічнай літаратуры. Бібліятэкай падрыхтаваны шэраг рэтраспектыўных дапаможнікаў па актуальных тэмах. Усе яны адпавядаюць адзінай метадыцы – адлюстроўваюць айначынную і замежную літаратуру – кнігі, артыкулы, інфармацыйныя матэрыялы, патэнтную і нарматыўна-тэхнічную дакументацыю. У дапаможніках, як правіла, ёсць прадмова, паказальнікі. Большасць дапаможнікаў уключаюць звесткі аб дакументах за апошнія 3–5 гадоў. Да такіх паказальнікаў адносяцца “*Энергосберегающие технологии и оборудование*”, “*Экономия материалов в машиностроении*” і інш. Але сярод выданняў РНТБ ёсць і такія, у якіх літаратура адлюстравана за значна большы адрэзак часу. Напрыклад, “*Пере-*

работка отходов”, *“Гісторыя развіцця вынаходніцтва на Беларусі”*. Гэты рэтраспектыўны паказальнік прасочвае гістарычны шлях развіцця вынаходніцтва ў нашай краіне. Ён уключае выданні за 1945–1995 гг., якія падрыхтаваны беларускімі аўтарамі ці надрукаваны на тэрыторыі Беларусі.

Акрамя РНТБ, у падрыхтоўцы паказальнікаў прымалі ўдзел і іншыя бібліятэкі. Так, Нацыянальная бібліятэка Беларусі выдае паказальнікі *“Чарнобыль”*, якія рыхтавалі і галіновыя бібліятэкі краіны.

Традыцыйным для масіву бібліяграфічнай прадукцыі з’яўляецца наяўнасць біябліяграфічных паказальнікаў. За разглядаемы перыяд падрыхтаваны паказальнікі, прысвечаныя дактарам навук Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў (ЦНДКВВР) А.Д.Якушка, М.У.Фёдараву. На жаль, невялікая колькасць паказальнікаў практычна не дае магчымасці весці размову аб забеспячэнні бібліяграфічнай прадукцыяй спецыялістаў асобных галін тэхнікі.

Акрамя падрыхтоўкі паказальнікаў па традыцыйнай тэхналогіі, РНТБ і яе абласныя філіялы арганізоўваюць інфармацыйна-бібліяграфічнае абслугоўванне навукі і вытворчасці на базе новых інфармацыйных тэхналогій. РНТБ дае спецыялістам аператыўную інфармацыю з дапамогай БД – рэфератыўных, бібліяграфічных, фактаграфічных. Сёння бібліятэка прапануе спецыялістам інфармацыю, якая ўтрымліваецца ў 27 базах даных. Сярод бібліяграфічных БД вылучаюцца:

– “Экономика производства”, утрымлівае інфармацыю аб кнігах, артыкулах з перыядычных выданняў з 1995 г.;

– “Инновационная деятельность”, змяшчае кнігі, артыкулы з айчынных перыядычных выданняў з 1995 г.;

– “Устойчивое развитие” – з 1994 г.;

– “Энергосбережение”. Рэтраспектыва з 1982 г. Створана ў 1997 г., утрымлівае бібліяграфічныя запісы на кнігі, артыкулы з айчынных і замежных выданняў, патэнтныя дакументы, прамысловыя каталогі, нарматыўныя вытворча-практычныя выданні;

– “Машины и оборудование для санитарной очистки города”, уключае інфармацыю аб кніжных выданнях, патэнтных, НТД, прамысловых каталогах з 1981 г.;

– “История развития изобретательства в Беларуси”. Створана ў 1997 г. Уключае бібліяграфічныя запісы на кнігі, артыкулы, архіўныя матэрыялы, пачынаючы з першага афіцыйна зарэгістраванай вынаходкі. Рэтраспектыва – 1821–2000 гг.;

– “Статьи по стандартизации”, уключае артыкулы з айчынных перыядычных выданняў з 2002 г.

Фактаграфічныя БД:

– “Внедренные изобретения (Республика Беларусь)”. Утрымлівае бібліяграфічныя запісы аб вынаходках прадпрыемстваў і ўстаноў РБ з указаннем года і месца ўкаранення з 1961 г.;

– “Материалы международных выставок”. Уключае інфармацыю аб прыстэндавых матэрыялах міжнародных выстаў, якія адбыліся ў Мінску з 1993 г.

Значнае месца ў інфармацыйным абслугоўванні спецыялістаў належыць БД, набытым РНТБ. Сярод іх:

– паўнатэкставыя БД патэнтных дакументаў (21) Аўстраліі, Аўстрыі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, еўрапейскіх патэнтных заявак, міжнародных заявак (РСТ) і інш.;

– рэфератывыя БД (7) на вынаходніцтвы Японіі, Францыі, РФ, Аўстраліі і інш.;

– бібліяграфічныя БД (4) – уключаюць інфармацыю аб патэнтах ЗША, Германіі, РФ і іншых краін.

Акрамя таго, РНТБ набыла БД таварных знакаў, прамысловых узораў, даведачна-пошукавыя БД.

З мэтай удасканалення ўнутраных тэхналагічных працэсаў у бібліятэцы створаны каля дзесяці службовых БД.

Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне сельскай гаспадаркі

Паток традыцыйных бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы Беларусі складаецца з паказальнікаў, якія выдадзены асобна; з паказальнікаў, якія надрукаваны ўнутры кніг ці часопісаў, а таксама з прыкніжных і прыартыкульных спісаў літаратуры.

На фарміраванне патоку бібліяграфічных паказальнікаў уплывалі аб’ектыўныя і суб’ектыўныя фактары. Да аб’ектыўных фактараў трэба аднесці грамадскія інфармацыйныя патрэбнасці ў падрыхтоўцы адпаведных паказальнікаў; планы работ бібліятэк па падрыхтоўцы бібліяграфічных паказальнікаў. Гэтыя планы абавязкова павінны ўлічваць запатрабаванні грамадства і рэальны ўзровень бібліяграфічнай забяспечан-

насці той ці іншай праблемы. Суб'ектыўныя фактары звязаны з усведамленнем выдаўцамі, бібліёграфамі запатрабаванняў грамадства ў канкрэтных ведах, інфармацыі аб дакументах і пераводзе гэтых запатрабаванняў у фактар выдавецкай дзейнасці.

У тэматычным плане патак бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы рэспублікі фарміруецца пад уздзеяннем спецыяльных доўгатэрміновых праграм. Напрыклад, у 60–80-я гг. у краіне вырашалася праграма меліярацыі зямель, у 80-я гг. – харчовая праграма, затым – праграма па павышэнні якасці харчовых прадуктаў (па зніжэнні ступені забруджвання радыёнуклідамі, шкоднымі ўключэннямі). Акрамя таго, тэматыка бібліяграфічных паказальнікаў цесна звязана з аб'ектыўнымі працэсамі дыферэнцыяцыі і інтэграцыі ў розных галінах. Дзякуючы гэтаму ў патоку існуюць паказальнікі па аграметэаралогіі і сельскай гаспадарцы, біялагічных метадах і сродках абароны раслін і інш. Трэба памятаць і аб тым, што спецыфічныя рысы сельскай гаспадаркі (занальнасць, сезонны характар развіцця, спецыялізацыя) таксама ўплываюць на тэматыку рыхтуемых у краіне паказальнікаў.

Бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы ў Беларусі даволі вялікая колькасць, і вылучаюцца яны паводле розных прымет. Гэтымі прыметамі з'яўляюцца: характар афармлення (паказальнік, спіс, агляд); спосаб апублікавання (апублікаваныя, неапублікаваныя); моўная прымета (аднамоўныя, шматмоўныя); спосаб раскрыцця зместу (анатаваныя, рэфератыўныя, аглядныя); спосаб групойкі матэрыялу (алфавітная, сістэматычная і інш.); мэтавае прызначэнне (навукова-дапаможныя, прафесійна-вытворчыя, рэкамендацыйныя); від уключаных дакументаў (паказальнікі часопісаў, кніг, спецвідаў тэхнічнай дакументацыі і інш.).

Амаль усе віды бібліяграфічнай прадукцыі прысутнічаюць зараз у патоку паказальнікаў па сельскай гаспадарцы краіны.

У 60–70-я гг., напрыклад, БелСГБ рыхтавала штомесячныя паказальнікі замежных часопісаў, якія паступілі ў бібліятэку, галіновыя паказальнікі новай літаратуры па раслінаводстве, жывёлагадоўлі, механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі і інш. Рэкамендацыйныя паказальнікі былі прадстаўлены выдавецкай прадукцыяй БелСГБ, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, абласных бібліятэк. Гэта, напрыклад, “Работни-

кам ведущих сельскохозяйственных профессий. Растениеводство”, “Подсобное хозяйство”, “Книгу рекомендует специалист” і інш.

Улічваючы папаўненне сукупнага бібліяграфічнага фонду па сельскай гаспадарцы ў розныя гады новымі адзінкамі, складаецца сістэма бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы. Праз сукупнасць сувязей (пераемнасць, функцыянальная спецыялізацыя асобных звёнаў, каардынацыя) гэта сістэма пачынае ўздзейнічаць на ўласцівасці новых бібліяграфічных элементаў. Моцным фактарам уздзеяння на сістэму бібліяграфічных паказальнікаў у краіне з’явілася стварэнне АПК. У сувязі з гэтым сістэма бібліяграфічных паказальнікаў з’яўляецца зараз структурным элементам самога АПК, дзе ажыццяўляе функцыю забеспячэння.

Аналіз асобна выдадзеных бібліяграфічных навукова-дапаможных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы сведчыць аб тым, што колькасць паказальнікаў за 60–70-я гг. павялічылася больш чым у 3 разы ў параўнанні з першым перыядам (1919–1960). У 80-я гг. гэта тэндэнцыя некалькі знізілася, аднак прырост склаў 1,5 раза.

У параўнанні з іншымі галінамі развіццё бібліяграфічных паказальнікаў па сельскай гаспадарцы ішло больш хуткімі тэмпамі ў 80-я гг. Гэта звязана з перабудовай галіны, выкананнем мэтавых комплексных праграм. У 1985 г. сельская гаспадарка стала часткай аграпрамысловага комплексу, які ўключае вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі, яе перапрацоўку, дастаўку і рэалізацыю. У 1987 г. было прынята “Палажэнне аб сістэме НТІ ў галіне сельскай гаспадаркі”, згодна з якім Беларуская рэспубліканская навуковая сельскагаспадарчая бібліятэка (БРНСГБ) становіцца галаўной па абслугоўванні спецыялістаў АПК. У краіне быў створаны спецыялізаваны інстытут НТІ па АПК – Беларускі філіял Навукова-даследчага інстытута інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў Аграпрама, што дазволіла павысіць эфектыўнасць бібліяграфічнай дзейнасці, адраснасць бібліяграфічных паказальнікаў, перайсці на новыя формы іх падрыхтоўкі.

Відавы склад бібліяграфічных паказальнікаў сведчыць, што ў гэты перыяд пераважаюць галіновыя і тэматычныя па-

казальнікі. Менш 1/3 часткі складаюць паказальнікі прац НДУ і бібліяграфічныя.

На першым этапе (1919–1960) развіцця інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў бібліяграфічная прадукцыя была прадстаўлена ў асноўным тэматычнымі спісамі літаратуры. Сярод буйнейшых паказальнікаў адзначаюцца “*Указатель литературы по вопросам мелиорации земель Западной области*” (1922), “*Бібліяграфічны паказальнік літаратуры аб бульбе*” (1959). Характэрна, што яны змяшчалі дарэвалюцыйную літаратуру, адлюстроўвалі розныя віды дакументаў на розных мовах. Прыкладам паказальнікаў зместу зборнікаў з’яўляецца “*Указатель к трудам общества по изучению Белоруссии при Горецкой сельскохозяйственной академии*”, аднак дастатковага развіцця гэты від паказальнікаў у той перыяд не атрымаў.

На другім этапе (1960–1991) у рэспубліцы пачалі выдавацца бягучыя паказальнікі па сельскай гаспадарцы. Вялікая роля ў іх падрыхтоўцы належала Беларускай рэспубліканскай навуковай сельскагаспадарчай бібліятэцы. З 1964 г. яна друкавала спісы паступіўшай у бібліятэку новай літаратуры па асноўных галінах сельскай гаспадаркі – раслінаводстве, жывёлагадоўлі, эканоміцы сельскай гаспадаркі, механізацыі і электрыфікацыі і інш.

З 1972 г. пачаў выходзіць прафесійна-вытворчы анатаваны паказальнік “*Новости сельскохозяйственной литературы*”, у якім змяшчаліся як айчынныя, так і замежныя дакументы розных відаў. БРНСГБ актыўна выдавала па актуальных для рэспублікі праблемах рэтраспектыўныя бібліяграфічныя паказальнікі “*Льноводство*”, “*Овощеводство защищённого грунта*”, “*Социально-экономическое развитие современного села*”.

У гэты перыяд быў створаны адзін з буйнейшых паказальнікаў сельскагаспадарчай тэматыкі – “*Гречиха*” (за 1824–1971 гг.).

У 80-я гг. падрыхтоўку бібліяграфічных дапаможнікаў ажыццяўлялі БРНСГБ, бібліятэкі сельскагаспадарчых НДУ, праектна-канструктарскіх арганізацый, ВНУ рэспублікі, абласныя бібліятэкі, БелНДІНТІ і інш. На долю Беларускай рэспубліканскай навуковай сельскагаспадарчай бібліятэкі, якая з’яўлялася галаўной па абслугоўванні спецыялістаў АПК, прыпадала каля 50% усіх падрыхтаваных паказаль-

нікаў. На другім месцы былі бібліятэкі і органы НТІ розных навукова-даследчых, праектна-канструктарскіх арганізацый, напрыклад, Усесаюзнаы навукова-даследчы і праектна-канструктарскі інстытут па вытворчасці прадуктаў харчавання з бульбы, БелНДІ жывёлагадоўлі і інш. Невялікую колькасць паказальнікаў (больш за 10%) рыхтавалі абласныя бібліятэкі, бібліятэкі ВНУ, БелНДІНТІ, выдавецтвы. Неабходна адзначыць таксама, што ў падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі тых гадоў значную ролю адыграў БФУНДІНТІаграпрам, які выдаваў агляды па актуальных пытаннях АПК. Такім чынам, падрыхтоўкай бібліяграфічнай прадукцыі па сельскай гаспадарцы ў 80-я гг. займаўся шэраг розных арганізацый. Аналіз бібліяграфічных паказальнікаў сельскагаспадарчай тэматыкі за апошняе дзесяцігоддзе не паказаў рэзкіх змен у колькасці выдадзеных дапаможнікаў. У сярэднім штогод выдавалася 7–8 рэтраспектыўных паказальнікаў. Невялікае павелічэнне іх колькасці ў 1983 г. да 10, а ў 1986–1989 г. – да 9 было звязана са зменамі, якія адбываліся ў самой галіне; напрыклад, у сувязі з пачаткам рэалізацыі Харчовай праграмы, арганізацыяй функцыянавання АПК і інш.

Неабходна адзначыць, што забяспечанасць спажыўцоў розных галін сельскай гаспадаркі бібліяграфічнай інфармацыяй неаднолькавая.

Значнае месца сярод бібліяграфічных паказальнікаў па раслінаводстве належыць тэматычным спісам літаратуры, якія рыхтаваліся БРНСГБ і змяшчаліся ў “Новых книгах БССР”. Яны былі прысвечаны актуальным для галіны праблемам, напрыклад, “*Послеуборочная обработка семян сельскохозяйственных культур*”, “*Биологические методы и средства защиты растений*” і інш.

Цікавым прыкладам унутрыкніжнага рэтраспектыўнага паказальніка з’яўляецца тэматычны паказальнік у энцыклапедычным даведніку “*Бульба*”. Тут адлюстраваны каля 900 дакументаў на беларускай, рускай, украінскай і іншых мовах. Храналагічныя рамкі ахопу літаратуры – з 1905 г. па 1988 г. Усе дакументы згрупаваны па раздзелах.

Жывёлагадоўля з’яўляецца адной з прыярытэтных галін сельскай гаспадаркі краіны. Таму заканамерна тая ўвага, якая надаецца складанню дапаможнікаў і забеспячэнню спецыялістаў гэтай галіны бібліяграфічнай інфармацыяй. Па прабле-

мах жывёлагадоўлі складзена каля 1/4 усіх падрыхтаваных паказальнікаў. Сярод іх *“Профилактика и меры борьбы с болезнями сельскохозяйственных животных в специализированных хозяйствах и комплексах”* і інш.

Эканамічныя пытанні развіцця галіны знайшлі адлюстраванне ў невялікай, але стабільнай на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў колькасці дапаможнікаў. Гэта паказальнікі, якія складалі БРНСГБ і абласныя бібліятэкі. Напрыклад, *“Социально-экономическое развитие современного села”*, *“Передовой опыт в сельском хозяйстве Гомельской области”*, а таксама спісы па эканамічных пытаннях галіны, напрыклад *“Подряд на селе”*, паказальнік РНТБ па праблемах АПК і інш.

Паказальнікі пабудаваны па традыцыйнай методыцы: адлюстроўваюць айчынную літаратуру за апошнія 3–4 гады, выкарыстоўваецца сістэматычнае размяшчэнне літаратуры.

Недастатковая колькасць дапаможнікаў па механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі можна растлумачыць цеснымі сувязямі гэтай комплекснай галіны з асобнымі галінамі тэхнікі, у сувязі з чым пытанні канструявання, рамонт сельскага гаспадарчай тэхнікі знаходзяць адлюстраванне ў дапаможніках па тэхніцы.

У 80-я гг. было падрыхтавана толькі 2 паказальнікі па галінах перапрацоўкі сельскага гаспадарчай прадукцыі і 6 – харчовай прамысловасці, якія зараз уваходзяць у адзіны АПК. Калі разглядаць гэтыя дапаможнікі ў сістэме бібліяграфічнага забеспячэння АПК, дык іх недастаткова для краіны ні ў колькасных адносінах, ні з пункту гледжання забеспячэння асобных галін, ні з метадычнага боку.

Звычайна большая частка бібліяграфічных паказальнікаў адлюстроўваюць дакументы за апошнія 1–3–5 гадоў (выключэнне складаюць паказальнікі прац супрацоўнікаў НДУ, а таксама рэтраспектыўны паказальнік у даведніку *“Бульба”*). Гэта абумоўлена слабай матэрыяльнай базай бібліятэк і скарачэннем запытаў чытачоў на рэтраспектыўны пошук дакументаў, на выданні мінулых гадоў.

У масіве бібліяграфічных паказальнікаў ёсць дапаможнікі, якія адлюстроўваюць толькі адзін від дакументаў: справаздачы аб навукова-даследчай рабоце ці дакументы на вынаходкі, стандарты. Гэта, напрыклад, такія паказальнікі, як *“Анноти-*

рованный перечень законченных НИР...”, “Аннотированный указатель изобретений БФ Всероссийского научно-исследовательского института механизации и животноводства” і інш. Аднак у большай частцы падрыхтаваных паказальнікаў адлюстраваны традыцыйныя віды дакументаў – кнігі, часопісныя артыкулы.

Такім чынам, бібліяграфічная забяспечанасць сельскай гаспадаркі, АПК у цэлым мае свае дасягненні. Аднак трэба адзначыць, што па многіх тэмах перапрацоўчай прамысловасці, праблемах раслінаводства і жывёлагадоўлі, на якіх спецыялізуецца сельская гаспадарка краіны, сучасных паказальнікаў няма. Гэта звязана з тым, што БелСГБ з пачатку 90-х гг. перастала рыхтаваць бібліяграфічныя паказальнікі ў традыцыйным выглядзе, а перайшла да стварэння БД, дзе з’яўляецца першапраходцам у гэтым кірунку дзейнасці.

Сярод галоўных інфармацыйных прадуктаў БелСГБ вылучаецца БД “BelAI” – электронны каталог БелСГБ, які ўтрымлівае анатаваныя бібліяграфічныя запісы на кнігі, брашуры, пераклады і іншыя дакументы, што паступілі ў бібліятэку. Вядзецца з 1993 г.

Таксама з 1993 г. бібліятэка стварае БД “BelAgrilit” – сельскагаспадарчая літаратура Беларусі (адлюстроўвае сельскагаспадарчую літаратуру, выдадзеную ў Беларусі).

БД “Лён”. Генерыруецца з 1989 г. Але сёння гэтыя БД заксерваваны і актуалізуецца толькі БД “BelAI”.

Акрамя таго, БелСГБ атрымлівае БД “AGROS” Цэнтральнай навуковай сельскагаспадарчай бібліятэкі Расіі, якая змяшчае па праблемах АПК і сумежных галінах бібліяграфічныя запісы дакументаў, што паступілі ў бібліятэку.

БД “AGRICOLA” – інфармацыйная сістэма па сельскай гаспадарцы ЗША. Адлюстроўвае дакументы з 1970 г. Нацыянальнай сельскагаспадарчай бібліятэкі ЗША. Утрымлівае прыкладна 3 млн. запісаў на англійскай мове. Ёсць таксама і іншыя электронныя рэсурсы. У апошнія гады інфармацыя аб новых дакументах па сельскай гаспадарцы, а таксама звесткі фактаграфічнага характару змяшчаюцца на сайце БелСГБ – “AgroWeb”.

Пытанні да самакантролю

1. Якія рэспубліканскія цэнтры рыхтуюць інфармацыю аб спецыяльных відах тэхнічнай літаратуры і дакументацыі?
2. Якія дзяржаўныя цэнтры інфармацыі ў галіне тэхнікі, сельскай гаспадаркі, прыродазнаўства, медыцыны рыхтуюць інфармацыйна-бібліяграфічную прадукцыю?
3. Якія тэрытарыяльныя цэнтры інфармацыі РБ рыхтуюць інфармацыйна-бібліяграфічную прадукцыю?
4. Доступ да якіх БД забяспечваюць ЦНБ імя Я.Коласа, РНТБ?
5. Доступ да якіх БД забяспечваюць РНМБ і БелСГБ?

Літаратура

1. *Березкина, Н.Ю.* Обеспечение доступа к электронным информационным ресурсам в ЦПБ НАН Беларуси / Н.Ю.Березкина // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. – Судак, 2001. – Т. 1. – С. 239–241.
2. *Григянец, Р.Б.* Автоматизированная система доступа к зарубежным научным электронным изданиям / Р.Б.Григянец // Стратегия формирования информационного общества в РБ / НЦИРиТ. – Мн., 2003. – С. 189–195.
3. *Касап, В.А.* Библиографические пособия по медицине / В.А.Касап, Р.А.Ровина // Показальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С. 14–15.
4. *Касап, В.А.* Библиографические пособия по сельскому хозяйству / В.А.Касап, Р.А.Ровина // Показальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С. 16–17.
5. *Маханек, М.М.* Направления деятельности национального центра информационных ресурсов и технологий / М.М.Маханек, Г.Ю.Вальчевская, Р.Б.Григянец // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 5–31.
6. *Ровина, Р.А.* Бібліяграфічныя дапаможнікі па прыродазнаўчых навукх / Р.А.Ровіна, В.А.Касап // Показальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С. 13–14.
7. *Ровина, Р.А.* Бібліяграфічныя дапаможнікі па тэхніцы / Р.А.Ровіна, В.А.Касап // Показальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С.15–16.

8. Сухорукова, Р.Н. Информационные ресурсы по науке и технологиям и повышение эффективности их использования в Белоруссии / Р.Н.Сухорукова // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф. – Мн., 2002. – С. 425–450.

9. Яцкевич, А.Н. Биобиблиография ученых Беларуси / А.Н.Яцкевич // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 109–112.

2.3. Інфармацыйныя рэсурсы і паслугі расійскіх федэральных цэнтраў інфармацыі

Асноўным нарматыўным дакументам, які садзейнічае рэалізацыі функцый дзяржавы па стварэнні федэральных інфармацыйных рэсурсаў і сістэм у галіне навукі і тэхнікі, з'яўляецца пастанова Урада РФ ад 24 ліпеня 1997 г., № 950, “Об утверждении Положения о ГСНТИ”. Як сведчыць дакумент, дзяржаўная сістэма навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДСНТИ) уяўляе сукупнасць інфармацыйных цэнтраў і навукова-тэхнічных бібліятэк, якія спецыялізуюцца на зборы і апрацоўцы НТІ і ўзаемадзейнічаюць паміж сабой з улікам прынятых на сябе сістэмных абавязкаў.

Мэтай стварэння ДСНТИ з'яўляецца забеспячэнне фарміравання і выкарыстання дзяржаўных рэсурсаў НТІ, іх інтэграцыі ў сусветную інфармацыйную прастору і садзейнічанне стварэнню рынку інфармацыйных прадуктаў і паслуг.

Асноўны прынцып функцыянавання дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі – цэнтралізаваная аднаразовая апрацоўка сусветнага інфармацыйнага патоку дакументаў у галіне навукі і тэхнікі федэральнымі органамі навукова-тэхнічнай інфармацыі і НТБ і шматразовае выкарыстанне карыстальнікамі вынікаў апрацоўкі НТІ з федэральных фондаў праз сетку інфармацыйных арганізацый у галінах і рэгіёнах.

У склад дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі ўваходзяць *федэральныя органы НТІ і НТБ* (больш за 30), *галіновыя органы НТІ і НТБ* (больш за 60) і *рэгіянальныя цэнтры НТІ*.

Органы НТІ, НТБ і цэнтры забяспечваюць збор, храненне і апрацоўку айчынных і замежных крыніц НТІ, фарміраванне, вядзенне і арганізацыю выкарыстання федэральных, галіно-

вых і рэгіянальных інфармацыйных фондаў, баз і банкаў даных, якія складаюць дзяржаўныя рэсурсы НТІ.

Сярод федэральных цэнтраў інфармацыі можна выдзеліць універсальныя, якія спецыялізуюцца пераважна на падрыхтоўцы інфармацыйных выданняў аб адным (канкрэтным) відзе дакументаў, шматгаліновыя і галіновыя.

Інфармацыйная прадукцыя федэральных органаў НТІ вельмі разнастайная: выданне бягучых навукова-дапаможных і рэгістрацыйных бібліяграфічных дапаможнікаў, фарміраванне бібліяграфічных, адрасна-даведачных, фактаграфічных і паўнатэкставых БД. Акрамя таго, значнае месца ў іх дзейнасці належыць аглядна-аналітычнаму напрамку падрыхтоўкі інфармацыйнай прадукцыі і паслуг.

Усерасійскі інстытут навуковай і тэхнічнай інфармацыі (УІНТІ) з'яўляецца галаўной арганізацыяй дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі РФ, буйнейшай інфармацыйнай установай свету. Інстытут створаны ў 1952 г. пры Акадэміі навук. Рыхтуе першасныя (перыядычныя і непэрыядычныя) і другасныя дакументы.

Сёння інстытут апрацоўвае каля 1 млн. дакументаў, з'яўляецца буйнейшым нацыянальным інфармацыйным цэнтрам, які забяспечвае расійскае і сусветнае навуковае грамадства навукова-тэхнічнай інфармацыяй па прыкладных, прыродазнаўчых і тэхнічных навук, па розных галінах народнай гаспадаркі і некаторых комплексных праблемах.

Для падрыхтоўкі інфармацыйных прадуктаў інстытут атрымлівае выданні больш чым са 100 краін свету на 60 мовах.

З 1958 г. інстытут з'яўляецца нацыянальным членам Міжнароднай арганізацыі па дакументацыі і інфармацыі (МФД), з 1966 г. – членам Міжнароднага савета па навуковай і тэхнічнай інфармацыі, супрацоўнічае з міжнароднымі арганізацыямі ЮНЕСКА, Еўрапейскай эканамічнай камісіяй ААН і інш.

Інстытут – буйнейшы ў Расіі стваральнік рэфератыўных (з 1981 г.) баз даных (240 выпускаў). На іх падставе аказваюцца наступныя паслугі:

- падрыхтоўка тэматычных фрагментаў і выпускаў БД на розных носьбітах;
- дыялогі інфармацыйны пошук у рэжыме тэледоступу (on-line);
- пошук у БД праз Internet.

З 1975 г. інстытут стварае фактаграфічныя БД. Сярод іх *БД структурных даных (СД) па хіміі* – адна з трох буйнейшых у свеце такога тыпу.

Акрамя таго, ствараюцца БД *“Лекарственные растения” (“Алтей”)*, БД *“Новые технологии”*, БД *“Информационные организации России и СНГ”*.

У сувязі з інтэграцыяй сумежных навук інстытут распачаў генерацыю праблемна арыентаваных і спецыяльных БД па міжгаліновых праблемах, напрыклад, біяінфарматыцы, экаінфарматыцы і інш.

На падставе БД рыхтуюцца інфармацыйныя выданні, на якія ажыццяўляецца падпіска ўстановамі з 60 краін, у тым ліку ЗША, Японіі, Германіі, Францыі, Канады.

Сярод інфармацыйных выданняў інстытута першае месца належыць рэфератыўным часопісам (РЧ), якія пачалі выходзіць з 1953 г. (па прыродазнаўчых навуках) і з 1956 г. (па тэхніцы). Сёння існуюць друкаваная і электронная іх версіі.

Рэфератыўныя часопісы уяўляюць на сучасным этапе складаную сістэму з 270 выпускаў, якія звязаны функцыянальнымі сувязямі. Існуюць тры асноўныя формы рэфератыўных часопісаў: *зводны том* (прысвечаны галіне навукі, тэхнікі), *выпуск зводнага тома* (прысвечаны буйным раздзелам галіны навукі, тэхнікі), *асобны выпуск* (прысвечаны міжгаліновым праблемам, а таксама тым, якія маюць самастойнае значэнне), што выклікана неабходнасцю задавальняць спецыялістаў розных галін адпаведнай інфармацыяй. У рэфератыўных часопісах адлюстроўваюцца ўсе віды выданняў (кнігі, артыкулы з перыядычнага друку, патэнтныя дакументы, нарматыўна-тэхнічныя дакументы, справаздачы аб навуковадаследчых работах, дэпаніраваныя рукапісы, пераклады і інш.) на рускай і замежнай мовах, групоўка матэрыялаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з Рубрыкатарам УНТІ. Асноўнай бібліяграфічнай характарыстыкай з’яўляецца рэферат.

Усе выпускі рэфератыўных часопісаў выходзяць штомесячна, акрамя выпускаў па хіміі і хімічнай тэхналогіі (2 разы ў месяц).

ДБА да рэфератыўных часопісаў складаецца з дапаможных паказальнікаў да зводных тамоў і асобных выпускаў. У залежнасці ад галіны рыхтуюцца аўтарскія, прадметныя, фор-

мульня, патэнтныя і іншыя паказальнікі. Электронная версія ўяўляе аналаг друкаванай і распаўсюджваецца як асобны інфармацыйны прадукт.

З мэтай больш аператыўнага інфармавання спажывцоў інстытут выдае *“Бюлетэнь сігнальнай інфармацыі”*, які выпускаецца ў выглядзе чатырох тэматычных серый пад агульнай назвай *“Содержание российских научных журналов”* у друкаванай і электроннай формах. Кожны выпуск змяшчае назвы ўсіх артыкулаў па адпаведнай тэматыцы, надрукаваных у расійскіх журналах.

Выпускі бюлетэня (фізіка-матэматычныя навукі, навукі аб зямлі, тэхнічныя навукі, біялагічныя навукі і інш.) адлюстроўваюць змест 800 навуковых і навукова-папулярных часопісаў, якія выдаюцца ў Расіі і краінах СНД. Кожны нумар утрымлівае дапаможныя паказальнікі: аўтарскі, прадметны (ключавыя словы назвы), арганізацый.

Электронная версія дадаткова забяспечваецца анатацыямі да артыкулаў.

Наступнае выданне інстытута – *“Экспрэс-інфармацыя” (ЭІ)* – перыядычнае выданне, якое ўтрымлівае расшыраныя рэфераты найбольш значных навукова-тэхнічных дакументаў, выдадзеных у Расіі і за яе межамі. Выходзіць 10 тэматычных выпускаў (*“Ресурсосберегающие технологии”, “Городской транспорт”, “Авиастроение”* і інш.).

“Дэпаніраваныя навуковыя работы” – штомесячны бібліяграфічны паказальнік навуковых работ, якія дэпаніраваны ва УІНТІ і галіновых цэнтрах НТІ, а таксама ў цэнтрах НТІ краін СНД. Дапаможнымі паказальнікамі з’яўляюцца паказальнік аўтараў дэпаніраваных работ у інстытуце, сістэматычны паказальнік навуковых работ, дэпаніраваных у цэнтрах НТІ краін СНД, а таксама парадак афармлення заказаў на копіі дэпаніраваных ва УІНТІ навуковых работ.

Акрамя таго, інстытут штоквартальна ажыццяўляе інфармаванне аб буйнейшых нацыянальных і міжнародных мерапрыемствах (канферэнцыях, сімпозіумах, кангрэсах, выставах), якія ўяўляюць цікавасць для спецыялістаў розных арганізацый і ўстаноў. З гэтай мэтай выдаецца *“Бюллетень международных научных съездов, конференций, конгрессов, выставок”*.

Усерасійскі навукова-тэхнічны інфармацыйны цэнтр (УНТІЦэнтр) – гэта федэральны цэнтр універсальнага характару. Ён ажыццяўляе збор, апрацоўку і падрыхтоўку інфармацыі аб неапублікаваных адкрытых навукова-даследчых працах, абароненых дысертацыях, алгарытмах і праграмах.

Інфармацыя аб названых дакументах апэратыўная. Яна даступная карыстальніку ўжо праз 2–3 месяцы.

Асноўнымі інфармацыйнымі выданнямі цэнтра з’яўляюцца:

“Бюллетень рэгістрацыі НИР і ОКР”. У ім друкуюцца тэмы зарэгістраваных работ з указаннем выканаўцаў і тэрмінаў заканчэння работ. Выходзіць у 28 тэматычных серыях, большасць з якіх прысвечана негуманітарным галінам ведаў;

“Сборники рефератов НИР и ОКР”, друкуюцца рэфераты справаздач аб выкананых навукова-даследчых работах і вопытна-канструктарскіх распрацоўках, абароненых доктарскіх і кандыдацкіх дысертацыях. Выдаюцца 28 тэматычных серый на рускай мове, на англійскай – 10 выпускаў. Групоўка матэрыялаў ажыццёўлена ў адпаведнасці з Дзяржаўным рубрыкатарам навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДРНТІ);

“Идеи. Гипотезы. Решения.” Гэта інфармацыйны бюлэтэнь, дзе прыведзены апісанні зарэгістраванай у цэнтры інтэлектуальнай прадукцыі (навуковых ідэй, тэорый, гіпотэз, канцэпцый, метадаў і інш.).

Акрамя інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, цэнтр рыхтуе аналітычныя агляды па важнейшых навукова-тэхнічных праблемах, у якіх прыводзяцца вынікі навуковай і практычнай дзейнасці, даецца ацэнка навізны і якасці даследаванняў. У апошнія гады былі падрыхтаваны агляды *“Экологический мониторинг окружающей среды”*, *“Интеллектуальная собственность: проблемы и решения”* і інш.

Наступным кірункам дзейнасці цэнтра з’яўляецца выпуск адрасна-даведачных выданняў: *“Организации научно-технической сферы: справочник”*; *“Научные кадры высшей квалификации: справочник”*. Даведнікі існуюць у друкаваным і электронным выглядзе.

Акрамя друкаванай прадукцыі цэнтр генерыруе наступныя БД:

– рэфератаў НДР і ВКР (больш за 20 гадоў),

– рэфератаў кандыдацкіх і доктарскіх дысертацый (больш за 20 гадоў, папаўняецца штомесячна).

Рэгістрацыяй навукова-даследчых і вопытна-канструктарскіх распрацовак у абаронным комплексе займаецца *Усерасійскі навукова-даследчы інстытут міжгаліновай інфармацыі (УІМІ)*. Асноўнымі друкаванымі выданнямі цэнтра з’яўляюцца

“Сборник рефератов НИР и ОКР” (выходзіць 6 тэматычных серый: “Радиотехника”, “Связь”, “Приборостроение”, “Метрология” і інш.);

“Сборник информационных листков о научно-технических достижениях” (выходзіць 10 тэматычных серый: “Машиностроение”, “Металлургия”, “Химическая технология” і інш.).

Інстытут вядзе наступныя БД:

– “МИАС” (Межотраслевая информационная автоматизированная система), якая ўтрымлівае унікальныя звесткі аб навукова-даследчай рабоце, навукова-тэхнічных дасягненнях і іншай навукова-тэхнічнай інфармацыі па тэхналогіях, матэрыялах, прадукцыі і паслугах прадпрыемстваў абароннай галіны;

– “Технолог-К” (уключае інфармацыйныя карты прыблізна аб тысячы высокіх тэхналогій);

– “Нефтегаз-ВПК” (уключае прапановы абаронных прадпрыемстваў па перспектыўных распрацоўках для нафтагазавога комплексу). Утрымлівае прыблізна 700 прапаноў больш за 400 прадпрыемстваў па перспектыўных навукаёмістых распрацоўках.

Дэманстрацыйная версія БД пададзена ў сетцы Internet.

Федэральнымі цэнтрамі інфармацыі універсальнага і шматгаліновага напрамку, якія спецыялізуюцца на асобным відзе дакументаў, з’яўляюцца *Федэральны фонд стандартаў і Усерасійскі навукова-даследчы інстытут класіфікацыі, тэрміналогіі па стандартызацыі і якасці (УНДІКІ)*, якія склалі холдзінг “Інформстандарт”. З 1940 г. яны ажыццяўляюць выпуск бягучага штомесячнага “*Информационного указателя стандартов*”, які складаецца з двух раздзелаў і штогодніка “*Национальные стандарты*” (па стане на 01.01 бягучага года), што інфармуе аб дзеючых тэхнічных нарматыўна-прававых актах, і выдання “*Государственные стандарты*”:

БД па ГОСТах, галіновых стандартах, ТУ, стандартах ІСО, Германіі, Вялікабрытаніі, Францыі.

Акрамя таго, фонд рыхтуе навукова-тэхнічны рэфератыўны зборнік *“Научно-техническая терминология”*.

Інфармацыйныя выданні па патэнтнай дакументацыі рыхтуюць *Федэральны інстытут прамысловай уласнасці (ФІПУ)* і *Інфармацыйна-навуковы выдавецкі цэнтр (ІНВЦ)* Расійскага агенцтва па патэнтных і таварных знаках.

З 1924 г. у Расіі ажыццяўляецца інфармаванне аб вынаходках. Сёння гэта афіцыйны бюлетэнь *“Изобретения”*. У 36-і яго выпусках у год друкуюцца звесткі аб заяўках і патэнтах РФ на вынаходкі. Групоўка матэрыялаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з міжнароднай патэнтнай класіфікацыяй (МПК). У кожным нумары публікуюцца сістэматычны і нумарацыйны паказальнікі заявак і патэнтаў на вынаходствы. Бюлетэнь таксама распаўсюджваецца на CD-ROM.

Інфармацыя аб іншых аб'ектах аховы інтэлектуальнай уласнасці падаецца ў наступных выданнях:

“Полезные модели. Промышленные образцы” – штомесячны афіцыйны бюлетэнь, утрымлівае інфармацыю аб патэнтах на карысныя мадэлі і прамысловыя ўзоры. Сістэматызацыя матэрыялаў ажыццяўляецца паводле міжнароднай класіфікацыі прамысловых узораў і міжнароднай патэнтнай класіфікацыі. У кожным нумары друкуюцца сістэматычныя і нумарацыйныя, а таксама гадавыя паказальнікі (на CD-ROM);

“Товарные знаки, знаки обслуживания и наименования мест происхождения товаров” – афіцыйны бюлетэнь, выходзіць два разы ў месяц. Утрымлівае пералік пасведчанняў на таварныя знакі і знакі абслугоўвання, пасведчанні на права карыстання найменнямі месцаў паходжання тавараў. Сістэматызацыя ажыццяўляецца ў адпаведнасці з Міжнароднай класіфікацыяй тавараў і паслуг. У кожным нумары ёсць сістэматычны і нумарацыйны паказальнікі; гадавыя – на CD-ROM.

Акрамя таго, выдаецца штоквартальны афіцыйны бюлетэнь *“Программы для ЭВМ. Базы данных. Топологии интегральных микросхем”*, у якім рэгіструюцца праграмныя прадукты і электронныя інфармацыйныя рэсурсы.

Звесткі аб замежных патэнтных дакументах змяшчаюцца ў выданнях Інфармацыйнага навукова-выдавецкага цэнтра.

“Изобретения стран мира” – рэфератыўны інфармацыйны бюлетэнь, які штотомесячна выходзіць у 112 тэматычных выпусках (у адпаведнасці з класамі МПК) і ўтрымлівае звесткі аб ахоўных дакументах, выдадзеных у РФ (раней у СССР) і 6 буйнейшых дзяржавах свету – ЗША, Францыі, Германіі, Англіі, Японіі, Швейцарыі.

У аналагічных паказальніках адлюстраваны замежныя прамысловыя ўзоры.

У мэтах правядзення розных відаў патэнтнага пошуку па патэнтных дакументах Расіі і буйных краін свету ІНВЦ выдае штогодныя кумулятыўныя дапаможныя паказальнікі (нумарацыйныя заявак і патэнтаў на розныя аб’екты; сістэматычныя, арганізаваныя на адной з класіфікацый аб’ектаў прамысловай уласнасці; і імяныя). Для паляпшэння пошуку расійскіх вынаходак складзены выніковы сістэматычны паказальнік аўтарскіх пасведчанняў і патэнтаў Расіі з 1924 г. па 2006 г.

Інфармацыя аб дакументах у краінах з малым аб’ёмам патэнтнага фонду змяшчалася ў штотомесячным бібліяграфічным паказальніку.

Федэральным цэнтрам па апублікаваных крыніцах у галінах прыродазнаўчых і прыкладных навук, тэхнікі з’яўляецца **Дзяржаўная публічная навукова-тэхнічная бібліятэка (ДПНТБ)** Расіі. Бібліятэка створана ў 1958 г., з 1967 г. мае статус навукова-даследчага інстытута.

ДПНТБ Расіі – нацыянальны цэнтр па бібліяграфіі, стандартызацыі ў інфармацыйна-бібліятэчнай сферы, каардынацыйны цэнтр па метадалогіі і аўтаматызацыі для сеткі НТБ Расіі, атрымальнік абавязковага бясплатнага экзэмпляра. У межах дзяржаўнай нацыянальнай сістэмы НТІ з’яўляецца галаўной арганізацыяй і ўтрымальнікам аўтаматызаванай сістэмы “Сводный каталог научно-технической литературы”. Акрамя таго, бібліятэка выконвае функцыі цэнтра распрацоўкі і ўкаранення перспектыўных інфармацыйна-бібліятэчных тэхналогій, з’яўляецца цэнтрам он-лайнавага доступу да аўтаматызаваных рэсурсаў Расіі і іншых айчынных і замежных інфармацыйных рэсурсаў праз Internet.

Бібліятэка выпускае 30 найменняў друкаваных выданняў.

У электронным выглядзе бібліятэка выдае рэфератыўны часопіс “Компьютерный вестник” – штотомесячнае выданне, з дапамогай якога можна атрымаць інфармацыю аб прадуктах і

тэхналогіях, якія прадстаўлены на выставах, канферэнцыях, семінарах, прэзентацыях, што праводзяцца ў Расіі і за яе межамі ў галіне камп'ютэрных тэхналогій. За год у часопісе адлюстроўваецца прыкладна 2500 рэфератаў дакументаў па актуальных тэмах у галіне камп'ютэрных навук і тэхналогій.

Асобнае месца ў забеспячэнні карыстальнікаў інфармацыяй аб складзе інфармацыйных фондаў займае БД *“Сводный каталог научно-технической литературы. Естественные науки. Техника. Сельское хозяйство. Медицина”*.

У папаўненні БД прымае ўдзел больш за 200 навукова-тэхнічных бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў Расіі і краін СНД, у тым ліку чатыры бібліятэкі Беларусі. БД складаецца з трох частак, якія выходзяць у друкаваным выглядзе: *“Каталог зарубежных книг”*, *“Каталог российских книг”* (2 разы ў год), *“Каталог зарубежных периодических изданий”* (штогоднік). База даных – адрасна-бібліяграфічная, са штогадовай актуалізацыяй. Таксама папаўняюцца БД *“Промышленные каталоги”*, *“Авторефераты диссертаций”* і інш.

Галаўным цэнтрам па медыцыне і ахове здароўя з'яўляецца **Дзяржаўная цэнтральная навуковая медыцынская бібліятэка (ДЦНМБ)**, заснаваная ў 1919 г.

ДЦНМБ – адна з буйнейшых медыцынскіх бібліятэк у Еўропе, яе фонды налічваюць прыкладна 3 млн. дакументаў. На сучасным этапе яна выконвае функцыі цэнтра па навуковай каталагізацыі, прадметызацыі, інфармацыйнага абслугоўвання амаль для 5 тыс. бібліятэк Расіі і краін СНД.

Бібліятэка вядзе электронны каталог (ЭК), на базе якога фарміруецца БД *“Российская медицина”*. З 1993 г. гэтая БД выпускаецца на кампакт-дысках. Цікавасць карыстальнікаў выклікае БД *“Выдающиеся деятели медицины XVII – начала XX в.”*, у якой змяшчаюцца кароткія біяграфічныя даведкі і спасылкі на асноўныя працы айчынных і замежных дзеячаў медыцынскай навукі і практыкуючых урачоў.

У друкаваным выглядзе ДЦНМБ выпускае бібліяграфічныя паказальнікі *“Медицина и здравоохранение”* і *“Новые медицинские книги”*.

Цэнтральная навуковая сельскагаспадарчая бібліятэка (ЦНСГБ) Расійскай акадэміі сельскагаспадарчых навук забяспечвае інфармацыяй спецыялістаў у галіне сельскай гаспадаркі і харчовай прамысловасці. Яна створана ў 1930 г., на

сучасным этапе вядзе ЭК, выпускае бюлетэні новых паступленняў (штотыднёва).

Асноўнымі інфармацыйнымі прадуктамі ЦНСГБ з'яўляюцца бібліяграфічныя БД, якія ствараюцца ў межах Праекта падтрымкі сельскагаспадарчых рэформаў у Расіі. Тут падаюцца: бібліяграфічная БД "AGROS", рэфератыўная БД "Зарубежный опыт работы ИКС в АПК", праблемна-тэматычная БД "Экономика и организация фермерского хозяйства", электронны дайджэст "Фермер".

У канцы 1990-х гг. ЦНСГБ прыступіла да выпуску рэфератыўных часопісаў. Зараз выдаецца пяць серый рэфератыўных часопісаў ("Пищевая промышленность", "Ветеринария" і інш.).

Цэнтрам, што стварае інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы, у якіх адлюстраваны асобныя віды дакументаў, з'яўляецца *Расійскі навукова-даследчы інстытут інфармацыйных тэхналогій і сістэм аўтаматызаванага праектавання (РасНДІТіАП)*. Ён абагульняе звесткі аб падрыхтаваных прамысловых каталогах і выдае інфармацыйна-бібліяграфічны зборнік "*Новые промышленные каталоги*". У ім падаюцца бібліяграфічныя звесткі як аб расійскіх каталогах на абсталяванне па розных галінах народнай гаспадаркі, так і аб замежных. Зборнік выходзіць два разы ў год у 11 серыях. Гэта "Оборудование для обработки и отделки металла и древесины. Детали машин. Робототехника"; "Медицинская техника. Техника безопасности. Ветеринарное оборудование"; "Приборы. Автоматика. Телемеханика и вычислительная техника" і др.

У дзяржаўнай сістэме навукова-тэхнічнай інфармацыі існуе навукова-тэхнічны цэнтр "*Інфармрэгістр*", які ажыццяўляе рэгістрацыю электронных выданняў.

Звесткі аб расійскіх БД па ўсіх галінах навукі, тэхнікі і народнай гаспадаркі ўтрымлівае электронны каталог дзяржаўнай рэгістрацыі баз і банкаў даных (больш за 5 тыс. запісаў). На падставе электроннага каталога ствараецца яго друкаваная версія "БД России" (у 2-х тамах).

Таксама цэнтр выдае "*Российские электронные издания*" – анатаваны бібліяграфічны каталог электронных дакументаў у галінах прыродазнаўства і тэхнікі, медыцыны, фармакалогіі, ваеннай справы. У складзе даведчнага апарату – алфавітны

паказальнік электронных выданняў, паказальнік уладальнікаў БД.

Апісанні расійскіх і міжнародных нарматыўных дакументаў (стандартаў, праектаў стандартаў і рэкамендацый па інфармацыі і вылічальнай тэхніцы) змяшчае БД *“Информ-норматив”*.

Такім чынам, можна канстатаваць, што выданні федэральных цэнтраў дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі ахопліваюць увесь комплекс дакументаў, якія ўяўляюць інтарэс для карыстальнікаў інфармацыі.

Акрамя цэнтраў, што спецыялізуюцца на падрыхтоўцы інфармацыйных выданняў, у якіх адлюстраваны асобныя віды дакументаў, шэраг расійскіх федэральных цэнтраў з’яўляюцца галіновымі і найбольш поўна ажыццяўляюць аналітыка-сінтэтычную апрацоўку расійскага і замежнага галіновага патоку дакументаў.

Колькасць галіновых інфармацыйных цэнтраў скарачаецца. Тым не менш існуюць буйныя цэнтры ў галіне будаўніцтва (*Усерасійскі дзяржаўны навукова-даследчы інстытут праблем навукова-тэхнічнага прагрэсу і інфармацыі ў будаўніцтве*), транспарту, чорнай і каляровай металургіі і інш. Яны выдаюць розную інфармацыйную прадукцыю, напрыклад рэфератыўны часопіс *“Строительство. Архитектура и ЖКХ”*, іншыя цэнтры – экспрэс-інфармацыю, аглядную інфармацыю, інфармацыйна-аналітычныя выданні, бібліяграфічныя паказальнікі асобных відаў дакументаў (прамысловых каталогаў, будаўнічых нормаў). Часта складаюцца даведнікі галіновага характару, напрыклад *“Электрооборудование для промышленных предприятий”*.

Інфармацыйныя цэнтры тэрытарыяльнага ўзроўню дзейнічаюць ва ўсіх буйных прамысловых рэгіянальных цэнтрах. Напрыклад, Пензенскі, Новасібірскі інстытуты навукова-тэхнічнай інфармацыі. На рэгіянальным узроўні дзейнічаюць і філіялы буйных галіновых бібліятэк. Напрыклад, Сібірскі філіял ДПНТБ Расіі, Паўночна-заходні філіял ЦНСГБ і інш. Асноўнай функцыяй гэтых цэнтраў і бібліятэк з’яўляецца забеспячэнне доступу да інфармацыйных рэсурсаў федэральных інфармацыйных цэнтраў, сусветных інфармацыйных рэсурсаў, а таксама стварэнне ўласных бібліяграфічных і рэфератыўных паказальнікаў, фактаграфічнай інфармацыі, баз да-

Пытанні для самакантролю

1. Якія асноўныя мэты і прынцыпы функцыянавання дзяржаўнай сістэмы навукова-тэхнічнай інфармацыі (ДСНТІ) Расіі?
2. Якія федэральныя цэнтры рыхтуюць інфармацыйныя выданні аб спецыяльных відах дакументаў?
3. Якія буйнейшыя бібліятэкі Расіі – федэральныя цэнтры – ствараюць інфармацыйна-бібліяграфічныя рэсурсы ў галіне тэхнікі, медыцыны, сельскай гаспадаркі, прыродазнаўства?
4. Якія цэнтры адлюстроўваюць расійскія дакументы?

Літаратура

1. *Антопольский, А.Б.* Информационные ресурсы России: науч.-метод. пособие / А.Б.Антопольский. – М.: Либерия, 2004. – 422 с.
2. *Бабушкина, Ю.В.* Мировые информационные ресурсы негуманитарных областей науки и отраслей практики (по специальности: прикладная информатика, государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования) / Ю.В.Бабушкина, Т.В.Захарчук, О.М.Зусьман // Современное библиотечно-информационное образование: учебные тетради. – СПб., 2001. – Вып. 6. – С. 138–148.
3. *Справочник библиографа* / науч. ред. А.Н.Ванеев, В.А.Минкина. – СПб.: Профессия, 2002. – 527 с.
4. *Справочник информационного работника* / науч. ред. Р.С.Гиляревский, В.А.Минкина. – СПб.: Профессия, 2005. – 552 с.

2.4. Сусветныя інфармацыйныя рэсурсы і паслугі ў сферах навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу

Асноўным відам інфармацыйна-бібліяграфічнага выдання ў буйных замежных краінах у канцы 1960-х гг. былі рэфератыўныя часопісы, такія, напрыклад, як “Index Medicus”, “Chemical Abstracts”, “Inspec” і інш. Яны атрымалі шырокае распаўсюджанне дзякуючы паўнаце падачы інфармацыі па тэматыцы, адлюстраванню асобных відаў дакументаў многіх краін. Таксама на падставе аднаразовай апрацоўкі інфармацыі рыхтаваліся выпускі сігнальнай інфармацыі. У канцы 1960-х гг. пачалося стварэнне электронных баз даных (БД)

спачатку як поўных аналагаў рэфератыўных выданняў, а затым як самастойных інфармацыйных прадуктаў. У стварэнні інфармацыйнай прадукцыі ў буйных краінах свету прымаюць удзел галіновыя бібліятэкі, навукова-тэхнічныя таварыствы, універсітэты, камерцыйныя фірмы і іншыя ўстановы. Іх інфармацыйныя выданні і БД адрозніваюцца па многіх параметрах. Найбольшая колькасць электронных інфармацыйных рэсурсаў ствараецца ў наш час у ЗША, хаця павялічваецца доля БД у заходнееўрапейскіх і азіяцкіх краінах. На сусветным інфармацыйным рынку базы даных навукова-тэхнічнай і медыцынскай тэматыкі займаюць 2–3-е месцы пасля інфармацыйных рэсурсаў дзелавой, камерцыйнай і прававой інфармацыі. Сярод даступных БД пераважаюць тэкставыя [1].

З канца 1980-х гг. адбываецца актыўнае стварэнне нацыянальных і сусветных сетак перадачы навукова-тэхнічнай і медыцынскай інфармацыі, забяспечваецца доступ да іх, ствараюцца магчымасці дзялогавага доступу карыстальнікаў да аддаленых БД. Аб гэтым сведчыць стварэнне сусветнай сеткі навукова-тэхнічнай інфармацыі STN (The Scientific and Technical Information Network). Яна функцыянуе на базе трох буйных інфармацыйных цэнтраў: FIZ Karlsruhe (Германія), Chemical Abstracts Service–CAS (ЗША), а таксама LCST (Японія), якія звязаны паміж сабой высокахуткаснымі каналамі спутнікавай сувязі і падводнай кабельнай сувязі. Сетка STN дазваляе карыстальнікам атрымаць доступ да 180 БД, якія ў сукупнасці ўключаюць больш за 130 млн. запісаў, у тым ліку даныя аб камерцыйнай дзейнасці прамысловых і гандлёвых прадпрыемстваў, рэфератыўную і фактаграфічную інфармацыю па хіміі, матэматыцы, фізіцы, біялогіі, медыцыне. У сетцы забяспечваецца таксама прамы доступ да 18 спецыялізаваных патэнтных БД, а таксама да 23 БД, якія змяшчаюць патэнтную інфармацыю разам з іншай (яны змяшчаюць паўнатэкставую, фактаграфічную інфармацыю аб патэнтах-аналагах, прававым статусе патэнтных дакументаў). У сетцы таксама змяшчаюцца поўныя тэксты артыкулаў з найбольш вядомых часопісаў па хіміі. Размешчана інфармацыя аб звыш 15 тыс. хімічных структурах. Праз сетку STN карыстальнік можа вызначыць індэкс цытавання аўтараў з дапамогай вядомай БД цытавання “Science Citation Index”.

Інфармацыйная карпарацыя Questel–Orbit ўключае дзве падсістэмы: Questel (Францыя) і Orbit (ЗША). Карпарацыя з’яўляецца адным з лідэраў на рынку інфармацыі, што звязана з інтэлектуальнай уласнасцю. Яна існуе звыш 20 гадоў і забяспечвае каля 40 тыс. карыстальнікаў ва ўсіх краінах. У сістэме размешчаны 267 БД, якія апісваюцца па стандартнай схеме. Па тэматыцы яны ахопліваюць праблемы навукі і тэхналогій (1-е месца), бізнесу (2-е месца), хіміі (3-е месца), медыцыны (6-е месца).

Разам з сусветна вядомымі інфармацыйнымі сеткамі навукова-тэхнічнай інфармацыі свае інфармацыйныя рэсурсы прапануюць карыстальнікам галіновыя бібліятэкі, навукова-тэхнічныя таварыствы і іншыя арганізацыі. Яны падаюць як традыцыйныя бібліяграфічныя і рэфератыўныя БД, іх вузка-тэматычныя фрагменты, так і іншую інфармацыю (фактаграфічную).

На сусветным рынку інфармацыі і інфармацыйных паслуг і прадуктаў выдзяляюцца сектары, якія характэрны для ўсіх краін і не залежаць ад каналаў перадачы інфармацыі. Гэта сектар дзелавой інфармацыі (біржавой, фінансавай, камерцыйнай, эканамічнай, статыстычнай); сектар масавай і спажывецкай інфармацыі і сектар інфармацыі для спецыялістаў (навукова-тэхнічнай і спецыяльнай) [2]. Ён прадстаўлены *прафесійнай інфармацыяй* – спецыяльнымі данымі і інфармацыяй для ўрачоў, інжынераў, фармацэўтаў, выкладчыкаў; *навукова-тэхнічнай інфармацыяй* – бібліяграфічнай і рэфератыўнай, даведачнай у галіне фундаментальных і прыкладных прыродазнаўчых, тэхнічных, медыцынскіх навук, галін вытворчасці; паслугамі арганізацыі доступу да першакрыніц праз бібліятэкі і спецыялізаваныя службы з магчымасцю атрымання дакументаў па міжбібліятэчным абанеменце. Тут дзейнічаюць такія буйныя інфармацыйныя службы як STN, Dialog, Data Star, УІНТІ, а таксама размешчаныя ў Internet інфармацыйныя рэсурсы Easy Net, Patent Search і інш. У апошнія гады падае доля рэсурсаў, створаных у дзяржаўным інфармацыйным сектары, і павялічваецца колькасць БД недзяржаўнага, камерцыйнага сектара.

Разгледзім больш дэталёва найбуйнейшыя інфармацыйныя рэсурсы бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў замежных краін. Адным з самых аўтарытэтных сусветных інфармацыйных

цэнтраў з'яўляецца рэфератыўная служба амерыканскага хімічнага навуковага таварыства Chemical Abstracts Service (CAS), створаная ў 1912 г. Асноўны яе інфармацыйны прадукт –рэфератыўны часопіс, які ўключае рэфераты на кнігі, патэнтныя дакументы, артыкулы, дысертацыі і іншыя дакументы па ўсіх галінах хіміі. На падставе выдання створана БД, якая ўключае дакументы з 1907 г. Аднаўленне інфармацыі адбываецца два разы ў тыдзень. Кожны год БД папаўняецца на 2,6 млн. бібліяграфічных запісаў.

У галіне сельскай гаспадаркі асноўнымі сусветнымі цэнтрамі-генератарамі БД з'яўляюцца Нацыянальная сельскагаспадарчая бібліятэка ЗША, Міжнародны цэнтр па сельскай гаспадарцы і біялогіі Брытанскай Садружнасці (СAB), інфармацыйны цэнтр па бягучых даследаваннях у галіне сельскай гаспадаркі “CARIS”.

Нацыянальная сельскагаспадарчая бібліятэка ЗША – гэта каардынацыйны цэнтр сельскагаспадарчых бібліятэк краіны. Яна стварае інфармацыйныя рэсурсы па сельскай гаспадарцы і сумежных галінах і забяспечвае доступ да іх. Адна з сусветна вядомых БД бібліятэкі – “AGRICOLA”. Гэта бібліяграфічная БД, якая ўключае інфармацыю аб кнігах, артыкулах з перыядычных выданняў, дысертацыях, патэнтных і іншых дакументах, якія захоўваюцца не толькі ў бібліятэцы.

З 1975 г. пры ААН дзейнічае камісія па харчаванні, пры якой створаны Міжнародны інфармацыйны цэнтр “AGRIS”. Ён каардынуе дзейнасць нацыянальных цэнтраў сельскагаспадарчай інфармацыі і стварае БД “AGRIS”. Яе адметнасцю з'яўляецца калектыўнае папаўненне БД усіх краін, дзе створаны нацыянальныя цэнтры сельскагаспадарчай інфармацыі. У БД змяшчаецца бібліяграфічная інфармацыя аб кнігах, артыкулах, зборніках, дысертацыях, справаздачах аб навукова-даследчых работах і вопытна-канструктарскіх распрацоўках. Гэты інфармацыйны прадукт адлюстроўвае сельскагаспадарчую літаратуру са 140 краін свету на 70 мовах. Актualізацыя інфармацыі адбываецца штотомесячна. Акрамя таго, цэнтр генерыруе БД “CARIS”, у якой адлюстроўваюцца вынікі навуковых даследаванняў (справаздачы аб НДР, дысертацыі, аналітычныя даклады) у галіне сельскай гаспадаркі і сумежных галін. Прыкладам рэфератыўнай БД па сельскай гаспадарцы з'яўляецца БД “СAB International”, створаная

Міжнародным цэнтрам па сельскай гаспадарцы і біялогіі Бюро Брытанскай Садружнасці. Цэнтр захоўвае інфармацыю аб дакументах 140 краін свету, кожны з якіх праходзіць аналітыка-сінтэтычную апрацоўку. Змест уваходзячых дакументаў раскрываецца з дапамогай разгорнутых рэфератаў, якія падобныя на пераклады.

У галіне медыцыны ў 1960-я гг. Нацыянальнай медыцынскай бібліятэкай ЗША была створана аўтаматызаваная інфармацыйная сістэма “MEDLARS”. У наш час яна пераўтварылася ў комплекс з 40 БД. Буйнейшай з іх з’яўляецца БД “Medline”. У якасці інфармацыйна-пошукавай мовы выкарыстоўваецца тэзаўрус Mesh, які зараз перакладзены на рускую мову. У выніку гэтага магчыма праводзіць інфармацыйны пошук на рускай мове. “Medline” змяшчае інфармацыю аб фундаментальных біямедыцынскіх даследаваннях, клінічнай медыцыне, стаматалогіі і іншых галінах медыцыны. У ёй адлюстраваны артыкулы з перыядычных выданняў, выданняў, якія працягваюцца, кнігі, матэрыялы канферэнцый, дысертацыі. Значная большасць матэрыялу суправаджаецца пашыранымі рэфератамі. Прыкладам фактаграфічнай БД па медыцыне можа быць БД “Drug Information fulltext” (“Інфармацыя аб лекавых сродках”), якая змяшчае інфармацыю аб звыш 50 тыс. лекавых сродках, а таксама рэфератыўную інфармацыю з 750 фармацэўтычных часопісаў свету з 1970 г. Адна з самых вядомых рэфератыўных БД “BIOSIS” адлюстроўвае інфармацыю аб праблемах біямедыцыны. Больш поўную інфармацыю змяшчае даведачны дапаможнік [3].

Значную цікавасць для забеспячэння інфармацыйных патрэбнасцей маюць інфармацыйныя рэсурсы міжнародных цэнтраў, у якіх адлюстроўваюцца асобныя віды дакументаў. Інфармуюць аб патэнтных дакументах Еўрапейскае патэнтнае ведамства (ЕПВ), а таксама вядомая англійская камерцыйная інфармацыйная фірма “DERWENT”. Еўрапейскае патэнтнае ведамства (ЕПВ) стварае БД па дзевяці кірунках, сярод якіх: *бібліяграфічныя*, у якіх адлюстроўваюцца нацыянальныя патэнтныя дакументы (напрыклад, “Patent BIB”), міжнародныя заяўкі і патэнты; *рэфератыўныя*, якія змяшчаюць рэфераты заявак ці ахоўных дакументаў (напрыклад, “GLOBALPAT”, у якой знаходзяцца рэфераты ахоўных дакументаў з указаннем патэнтаў-аналагаў, выдадзеных WIPO,

ЕПВ, ЗША, Германіі і іншых краін); *паўнатэкставыя* БД нацыянальных патэнтаў і заявак, міжнародных і рэгіянальных арганізацый (напрыклад, ESPACE/ EP A; ESPACE– PRECES) і інш. Інфармацыйная прадукцыя фірмы “DERWENT” складаецца з выдання рэфератыўнага часопіса “Международный патентный указатель”, яго аналага ў электроннай форме, БД “Patent Citation Index” і інш. У параўнанні з рэфератыўнымі БД Еўрапейскага патэнтнага ведамства, іншых арганізацый і краін гэтыя БД уключаюць дакументы большай колькасці дзяржаў (у тым ліку Расіі і краін, якія не ўваходзяць у так званы “мінімум РСТ”). У іх больш зместавыя загаловкі дакументаў; у тэкстах рэфератаў вылучаюцца мэты і перавагі вынаходкі; адзначаюцца шматаспектная сістэматызацыя зместу патэнтных дакументаў, значная глыбіня рэтраспектыўнага ахопу дакументаў (напрыклад, па хіміі з 1963 г.). Усе дакументы перакладзены на англійскую мову. Акрамя таго, “DERWENT” аказвае паслугі па правядзенні пошуку па зніжаным сабекошце ў тэматычных БД: па біятэхналогіі і фармацэўтыцы, ветэрынарыі, лекавых сродках. “DERWENT” таксама аказвае аналітычныя паслугі, ажыццяўляе статыстычны аналіз вынаходніцкай актыўнасці ў вузкіх тэматычных кірунках і інш.

У адпаведнасці з Мадрыдскім пагадненнем аб міжнароднай рэгістрацыі знакаў (1891) міжнароднае бюро (WIPO) стварыла рэгістрацыйную БД “ROMARIN” (READ ONLY MEMORY OF MADRID ACTIVE REGISTRY INFORMATION), доступ да якой забяспечваецца ў рэжыме on-line, а таксама на CD-ROM дысках, якія змяшчаюць інфармацыю аб усіх міжнародных рэгістрацыях таварных знакаў. Існуюць дзве разнавіднасці дыскаў “ROMARIN”: BIBLIO і IMAGES. Дыск BIBLIO папаўняецца кожныя чатыры тыдні, і кожны новы дыск замяняе папярэдні. Ён змяшчае бібліяграфічную інфармацыю па 18 рэквізітах, а таксама ўсе найменні месцаў паходжання, зарэгістраваныя ў адпаведнасці з Лісабонскай дамовай па 11 рэквізітах. У якасці дадатковых пошукавых сродкаў у сістэму “ROMARIN” уваходзяць дыскі з Ніцкай і Венскай класіфікацыямі таварных знакаў. Штогод на дыску “IMAGES” змяшчаюцца ўсе выявы таварных знакаў за чарговы 20-гадовы перыяд.

Магчымасць атрымаць звесткі аб справаздачах НДР, перакладах і іншых неапублікаваных дакументах дае сусветны цэнтр Еўрапейскай супольнасці па “шэрай літаратуры” ў Нідэрландах, які індэксуе дысертацыі, справаздачы, пераклады і ў дыялогавым рэжыме забяспечвае доступ да БД “SIGLE”. Доступ да мікраформаў ажыццяўляе Еўрапейскі рэгістр страхавых мікраформаў (EROMM), у БД якога знаходзяцца звесткі аб 50 тыс. мікрафільмаў краін Заходняй Еўропы. Інфармацыю аб тэхнічных нарматыўна-прававых актах многіх краін можна знайсці ў БД “PERINORM” сусветнай арганізацыі па стандартызацыі ISO. Яна змяшчае бібліяграфічную інфармацыю на англійскай, французскай, нямецкай мовах аб стандартах, праектах стандартаў, тэхнічных рэгламентах і правілах нацыянальных, міжнародных, рэгіянальных арганізацый па стандартызацыі. Германскі інстытут па стандартызацыі (DIN) забяспечвае доступ да фактаграфічнай БД па тэрміналогіі, якая створана на падставе еўрапейскіх стандартаў і ўключае звыш 90 тыс. стандартызаваных тэрмінаў і іх азначэнняў, у першую чаргу па тэхніцы, медыцыне, сельскай гаспадарцы.

Найбольш інфарматыўнымі для забеспячэння навуковых даследаванняў па тэматыцы НТіМК ва ўмовах недахопу перыядычных выданняў з’яўляюцца БД амерыканскага Інстытута навуковай інфармацыі “Science Citation Index” (SCI) і “Current Contents” (CC), якія распаўсюджваюцца на CD-ROM дысках. Асаблівасцю БД “SCI” з’яўляецца магчымасць пошуку інфармацыі па цытаванні і звязаных запісах. Па кожным дакуменце ў БД змяшчаюцца не толькі бібліяграфічны запіс, рэферат і ключавыя словы, але і бібліяграфічныя спасылкі, якія таксама з’яўляюцца пошукавымі элементамі. Такім чынам, у БД можна знайсці ўсе дакументы, якія змяшчаюць спасылку на дадзеную працу, апублікаваныя за пэўны перыяд у любым часопісе, які ўключаны ў БД. (Усяго для БД апрацоўваецца звыш 3500 часопісаў розных краін, у тым ліку беларускіх.) Таксама можна знайсці ўсе зыходныя навуковыя працы. Прычым яны не заўсёды могуць быць звязаны паміж сабой па змесце. БД “SCI” аднаўляецца штомесячна і распаўсюджваецца з накапленнем на пачатак года. Інфармацыя, якая змяшчаецца ў БД, неабходная пры ацэнцы ўкладу вучо-нага, значнасці яго дасягненняў, пры афармленні заявак на

атрыманне грантаў, пры правядзенні навукаметрычных даследаванняў. База даных “СС” выходзіць у некалькіх серыях, кожная з якіх змяшчае змест пэўных навуковых часопісаў. База фарміруецца штомесячна і адлюстроўвае часопісы, якія паступілі ў цэнтр падрыхтоўкі інстытута. Пошук інфармацыі ажыццяўляецца па элементах бібліяграфічнага запісу, тэматычных кодах, ёсць магчымасць аўтаматычна фарміраваць ліст у адрас аўтара знойдзенага артыкула з просьбай высласць адбітак. Такім чынам, БД “СС” з’яўляецца інструментам хуткага інфармавання вучоных аб сусветных кірунках даследаванняў і распрацовак.

Пытанні для самакантролю

1. Якія арганізацыі звязаны з падрыхтоўкай інфармацыйнай прадукцыі ў традыцыйнай і электроннай формах?
2. Дзе знайсці інфармацыю аб патэнтных дакументах?
3. Якія паслугі аказвае амерыканскі Інстытут навуковай інфармацыі?
4. Чым адрозніваецца інфармацыйная прадукцыя сусветных цэнтраў-генератараў інфармацыі па сельскай гаспадарцы?
5. Якія тэндэнцыі характэрны для развіцця сусветнага рынку інфармацыйнай прадукцыі?

Літаратура

1. *Голубев, В.А.* Навигатор БелСХБ по отраслевым Web-ресурсам AgroWebBelarus в условиях наполнения национального Web пространства // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: материалы шестой Междунар. конф. – Судак, Украина, 5–13 июня 1999 г. – Симферополь, 1999. – Т. 1. – С. 255–257.
2. *Кратенок, В.Е.* Медицинские ресурсы Internet: справ. пособие / В.Е.Кратенок, В.М.Нозик, Т.Н.Макеева. – Мн.: БелЦНМИ, 1999. – 158 с.
3. *Родионов, И.И.* Рынок информационных услуг и продуктов / И.И.Родионов, Р.С.Гиляревский, В.А.Цветкова, Г.А.Залаев. – М., 2002. – С. 150–151.
4. *Хорошилов, А.В.* Мировые информационные ресурсы / А.В.Хорошилов, С.Н.Селетков. – СПб.: Питер, 2004. – 176 с.
5. *Юрченко, В.В.* Сельскохозяйственная информация в Беларуси и порядок доступа к ней // Библиотечный свет. – 1998. – № 1. – С. 17–19.

3. ТЭХНАЛОГІЯ СТВАРЭННЯ І ДАВЯДЗЕННЯ ДА СПЕЦЫЯЛІСТАЎ ІНФАРМАЦЫЙНА- БІБЛІЯГРАФІЧНЫХ РЭСURCAЎ

3.1. Асаблівасці тэхналагічных працэсаў стварэння інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне

Бібліяграфічная тэхналогія – гэта мэтанакіраваная, паслядоўна ажыццяўляемая дзеянні з дакументамі ці звесткамі аб іх для стварэння інфармацыйна-бібліяграфічных прадуктаў, выканання інфармацыйных паслуг.

Стварэнне інфармацыйных рэсурсаў і прадуктаў навукова-тэхнічнай тэматыкі прадугледжвае выкананне паслядоўных этапаў і аперацый. Гэта вывучэнне тэмы, падрыхтоўка тэхнічнага задання, выяўленне і адбор дакументаў, аналітыка-сінтэтычная апрацоўка дакументаў, групоўка запісаў, стварэнне бібліяграфічнага апарату выдання, рэдагаванне і афармленне створанага інфармацыйнага прадукту і яго распаўсюджанне. Пры выкананні тэхналагічных аперацый неабходна кіравацца дзеючымі нарматыўна-метадычнымі дакументамі, а таксама ўлічваць галіновыя асаблівасці дакументаў і інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў, спажыўцоў дадзенай інфармацыі. Звернем увагу на галіновыя асаблівасці тэхналогіі падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі.

Падрыхтоўка тэхнічнага задання прадугледжвае прыняцце арганізацыйных і метадычных рашэнняў. Арганізацыйныя рашэнні ў сваю чаргу звязаны з вывучэннем рынку існуючай інфармацыйнай прадукцыі, зацвярджэннем тэмы, прызначэннем складальніка, спецыяліста-кансультанта, вызначэннем аб'ёму, тыражу, формы існавання інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі, тэрміну яе падрыхтоўкі, пошукам крыніц фінансавання і падрыхтоўкай прапановы для кіраўніка аддзела і заказчыка. Пры стварэнні электронных інфармацыйных рэсурсаў таксама ажыццяўляецца выбар прыкладной праграмы. Метадычныя рашэнні прадугледжваюць аналіз інфармацыйнай забяспечанасці тэмы, яе вывучэнне, вызначэнне мэтавага і чытацкага прызначэння будучай прадукцыі, прыწყапаў адбору дакументаў (відавы, тэматычны, моўны склад,

храналагічныя рамкі), крыніц адбору дакументаў (нацыянальныя/міжнародныя БД, інфармацыйная прадукцыя буйных інфармацыйных цэнтраў і бібліятэк), выбар фармату бібліяграфічнага запісу, распрацоўку структуры запісаў (палёў), пісьмовае фіксаванне правіл апрацоўкі інфармацыі з вызначэннем спосабу раскрыцця зместу дакументаў, групоўку бібліяграфічных запісаў, выбар спосабаў найлепшага пошуку інфармацыі з дапамогай элементаў даведачна-пошукавага апарату.

Выяўленне і адбор дакументаў залежаць ад віду будучай бібліяграфічнай прадукцыі, ад асаблівасцей саміх БД і інфармацыйнай прадукцыі як крыніц бібліяграфічнага пошуку. Пошук інфармацыі ў БД можа ажыццяўляцца па ключавых словах пры рассеянні інфармацыі, адсутнасці рэлевантных дакументаў па тэме ў межах рубрыкі; па рубрыках, калі змест рубрыкі поўнасьцю супадае з рубрыкай будучай прадукцыі ці матэрыял па пэўнай тэме складае значную частку. Выбар рубрык праводзіцца па рубрыкатарах ДРНТІ, УІНТІ, Mesh, класіфікатарах МПК, МКС і інш. Пры стварэнні бібліяграфічных паказальнікаў работ супрацоўнікаў устаноў і паказальнікаў бібліяграфічнага характару пошук інфармацыі праводзіцца па элементах бібліяграфічнага запісу (прозвішчы, назве ўстановы). Пры адборы дакументаў ўлічваюць фармальныя і якасныя крытэрыі. Неабходна ўлічваць і ўласцівасці пэўных відаў дакументаў (напрыклад, для вучэбнай літаратуры характэрны дакладнасць, паўната інфармацыі, зручнасць яе ўспрымання; для патэнтных дакументаў – навізна, арыгінальнасць, актуальнасць інфармацыі), рассеянне/канцэнтрацыю інфармацыі па тэме ў перыядычных выданнях. Пры стварэнні інфармацыйнай прадукцыі навукова-тэхнічнай, медыцынскай тэматыкі неабходна распрацоўваць эталоны адбору: агульныя і спецыялізаваныя. Да агульных адносяць відавы склад дакументаў, іх жанры, моўную характарыстыку дакументаў і інш. Да спецыялізаваных эталонаў адносяць спісы вядучых краін, арганізацый-распрацоўшчыкаў, навуковых школ, прозвішчы вядучых спецыялістаў, назвы профільных часопісаў, сярэдняю частату цытавання дакументаў і інш. [4]. Важнай праблемай з’яўляецца вызначэнне тэматычных граніц адбору дакументаў. Напрыклад, якія дакументы па эканоміцы прамысловасці, сельскай гаспадаркі неабходна адбіраць пры стварэнні

інфармацыйнай прадукцыі па сельскай гаспадарцы, тэхніцы і якія будуць карысныя для спецыялістаў-эканамістаў. Тое ж тычыцца тэматыкі дакументаў на сутыкненні тэхнікі і канкрэтных галін, прыродазнаўства і сумежных галін. Вызначэнне праблемы фіксуецца ў прынятых метадычных рашэннях: а) калі ў дакуменце разглядаюцца арганізацыйныя і/або эканамічныя пытанні сельскай гаспадаркі, тэхнікі, медыцыны ў цэлым, яны будуць аб'ектам адлюстравання ў інфармацыйнай прадукцыі па эканоміцы. Калі ў дакументах адлюстраваны эканамічныя праблемы аграрнаміі, заатэхнікі, машынабудавання, энергетыкі, лячэбнай справы і іншых прыватных галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу – гэта аб'ект галіновай інфармацыйнай прадукцыі НТіМК; б) калі ў дакуменце разглядаюцца вытворчасць прамысловага, сельскагаспадарчага, медыцынскага абсталявання, будаўніцтва аб'ектаў, вытворчасць угнаенняў – яны адлюстроўваюцца ў інфармацыйнай прадукцыі па тэхніцы. Дакументы, у якіх разглядаюцца пытанні выкарыстання збудаванняў, сельскагаспадарчых машын і абсталявання, медыцынскай тэхнікі, будуць аб'ектамі галіновай ці тэматычнай інфармацыйнай прадукцыі; в) калі дакументы адлюстроўваюць вынікі даследаванняў, заканамернасці развіцця біялагічных аб'ектаў у цэлым, яны будуць улічаны пры стварэнні інфармацыйнай прадукцыі па прыродазнаўчых навук. Пры апісанні ў дакуменце біялагічных асаблівасцей сельскагаспадарчых жывёл, лячэння захворванняў жывых арганізмаў дадзеная тэматыка адлюстроўваецца ў інфармацыйнай прадукцыі па сельскай гаспадарцы і медыцыне.

Спецыфіка аналітыка-сінтэтычнай апрацоўкі дакументаў НТіМК залежыць ад іх зместу і асаблівасцей інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў. Неабходна ўлічваць і працэсы інтэграцыі і дыферэнцыяцыі, якія адбываюцца ва ўсіх галінах навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу. Аналіз дакумента ажыццяўляецца ў тры этапы.

На першым этапе вызначаецца інфармацыйная каштоўнасць дакумента: актуальнасць яго тэматыкі, арыгінальнасць зместу, паўната прыведзеных даных. На выбар віду бібліяграфічнай характарыстыкі ўплываюць мова дакумента і яго даступнасць. З найбольшай паўнатай неабходна раскрываць змест такіх дакументаў, як справаздачи аб навукова-даслед-

чых работах, дэпаніраваныя рукапісы, матэрыялы канферэнцый. Дакументы на цяжкадаступных мовах неабходна дапаўняць анатацыямі і рэфератамі. Некаторыя групы дакументаў не патрабуюць рэферыравання і анатавання. Гэта даведнікі, стандарты, картаграфічныя дакументы.

Другі этап звязаны з высвятленнем найбольш важнай інфармацыі.

На трэцім этапе адбываецца абагульненне інфармацыі для стварэння другаснага дакумента. Бібліяграфічнае апісанне дакументаў ажыццяўляецца ў адпаведнасці з ГОСТ 7.1–2003 “Библиографическое описание. Общие требования и правила составления”. Анатаванне і рэферыраванне дакументаў павышаюць іх інфарматыўнасць. Асаблівасці структуры анатацый і рэфератаў зафіксаваны ў ГОСТ 7.9–95 “Реферат и аннотация: общие требования”. Анатаванне галіновай літаратуры мае свае адметнасці, асабліва гэта тычыцца іх тэматычных элементаў. Напрыклад, дакументы па сельскай гаспадарцы з улікам тэматычных элементаў можна падзяліць на тры буйныя групы. Гэта 1) дакументы па прыродазнаўчых асновах сельскай гаспадаркі; 2) дакументы, аб’ектам разгляду якіх з’яўляюцца расліны і жывёлы; 3) дакументы, змест якіх раскрываецца ў занальным аспекце. Так, для першай групы дакументаў неабходна выкарыстоўваць наступныя тэматычныя элементы: агульныя біялагічныя заканамернасці, якія дзейнічаюць на расліны і жывёл; уздзеянне знешніх фактараў на расліны і жывёлы; характарыстыку, структуру і працэсы, якія адбываюцца ў глебе, іх меліярацыю і ўзнаўленне. Для другой групы дакументаў у анатацыі неабходна адлюстраваць біялагічныя асаблівасці раслін і жывёл, асаблівасці іх вырошчвання, барацьбу з захворваннямі і шкоднікамі. Трэцяй групе дакументаў неабходна даць характарыстыку тэрыторыі і паказаць занальныя асаблівасці сельскагаспадарчай вытворчасці. З гэтай мэтай неабходна канкрэтна ўказаць месца размяшчэння гаспадаркі, распаўсюджвання пэўных культур, асаблівасці глебы, магчымасць выкарыстання рэкамендацый для пэўных глебава-кліматых зон.

Для дакументаў па тэхніцы характэрна выкарыстанне спецыфічных катэгорый (абсталяванне, тэхналагічны працэс, матэрыял), аб чым ішла гаворка ў тэме 1.1 “Галіновыя асаблівасці навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх

уплыў на станаўленне сучаснага інфармацыйнага рынку”. У адпаведнасці з гэтым тэматычнымі элементамі анатацый для першай групы будуць вытворчасць, уласцівасці, характарыстыкі, параметры абсталявання, яго праектаванне, канструяванне, разлік, эксплуатацыя і рамонт. Для другой групы дакументаў у анатацыях неабходна даць характарыстыку тэхналагічнага працэсу, яго этапаў, характарыстыку абсталявання, аўтаматызацыі працэсу. Для трэцяй групы дакументаў неабходна адзначыць структуру, склад кампанентаў, уласцівасці матэрыялаў, іх выпрабаванне, кантроль, ацэнку, а таксама аспекты вытворчасці, атрымання і выкарыстання.

Пры анатаванні дакументаў па прыродазнаўчых навукх у анатацыі адлюстроўваюцца аб’ект даследавання, яго ўласцівасці, характар даследавання (тэарэтычнае/эксперыментальнае, разлік/выпрабаванне, выкарыстанне), мэта даследавання, час і месца правядзення даследавання.

Пры анатаванні дакументаў медыцынскай тэматыкі (лячэнне хваробы) неабходна адлюстраваць этыялогію, патагенез захворвання, клінічную карціну, дыферэнцыяльную дыягностыку, паказчыкі да лячэння, лячэнне, аддаленыя вынікі, прафілактыку захворвання, вынікі.

Рэферыраванне дакументаў прадугледжвае дастаткова поўнае раскрыццё іх зместу. Аб’ектамі рэферыравання з’яўляюцца навуковыя артыкулы, главы з кніг, патэнтныя дакументы, справаздачы, дэпаніраваныя рукапісы і інш. На даведачныя выданні, тэзаўрусы, класіфікатары і некаторыя іншыя дакументы рэфераты не складаюцца. Як і пры напісанні анатацыі, змест рэферата будзе залежаць ад уліку ў поўнай меры тэматыкі дакумента. Таму і тут неабходна арыентавацца на тыпавыя групы дакументаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне. Даволі падрабязна асабліваасці складання рэфератаў разглядаюцца ў [3]. Агульнымі звесткамі, якія абавязкова неабходна ўключаць у рэферат, з’яўляюцца: назва краіны і арганізацыі, дзе выканана даследаванне; найменне абсталявання, матэрыялаў; назва тэорый і методик; даныя аб даставернасці эканамічнай эфектыўнасці.

Асобным відам згортвання інфармацыі з’яўляецца індэксаванне, якое ўяўляе падачу зместу і формы дакументаў сродкамі інфармацыйна-пошукавай мовы. Існуюць два спосабы індэксавання: па першасным дакуменце і згорнутай інфарма-

цыі (апісанні, анатацыі, рэфератэ). Пошукавы вобраз дакумента можа быць прадстаўлены з аднаго індэкса ці прадметнага загалоўка (аднааспектнае індэксаванне) і некалькіх прадметных рубрык ці класіфікацыйных індэксаў (шматаспектнае індэксаванне). Галіновая прыналежнасць дакументаў і іх тэматыка выражаюцца індэксамі класіфікацыйных схем, прадметнымі рубрыкамі, ключавымі словамі. Пры індэксаванні зместавыя прыметы дакументаў часцей суадносяцца з пэўным слоўнікам (ДРНТІ, рубрыкатарамі АСНТІ-сельгас, MESH). Прадметызация і выкарыстанне фармальных прымет дазваляюць скласці дапаможныя паказальнікі. Пры падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі ў аўтаматызаваным рэжыме пасля індэксавання ажыццяўляецца ўвод інфармацыі ў БД (стварэнне бібліяграфічнага запісу на машынным носьбіце і яго кантроль).

Групоўка бібліяграфічных запісаў забяспечвае іх сувязі па пэўнай сістэме. Пры фарміраванні тэксту традыцыйнага паказальніка выкарыстоўваюць тэматычную, сістэматычную, прадметную, геаграфічную, храналагічную групоўкі дакументаў. Асаблівасцю падрыхтоўкі інфармацыйнай прадукцыі па тэхніцы з'яўляецца выкарыстанне нумарацыйнай групоўкі дакументаў. У навукова-дапаможных паказальніках навукова-тэхнічнай тэматыкі выкарыстоўваюцца сістэматычная і тэматычная групоўкі дакументаў. Дапускаецца выдзяленне раздзелаў, прысвечаных асобным відам дакументаў.

Заклучны этап падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі уключае напісанне прадмовы, складанне дапаможных паказальнікаў, рэдагаванне і яго распаўсюджванне. Асаблівасцю дапаможных паказальнікаў у інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі па тэматыцы НТіМК з'яўляецца стварэнне нумарацыйных (для патэнтных, тэхнічных нарматыўна-прававых актаў), геаграфічных (з улікам прынцыпу занальнасці – для сельскай гаспадаркі) і прадметных паказальнікаў. Ажыццяўляецца бібліяграфічнае, літаратурнае, навуковае рэдагаванне створанай прадукцыі. Асаблівасцю рэалізацыі гэтай прадукцыі з'яўляецца (у апошні час) яе арыентацыя на канкрэтныя запыты, у сувязі з чым яна распаўсюджваецца за грошы. Заклучны этап падрыхтоўкі БД, акрамя таго, уключае неабходнасць яе рэгістрацыі.

Пытанні для самакантролю

1. Якія асноўныя тэхналагічныя этапы падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў?
2. У чым заключаюцца галіновыя асаблівасці адбору дакументаў?
3. Якія працэсы аналітыка-сінтэтычнай перапрацоўкі дакументаў?
4. Якія існуюць галіновыя асаблівасці анатавання і рэферыравання дакументаў навукова-тэхнічнага зместу?
5. У чым асаблівасці групойкі дакументаў, выбару дапаможных паказальнікаў?
6. Якія тэхналагічныя працэсы адсутнічаюць пры стварэнні БД?

Літаратура

1. Блюменау, Д.И. Информационный анализ / синтез для формирования вторичного потока документов / Д.И.Блюменау: учеб.-практ. пособие. – СПб.: Профессия, 2002. – 240 с.
2. Библиография естественнонаучной литературы: учеб. для вузов. – М., 1983. – С. 174–218.
3. ГОСТ 7.9.–95 (ИСО 214-76). Реферат и аннотация: общие требования. – Введ. 01.01.1996. – Мн., 1996. – 7 с.
4. Документальные потоки по естествознанию и технике и проблемы библиографии: сб. науч. трудов / Ленинград. ин-т культуры; науч ред. Г.В.Гедримович. – Л., 1983. – С. 123–140.
5. Справочник библиографа / науч. ред. А.Н.Ванеев, В.А.Минкина. – СПб., 2002. – С. 337–347.
6. Технология составления библиографических пособий: метод. рекомендации / сост. И.В.Боровских. – М.: [Б.и.], 1988. – 20 с.
7. Яцевич, А. Биобиблиографии ученых Беларуси // Библиография. – 2003. – № 2. – С. 9–13.

3.2. Інфармацыйныя паслугі для спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу

СТБ ГОСТ 7.0–2004 “Інфармацыйна-бібліятэчная дзейнасць, бібліяграфія. Тэрміны і азначэнні” дае наступнае азначэнне інфармацыйна-бібліяграфічнага забеспячэння. Гэта “сукупнасць інфармацыйных рэсурсаў і паслуг, якія ўжываюцца для

вырашэння кіраўніцкіх і навукова-тэхнічных задач у адпаведнасці з этапамі іх выканання” [1]. Разам са стварэннем рынку інфармацыйнага рэсурсаў і паслуг мяняюцца роля, кірункі дзейнасці, функцыі спецыяльных бібліятэк навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу па забеспячэнні інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў, таксама мяняюцца функцыі інфармацыйнага спецыяліста.

У НТІМК інфармацыйнае забеспячэнне спецыялістаў ажыццяўляюць навукова-тэхнічныя бібліятэкі прадпрыемстваў, бібліятэкі навукова-даследчых устаноў, ВНУ, а таксама інфармацыйныя, патэнтна-ліцэнзійныя аддзелы і службы стандартызацыі. Агульным для іх з’яўляецца аказанне інфармацыйных паслуг карыстальнікам, задавальненне патрэбнасці ў інфармацыі, дазвол доступу для яе атрымання [3]. Ва ўмовах маркетынгу інфармацыйнае забеспячэнне становіцца разнавіднасцю інфармацыйнага сэрвісу. В.А.Мінкіна сцвярджае, што “інфармацыйнае забеспячэнне з’яўляецца складаючай часткай інфармацыйнага менеджменту” [6, с. 19], які ўключае стварэнне інфармацыйнай інфраструктуры арганізацыі, кіраванне інфармацыйнымі тэхналогіямі, стварэнне БД, кансультаванне карыстальнікаў, абарону даных, набыццё даных са знешняга інфармацыйнага асяроддзя, ажыццяўленне інфармацыйнага маніторынгу інфармацыйных рэсурсаў з мэтай сістэматычнага аналізу змяненняў на галіновым рынку, інфармацыйнае суправаджэнне інавацыйных праектаў, інфармацыйнае забеспячэнне кіраўніцтва і іншыя кірункі. Такім чынам, інфармацыйныя паслугі НТБ становяцца неад’емнай часткай інфармацыйнага менеджменту. Для сучаснага этапу аказання інфармацыйных паслуг спецыялістам НТІМК характэрны інтэлектуалізацыя, ускладненне запытаў карыстальнікаў, якія звязаны з іх міжгаліновай дзейнасцю, вырашэннем інавацыйных праблем; пастаяннае павелічэнне аб’ёму патоку інфармацыі пры зніжэнні яе рэцэптурнасці; хуткія тэмпы старэння інфармацыі, страта яе актуальнасці; пашырэнне тэматычных меж прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей; неабходнасць выкарыстання ведаў і прафесійнага вопыту з іншых сфер дзейнасці. Адносна новым у тэорыі і практыцы інфармацыйнага забеспячэння з’яўляецца тое, што яно становіцца прамежкавай формай дакументнага, факта- і канцэптаграфічнага абслугоўвання. У сувязі з развіццём інфармацый-

нага асяроддзя з'явілася on-line абслугоўванне, у межах якога адбываецца аб'яднанне бібліяграфічнага, паўнатэкставага і іншых відаў пошуку, вынікам якога з'яўляецца прадастаўленне не інфармацыі аб дакументах, а саміх тэкстаў дакументаў.

Усё гэта сведчыць, што мяняюцца як інфармацыйныя патрэбнасці, так і інфармацыйнае асяроддзе, што прыводзіць да павышэння патрабаванняў карыстальнікаў да якасці інфармацыйных прадуктаў і паслуг. Так, патрабаванні да якасці паслуг уключаюць *патрабаванні да інфармацыі* (як зыходнага рэсурсу): паўната, дакладнасць, актуальнасць; *патрабаванні да абсталявання і тэхналогій*; *патрабаванні да вытворцы інфармацыйных паслуг*; *патрабаванні да ўмоў прадастаўлення паслуг* (месца, час, наяўнасць дадатковых паслуг, спосаб дастаўкі інфармацыі, рэжым абслугоўвання, актуалізацыя атрыманых звестак); *патрабаванні да формы падачы паслугі* (бібліяграфічная даведка, тэматычная падборка, дайджэст і інш.) [1]. Інфармацыйны рынак патрабуе ад інфармацыйнага спецыяліста-бібліёграфа пашырэння кругагляду, здольнасці да асацыятыўнага мыслення, арыентацыі ў разнастайных інфармацыйных рэсурсах, умення ўдакладняць нявызначаныя інфармацыйныя запыты, умення арганізоўваць інфармацыйнае ўзаемадзеянне паміж спецыялістамі і цэнтрамі-генератарамі БД, прадастаўлення рэлевантных інфармацыйных паслуг.

Усе гэтыя змены прывялі да ўдакладнення відаў паслуг, неабходных спецыялістам НТіМК. Вылучаюць наступныя віды інфармацыйных паслуг: *дакументныя* (атрыманне паўнатэкставай інфармацыі, электронная дастаўка дакументаў); *даведачныя* (on-line абслугоўванне, прадастаўленне фактаграфічнай інфармацыі); *навінныя* (выбіральнае распаўсюджванне інфармацыі, дыферэнцыраванае абслугоўванне кіраўніцтва, дзень інфармацыі, падрыхтоўка дайджэстаў); *арыентаваныя* (ажыццяўленне інфармацыйнага пошуку, правядзенне семінараў, навігацыя, падрыхтоўка даведнікаў па інфармацыйных рэсурсах, правядзенне экскурсій па інфармацыйнай установе); *даследчыцкія* (падрыхтоўка аналітычных даведак, правядзенне патэнтных даследаванняў, апаніраванне НДР і ВКР, маркетынжавыя даследаванні). Ва ўмовах эканамічнай канкурэнцыі пашыраецца кола карыстальнікаў навукова-тэхнічнай інфармацыі (навуковыя супрацоўнікі, канструктары,

праекціроўшчыкі, вытворцы тавараў і паслуг, уладальнікі аб'ектаў прамысловай уласнасці, прадпрымальнікі, дызайнеры і інш.). Пры гэтым павышаецца роля выкарыстання новых тэхналогій як фактару эканамічнага развіцця, уліку правоў на інтэлектуальную ўласнасць. Усе адбыўшыся змены неабходна ўлічваць пры планаванні асартыменту інфармацыйных паслуг. Напрыклад, канчатковы інфармацыйны прадукт, створаны па заяўцы арганізацыі, будзе тым больш карысны, чым больш ён будзе дапоўнены спажывецкімі ўласцівасцямі, адаптаванымі да рэальных патрэб. Неабходна дадаваць у падрыхтаваныя тэматычныя спісы звесткі аб ацэнцы сусветных тэндэнцый развіцця канкрэтнага навукова-тэхнічнага кірунку, на падставе бібліяметрычнага аналізу выяўляць перспектыўныя кірункі развіцця тэмы, даваць звесткі аб фірмах-лідэрах і характары іх дзейнасці, дапаўняць вынікі тэматычнага пошуку прагнозамі развіцця кан'юнктуры рынку. Такім чынам, патрэбна шматаспектнае інфармацыйнае забеспячэнне спецыялістаў з удзелам бібліёграфаў, аналітыкаў, патэнтазнаўцаў, маркетологаў, якія маюць доступ да ўсёй сукупнасці сусветных інфармацыйных рэсурсаў.

Даведачныя электронныя паслугі распаўсюджваюцца ў электронным асяроддзі: напрыклад, даведачнае абслугоўванне праз e-mail карыстальніка (РНТБ падае даведкі аб вытворцах абсталявання і прадукцыі), на сайтах буйных бібліятэк існуюць раздзелы “Запытай у...”, праз якія магчыма атрымаць неабходную даведку. Навукова-тэхнічныя бібліятэкі прадпрыемстваў аказваюць даведачныя паслугі праз фарміраванне дасье фірм, якое прадстаўлена звесткамі аб дзейнасці арганізацый-канкурэнтаў у розных краінах свету. У дасье ўключаецца інфармацыя тэхніка-эканамічнага характару аб выпускаемай прадукцыі, аб атрыманых патэнтах на інтэлектуальную ўласнасць фірмы, аб размяшчэнні вытворчасці ў іншых краінах і на прадпрыемствах, аб стварэнні сумесных прадпрыемстваў.

Інфармацыйныя паслугі навін, акрамя традыцыйных, такіх як выбіральнае распаўсюджванне інфармацыі, дыферэнцыраванае абслугоўванне карыстальнікаў, правядзенне дзейнасці інфармацыі, уключаюць падрыхтоўку дайджэстаў па найбольш цікавых для пэўнай катэгорыі карыстальнікаў матэрыялах, апублікаваных у перыядычных выданнях, у тым ліку і элек-

тронных. Да навінных формаў падачы інфармацыйных паслуг аб новых дакументах адносіцца прэс-кліпінг – паслуга, якая ажыццяўляецца на падставе маніторынгу прэсы. Інфармацыйны прадукт у выглядзе тэматычнай падборкі матэрыялаў з перыядычных выданняў, у тым ліку і электронных, дастаўляецца ў пастаянным рэжыме на e-mail карыстальніка. Аб'ектамі назірання могуць быць арганізацыі і фірмы, персаналіі, тавары/паслугі, абсталяванне і інш. Кошт паслугі вызначаецца зыходзячы з храналогіі назірання, геаграфічнай прыметы, залежыць ад колькасці перыядычных выданняў і глыбіні згортвання інфармацыі. Іншыя паслугі навін могуць аказвацца на падставе маніторынгу першаснага патоку дакументаў па найбольш поўных галіновых БД і інфармацыйных выданнях, напрыклад, “СAB”, “УІНТІ”, “Medline” і інш. Часткова дадзеная тэхналогія замацоўваецца на практычных занятках.

Арыентаваныя паслугі аказваюцца навукова-тэхнічнымі бібліятэкамі праз пастаяннае навучанне карыстальнікаў працы з электроннымі рэсурсамі шляхам стварэння інтэрнет-класаў (напрыклад, у РНМБ), стварэннем кансультацыйных раздзелаў на сайтах бібліятэк, а таксама стварэннем інфармацыйнага цэнтра (на базе РНТБ), у межах якога ў пастаянным рэжыме адбываецца кансультаванне карыстальнікаў па методыцы інфармацыйнага пошуку, інфармацыйных рэсурсах розных краін і бібліятэк. Таксама на сайтах галіновых бібліятэк размяшчаюцца спасылкі на рэсурсы Інтэрнет, звязаныя з профілем бібліятэкі, што дазваляе ажыццяўляць навігацыю па галіновых рэсурсах усёй сеткі Інтэрнет. Адною з найбольш вядомых формаў кансультацыйных паслуг з'яўляецца складанне даведнікаў па інфармацыйных рэсурсах галіны ці тэмы. З методыкай іх падрыхтоўкі студэнты знаёмяцца пры вывучэнні курса “Практыкум па бібліяграфаванні навукова-тэхнічнай літаратуры”.

Даследчыцкія паслугі таксама маюць попыт у карыстальнікаў спецыяльных бібліятэк. Да іх адносяцца розныя формы аналітычных паслуг, напрыклад, такіх, як падрыхтоўка аналітычных табліц супастаўлення, даведак па кан'юнктуры рынку. Найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца: падрыхтоўка інфармацыйных карт (бібліятэкі чыгуначнага транспарту), правядзенне патэнтных даследаванняў сумесна са спецыя-

лістамі прадпрыемстваў, патэнтна-інфармацыйнае апаніраванне НДР і ВКР, методыка якіх падрабязна апісана ў літаратуры [4; 8]. У апошнія гады сельскагаспадарчыя бібліятэкі Расіі пачалі аказваць інфармацыйныя паслугі комплекснага характару шляхам стварэння інфармацыйна-кансультацыйных цэнтраў па ўкараненні інавацый. Роля бібліятэкі заключаецца ў падчы інфармацыі аб інавацыі, яе форме (распрацоўка, патэнтная ахова, аб'ект у вытворчасці і інш.), аб рынкавых прапановах уладальніка, а спецыялісты цэнтра аб'ядноўваюць попыт і прапанову і аказваюць паслугі па яе ўкараненні. Сярод платных паслуг галіновых бібліятэк ёсць і рэкламныя паслугі карыстальнікам, і аказанне паслуг па перакладах дакументаў, аднак найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца паслугі навін, дакументныя, арыентаваныя, даведачныя.

Пытанні для самакантролю

1. Якія існуюць арганізацыйныя асаблівасці аказання інфармацыйных паслуг спецыялістам НТіМК?
2. У чым выяўляюцца змены ў інфармацыйным забеспячэнні спецыялістаў у апошні час, з чым яны звязаны?
3. Назавіце віды інфармацыйных паслуг апошняга часу, якія з іх аказваюцца спецыяльнымі бібліятэкамі Беларусі?

Літаратура

1. *Брежнева, В.В.* Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В.В.Брежнева, В.А.Минкина. – СПб., 2004. – С. 123–229.
2. *Блюменау, Д.И.* Информация и информационный сервис / Д.И.Блюменау. – Л., 1989. – С. 112–138.
3. *Дворкина, М.Я.* Информационное обслуживание: социокультурный подход / М.Я.Дворкина. – М., 2001. – С. 12–14.
4. *Жабко, Е.Д.* Справочно-библиографическое обслуживание в электронной сфере: теория и практика: монография / Е.Д.Жабко. – СПб.: Рос. нац. б-ка, 2006. – 388 с.
5. *Кравец, Л.Г.* Патентно-информационное обеспечение конъюнктурной разведки / Л.Г.Кравец, Ю.Д.Кузнецов, А.А.Молчанова. – М., 1998. – С. 6–37.

6. *Минкина, В.А.* От информационного обеспечения к управлению деятельностью организации / В.А.Минкина // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 2002. – № 4. – С. 19–23.

7. *Ситник, С.* Использование информации на электронных носителях в справочно-информационной работе ЦНБ им. Я.Коласа НАН Беларуси / С.Ситник // Інфармацыйнае забеспячэнне навукі: праблемы, пошукі, рашэнні: да 80-годдзя з дня заснавання ЦНБ ім. Я.Коласа НАН Беларусі. – Мн.: [Б.в.], 2000. – С. 65–71.

8. *Сухорукова, Р.Н.* Информационные ресурсы по науке и технологиям и повышение эффективности их использования в Белоруссии / Р.Н.Сухорукова // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф. – Мн., 2002. – С. 425–450.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУИМ

4. ЗМЕСТ СЕМІНАРСКИХ І ПРАКТЫЧНЫХ РАБОТ

Семінарскія заняткі па курсу праводзяцца ў выглядзе сумеснага абмеркавання пэўных тэм. Падрыхтоўка да семінарскіх заняткаў патрабуе ўдумлівага вывучэння і канспектавання асноўнай і дадатковай літаратуры з мэтай выбару правільнага адказу на кожнае пытанне.

Практычныя работы выконваюцца студэнтамі самастойна ў спецыяльных сшытках ці на асобных лістах. На заняткі ў аўдыторыю студэнты прыносяць камплект бібліяграфічных паказальнікаў па тэме работы, працуюць з матэрыяламі згодна з планам і пастаўленымі задачамі. Практычную работу студэнты здаюць выкладчыку. Кожная работа павінна быць адпрацавана студэнтамі і ацэнена выкладчыкам.

Тэма. Дакументныя інфармацыйныя рэсурсы навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу (семінарскія заняткі)

1. Галіновыя асаблівасці і ўласцівасці дакументных інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

2. Дакументны інфармацыйны паток першасных дакументаў: разнастайнасць відаў і тыпаў літаратуры і іх уздзеянне на інфармацыйную дзейнасць.

3. Заканамернасці развіцця патоку дакументаў у галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх уздзеянне на інфармацыйную дзейнасць.

4. Дакументны інфармацыйны паток па асобных галінах НТІМК.

Літаратура

Асноўная

1. *Минкина, В.А.* Изучение документальных потоков для определения ценностных свойств технической литературы / В.А.Минкина // Документальные потоки по естествознанию и технике и проблемы библиографии: сб. науч. тр. / ЛГИК. – Л., 1983. – С. 111–122.

2. *Документальный* поток как основа библиографической деятельности // Справочник библиографа. – СПб., 2002. – С. 27–59.

3. *Справочник* информационного работника / под ред. Р.С.Гиляревского, В.А.Минкиной. – СПб., 2005. – С. 26–28; 111–116; 120–121; 127–134.

4. *Брежнева, В.В.* Информационное обслуживание: продукты и услуги библиотек и информационных центров / В.В.Брежнева, В.А.Минкина. – СПб., 2004. – С. 37–45.

Дадатковая

1. *Кушнарченко, Н.Н.* Документоведение: учебник / Н.Н.Кушнарченко.– 5-е. изд. – Киев, 2002. – С. 161–280; 326–334.

2. *Справочник* библиографа / науч. ред. А.Н.Вансеев, В.А.Минкина. – СПб., 2002. – С. 27–59.

3. *Зусьман, О.М.* Документоведение: учеб. пособие / О.М.Зусьман, В.А.Минкина. – СПб., 2003. – С. 5–45.

Тэма. Інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу (семінарскія заняткі)

1. Сутнасць, структура, уласцівасці інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

2. Асноўныя фактары, якія ўплываюць на фарміраванне інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў.

3. Метады вывучэння інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

4. Класіфікацыя спецыялістаў-спажыўцоў інфармацыі навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

Літаратура

Асноўная

1. *Шехурин, Д.Е.* Природа и сущность информационных потребностей / Д.Е.Шехурин // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1970. – № 6. – С. 3–9.

2. *Блюменау, Д.И.* Информация и информационный сервис / Д.И.Блюменау. – Л., 1989. – С. 66–103.

3. *Справочник* информационного работника / под ред. Р.С.Гиляревского, В.А.Минкиной. – СПб., 2005. – С. 87–102.

4. *Брежнева, В.В.* Информационное обслуживание: продукты и услуги библиотек и информационных центров / В.В.Брежнева, В.А.Минкина. – СПб., 2004. – С. 24–32.

5. *Большой, А.А* Информационно-библиографические потребности ученых филиалов и научных центров Академии наук СССР / А.А.Большой, А.Г.Захаров, Н.Е.Каленов // Науч. и техн. б-ки. – 1983. – № 8. – С. 13–18.

Дадатковая

1. *Антасиу, П.* Изучение информационных потребностей / П.Антасиу, Т.А.Теодору // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1985. – № 12. – С. 15–19.

2. *Бородыня, В.И.* Об информационных потребностях различных категорий специалистов / В.И.Бородыня // Науч. и техн. б-ки. – 1970. – № 5. – С. 5.

3. *Иениш, Е.В.* Потребности в ретроспективной информации / Е.В.Иениш // Ретроспективный поиск технической литературы. – М., 1980. – С. 16–21.

4. *Библиография* естественнонаучной литературы: учебник / под ред. М.П.Гастфери, Г.К.Быстровой. – М., 1983. – С. 51–66.

5. *Приоритетные* направления научно-технической деятельности, научных исследований и концепций развития науки в Республике Беларусь / Национальная академия наук Беларуси. – Мн., 2005. – 57 с.

6. *Сантарович, А.В.* Ученые и специалисты-пользователи ЦНБ им. Я.Коласа НАН Беларуси / А.В.Сантарович, Т.Ф.Браим // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 113–117.

Тэма. Гісторыя, арганізацыя і сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў у галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу Беларусі (семінарскія заняткі)

1. Развіццё інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў у галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу (1919–1990 гг.).

2. Арганізацыя інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў на сучасным этапе.

3. Дзейнасць галіновых бібліятэк і цэнтраў інфармацыі па падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі.

4. Сучасны стан інфармацыйных рэсурсаў у галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

Літаратура

Асноўная

1. Березкина, Н.Ю. Проблемы информационного обеспечения науки в Республике Беларусь / Н.Ю.Березкина // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 7. – С. 60–65.

2. Енин, С.В. О проблемах развития ГСНТИ в Республике Беларусь / С.В.Енин // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф., 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С. 43–45.

3. Иванов, Н.В. Состояние и проблемы развития научно-вспомогательной библиографии по естествознанию, технике и сельскому хозяйству / Н.В.Иванов, Р.А.Ровина, Н.Н.Цацулина // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1983. – № 5. – С. 8–13.

4. Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі. 1981–2000 гг. / Нацыянальная кніжная палата. – Мн. [Аглядныя артыкулы па адпаведных галінах за кожны год].

5. Стрыжонак, М.П. Інфармацыйна-бібліяграфічная і навукова-даследчая дзейнасць Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Я.Коласа / М.П.Стрыжонак // Кніга, бібліятэчная справа і бібліяграфія Беларусі. – Мн., 1993. – С. 4–10.

6. Сухорукова, Р.Н. Проблемы и перспективы библиотечно-информационной деятельности Республиканской научно-технической библиотеки в инновационном контексте / Р.Н.Сухорукова // Проблемы и перспективы библиотечно-информационной деятельности в инновационном контексте: к 30-летию Республиканской научно-технической библиотеки. – Мн., 2007. – С. 7–15.

Дадатковая

1. Василевская, А.Д. Система библиографических пособий по науке и научно-исследовательской работе союзных республик: на примере БССР / А.Д.Василевская. – Мн., 1984. – 120 с.

2. Збралевич, Л.И. Библиография белорусской советской библиографии. 1922–1961 / Л.И.Збралевич, С.В.Федулова. – Мн., 1963. – С. 5–13.

3. Юрченко, В.В. Информационные ресурсы БелСХБ и порядок доступа к ним / В.В.Юрченко // Бібліятэчны свет. – 1998. – № 1. – С. 17–19.

4. Сухорукова, Р.Н. Республиканской научно-технической библиотеке – 25 лет / Р.Н.Сухорукова // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – № 3. – С. 142–146.

5. Сухорукова, Р.Н. Информационные ресурсы по науке и технологиям и повышение эффективности их использования в Беларуси / Р.Н.Сухорукова // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф., 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С. 45–50.

Тэма. Сучасны стан бягучых інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу ў Расіі і Беларусі (семінарскія заняткі)

1. Арганізацыя бягучага бібліяграфічнага забеспячэння ў галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу на сучасным этапе ў Расіі і Беларусі.

2. Параўнальны аналіз рэсурснай базы.

3. Электронныя формы падачы бібліяграфічнай інфармацыі навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу ў Расіі і Беларусі.

Літаратура

Асноўная

1. Антопольский, А.Б. Информационные ресурсы России: науч.-метод. пособие / А.Б.Антопольский. – М., 2004. – С. 231–251.

2. Басинюк, Т.К. Экология и охрана окружающей среды Беларуси – новая реферативная база данных ЦНБ НАН Беларуси / Т.К.Басинюк // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 95–97.

3. Воробей, Н.А. Информационные ресурсы Госстандарта / Н.А.Воробей // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф., 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С. 50–58.

4. Березкина, Н.Ю. Создание и использование электронных информационных ресурсов в библиотеках Беларуси / Н.Ю.Березкина, А.А.Авгуль, Б.Б.Невский. – Мн., 2003. – 132 с.

5. *Галиновский, О.И.* Организация регистрации информационных ресурсов в Республике Беларусь / О.И.Галиновский // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф., 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С. 65–69.

6. *Маханек, М.М.* Направления деятельности национального центра информационных ресурсов и технологий / М.М.Маханек, Г.Ю.Вальчевская, Р.Б.Григянец / Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 5–31.

7. *Павлов, Л.П.* Основные направления развития Всероссийского научно-технического информационного центра на кануне XXI века / Л.П.Павлов, Т.Д.Столярова, Е.Н.Казakov // Науч. и техн. б-ки. – 1999. – № 3. – С. 30–34.

8. *Положение о государственной системе научно-технической информации* // Науч. и техн.б-ки. – 1997. – № 12. – С. 5–10 (или Информационные ресурсы России. – 1997. – № 4. – С. 4–5).

9. *Сюнтаренко, О.В.* Новое поколение электронных информационных продуктов и услуг ВИНТИ / О.В.Сюнтаренко [и др.] // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1995. – № 2. – С. 6–11.

10. *Сухорукова, Р.Н.* Информационные ресурсы по науке и технологиям и повышение эффективности их использования в Беларуси / Р.Н.Сухорукова // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф., 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С. 425–450.

Дадатковая

1. *Березкина, Н.Ю.* Обеспечение доступа к электронным информационным ресурсам в ЦНБ НАН Беларуси / Н.Ю.Березкина // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. – Судак, 2001. – Т. 1. – С. 239–241.

2. *Березкина, Н.Ю.* Создание и использование электронных информационных ресурсов в библиотеках Беларуси / Н.Ю.Березкина, Л.А.Авгуль, Б.Б.Невский. – Мн.: ЦНБ НАН, 2003. – 132 с.

3. *Григянец, Р.Б.* Автоматизированные системы доступа к зарубежным научным электронным изданиям / Р.Б.Григянец

// Стратегия формирования информационного общества в РБ / НЦИРИТ. – Мн., 2003. – С. 189–195.

4. Информационные продукты и услуги для пользователей: каталог / ГПНТБ России. – М., 2006. – 28 с.

Тэма. Структурны анализ патоку першасных дакументаў (на адной з галін прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны), адлюстраваных у рэфератыўных часопісах (практычная работа)

Мэта – замацаваць тэарэтычныя веды аб разнастайнасці відаў дакументаў, набыць навыкі вывучэння першасных дакументаў па другасных крыніцах.

Для выканання работы неабходна прааналізаваць нумар рэфератыўнага часопіса (РЧ), вызначыць відатыпалагічны склад патоку дакументаў, адлюстраваных у паказальніку па розных параметрах: відах, спосабе друкавання, моўнай прымеце.

Кожны студэнт атрымлівае выпуск рэфератыўнага часопіса (РЧ). Аналізуючы часопіс, студэнт павінен аднесці дакумент да пэўнага віду (табл. 2). Пасля заканчэння аналізу неабходна падлічыць колькасць кожнага віду дакументаў, адлюстраваных у паказальніку, у абсалютных лічбах і працэнтах. У канцы неабходна зрабіць высновы па выкарыстанні дадзенай метадыкі пры абслугоўванні спецыялістаў, стварэнні інфармацыйнай прадукцыі.

Табліца 2

Аналіз дакументаў, адлюстраваных у рэфератыўным часопісе

Від дакумента	Колькасць	%	Мова				
			рус.	англ.	ням.	яп.	інш.
1	2	3	4	5	6	7	8
А п у б л і к а в а н ы я							
Кнігі							
Артыкулы							
Патэнтныя дакументы							
Нарматыўна-тэхнічныя дакументы							
Прамысловы каталог							
Усяго ...							

Працяг табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8
Не а п у б л і к а в а н ы я							
Справаздачы							
Дэпаніраваныя рукапісы							
Прэпрынты							
Дысертацыі і аў- тарэфераты							
Усяго ...							
Разам ...							

Тэма. Выяўленне ступені рассеяння дакументаў у перыядычных выданнях (практычная работа)

Мэта – замацаваць тэарэтычныя веды і прывіць навыкі практычнага вивучэння рассеяння артыкулаў у часопісах шляхам аналізу бібліяграфічных выданняў або рэфератыўных часопісаў (РЧ).

Для выканання работы неабходна прааналізаваць па канкрэтнай тэме гадавы камплект бібліяграфічных дапаможнікаў або рэфератыўных часопісаў (РЧ), вызначыць ступень рассеяння артыкулаў у перыядычных выданнях.

Атрымаўшы ў выкладчыка тэму і камплект дапаможнікаў, студэнт вивучае адпаведны раздзел і выпісвае на картках або ў сшытку назвы часопісаў, адзначае колькасць артыкулаў, надрукаваных у кожным часопісе. Потым падлічвае агульную колькасць артыкулаў і часопісаў, размяркоўвае часопісы па ступені змяншэння інфарматыўнасці колькасці артыкулаў, і размяшчае іх па зонах*. Неабходна ў таблічнай форме (ці схеме) адзначыць колькасць часопісаў і артыкулаў у кожнай зоне ў абсалютных лічбах і працэнтах, ступень рассеяння інфармацыі па тэме (табл. 3).

Табліца 3

Размеркаванне часопісаў па зонах

Аб'ект даследавання	Усяго		Зоны					
	коль- касць	%	А		В		С	
			коль- касць	%	коль- касць	%	коль- касць	%
Часопісы								
Артыкулы								

*Зона А – профільныя часопісы; зона В – сумежныя, агульнагаліновыя часопісы; зона С – няпрофільныя часопісы.

У заключэнні трэба зрабіць высновы аб тэндэнцыях рассянення ці канцэнтрацыі патоку ў перыядычных выданнях прааналізаванай тэматыкі.

Тэматыка: 1) машыны і абсталяванне для жывёлагадоўлі; 2) сельскагаспадарчыя пабудовы; 3) збожжавыя культуры (агратэхніка); 4) пшаніца (біялогія); 5) жыта; 6) грэчка; 7) ячмень; 8) кукуруза; 9) рыс; 10) лекавыя расліны; 11) люцэрна; 12) кармавыя травы; 13) яблыня; 14) костачкавыя пладовыя; 15) кармленне і вырошчванне малочнай і мясной жывёлы; 16) пчалярства; 17) птушкагадоўля (біялогія); 18) племянная справа; 19) землепрацоўчыя машыны; 20) эрозія глебы і барацьба супраць яе; 21) пасяўныя і пасадачныя машыны; 22) дрэвы і кустарнікі; 23) ягадныя расліны; 24) кветкаводства; 25) шкоднікі сельскагаспадарчых раслін і барацьба супраць іх.

Тэма. Аналіз інфармацыйнай прадукцыі беларускіх і расійскіх цэнтраў і бібліятэк (практычная работа)

Мэта – замацаваць веды аб сістэме бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі і Расіі па кожнай галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

Студэнт вывучае ў кожным паказальніку прадмову, структуру, даведачна-бібліяграфічны апарат, складае бібліяграфічнае апісанне і ажыццяўляе аналіз паказальнікаў па прапанаванай схеме.

Схема аналізу

1. Бібліяграфічнае апісанне паказальніка.
2. Мэтавае і чытацкае прызначэнне выдання.
3. Віды і тыпы адлюстравання літаратуры.
4. Храналогія ахопу літаратуры або перыядычнасць.
5. Групоўка матэрыялу.
6. Наяўнасць дапаможнага апарату (раскрыць).

Тэма. Параўнальны аналіз інфармацыйных рэсурсаў (практычная работа)

Мэта – замацаваць веды аб рэсурсным інфармацыйным забеспячэнні навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу Расіі і Беларусі.

Для выканання работы неабходна кожнаму студэнту выбраць адзін кірунак параўнання рэсурснага забеспячэння навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу Расіі і Беларусі з прыведзеных ніжэй. Аналіз праводзіцца паводле схемы параўнальнага аналізу. У канцы работы кожны студэнт адказвае на два пытанні рубажнага кантролю.

Кірункі параўнання інфармацыйных рэсурсаў на сучасным этапе ў Расіі і Беларусі ў галінах:

- 1) прыродазнаўства;
- 2) сельскай гаспадаркі;
- 3) тэхнікі;
- 4) медыцыны.

Забеспячэнне інфармацыяй у Расіі і Беларусі аб дакументах:

- 5) неапублікаваных;
- 6) патэнтных;
- 7) нарматыўна-тэхнічных;
- 8) замежных.

Параўнаць:

- 9) арганізацыйную пабудову ДСНТІ Расіі і Беларусі;
- 10) забеспячэнне рэфератыўнай і аналітычнай інфармацыяй па ўсіх галінах комплексу ў Расіі і Беларусі.

Схема параўнальнага аналізу:

1. Бібліяграфічнае апісанне інфармацыйных рэсурсаў.
2. Мэтавае прызначэнне.
3. Від крыніцы па формах раскрыцця зместу (бібліяграфічны, рэфератыўны, аглядны).
4. Віды дакументаў, якія адлюстраваны.
5. Перыядычнасць.
6. Асаблівасці групы літаратуры ў цэлым і ўнутры раздзелаў.
7. Дапаможныя паказальнікі. Даведчны апарат.
8. Наяўнасць праспектаў выданняў і паслуг інфармацыйных цэнтраў і бібліятэк. Адлюстраванне ў іх інфармацыйнай прадукцыі пэўнага кірунку (перспектыўная інфармацыя).
9. Высновы: адзначыць паўнату адлюстравання тэматыкі, асобных відаў дакументаў па перыядычнасці выхаду прадукцыі, відах дакументаў, формах раскрыцця зместу, пошукавых магчымасцях, размяшчэнні матэрыялу.

Тэма. Стварэнне базы даных патэнтных дакументаў* (дробнагрупавыя заняткі)

Задачы і этапы выканання работы:

- пазнаёміцца з патэнтнымі дакументамі і бібліяграфічнай інфармацыяй пра іх;
- набыць навыкі работы з сістэмай кіравання базами даных Microsoft Access;
- стварыць аўтаматызаваную БД патэнтных дакументаў.

1. Вывучэнне спецыфікі апісання патэнтных дакументаў

На першым этапе заняткаў кожны студэнт павінен пазнаёміцца з рэфератыўным бюлетэнем “Изобретения стран мира”, вылучыць асаблівасці апісання патэнтных дакументаў, звярнуць увагу на наяўнасць міжнародных кодаў ІНІД, якія выкарыстоўваюцца для ідэнтыфікацыі бібліяграфічных даных. На аснове праведзенага аналізу неабходна сфарміраваць спіс палёў для будучай базы даных. Па заканчэнні работы праводзяцца абмеркаванне вынікаў і фарміраванне агульнага спісу з максімальным наборам палёў.

Другім этапам заняткаў з’яўляецца знаёмства з БД патэнтных дакументаў, пададзеных у Інтэрнет, – Рээстрам еўразійскіх патэнтаў (<http://www/eapo.rus/reestr/>), International Patent Applications (<http://www.wipo.int>), European Publication Server (<http://patentinfo.european-patent-office.org>). Асноўная ўвага надаецца пошукавым элементам БД і формам падачы вынікаў пошуку. Па заканчэнні работы фармулююцца асноўныя патрабаванні да пошукавых магчымасцей будучай БД.

2. Знаёмства з сістэмай кіравання БД Microsoft Access

Для распрацоўкі асабістай БД студэнтам неабходна засвоіць асноўныя магчымасці сістэмы кіравання БД MS Access. Да іх адносяцца:

- вызначэнне даных (можна вызначыць, якая інфармацыя будзе захоўвацца ў БД, задаць структуру даных, іх тып і сувязі);

*Распрацавана сумесна з А.А.Даўгаполавай.

– апрацоўка даных (можна выбіраць розныя характарыстыкі аб’ектаў, фільтраваць і сартаваць даныя, аб’ядноўваць іх з іншай інфармацыяй і вылічаць выніковыя значэнні);

– кіраванне данымі (можна ўказаць, каму дазволена знаёміцца з данымі, мяняць або дабаўляць новую інфармацыю, вызначаць правілы калектыўнага выкарыстання даных).

Асноўнымі аб’ектамі MS Access з’яўляюцца:

– *табліцы* – служаць для захоўвання даных, рассарціраваных па радах і слупках. Усе базы даных змяшчаюць адну або некалькі табліц. У кожнай табліцы змяшчаюцца радкі, якія называюцца запісамі, і слупкі, якія называюцца палямі. Запіс – гэта набор звестак аб пэўным аб’екце. Поле – гэта асобная складаючая запісу, якая адводзіцца для асобнай характарыстыкі аб’екта. Даныя ўводзяцца адзін раз у адну табліцу, але выкарыстоўваюцца з рознымі мэтамі. Пры змяненні даных яны аўтаматычна абнаўляюцца;

– *запыты* – служаць для атрымання і апрацоўкі даных. З іх дапамогай можна аб’ядноўваць даныя з розных табліц, выконваць разлік і абнаўленне даных;

– *формы* – служаць для кіравання запісамі і прадастаўлення даных. У іх падаюцца візуальныя падказкі, якія спрашчаюць работу з данымі;

– *справаздачы* – служаць для падвядзення вынікаў і друку даных. У справаздачах даныя табліц і запытаў ператвараюцца ў дакументы, якія выкарыстоўваюцца для абмену ідэямі.

3. Стварэнне аўтаматызаванай БД патэнтных дакументаў

Вызначэнне патрэбных палёў у базе даных

Для кожнага тыпу звестак патрэбна стварыць асобнае поле. Асноўныя палі для БД патэнтных дакументаў пададзены ў табл. 4.

Асноўныя палі для БД патэнтных дакументаў

Назва поля	Заўвагі
51 МКВ – міжнародная класіфікацыя вынаходстваў	МКВ 4 – нумар рэдакцыі
52 НКВ – нацыянальная класіфікацыя вынаходстваў	Толькі для краін ЗША, Вялікабрытаніі
53 УДК – універсальная дзесятковая класіфікацыя	
19 Краіна	Запаўняецца лацінскімі літарамі (2 літары)
72 Аўтар (ы)	Пісаць усіх аўтараў, таму што гэта з’яўляецца юрыдычнай інфармацыяй
71 Заяўнік	Назва арганізацыі, ад імя якой паддзена заяўка
54 Назва	Запаўняецца на мове арыгінала
60 Пераклад назвы	Не запаўняецца для рускамоўных назваў
12 Від дакумента	Заяўка, патэнт
11 Нумар дакумента	
41–44 Дата публікацыі	
21 Нумар заяўкі	ЗША – Fild, Ser.№ Вялікабрытанія (у дужках)
22 Дата заяўкі	
25 Краіна заяўкі	Запаўняецца толькі для міжнародных і еўрапейскіх дакументаў
31 Нумар прыярытэтнай заяўкі	
32 Дата прыярытэтнай заяўкі	Запаўняецца толькі для міжнародных і еўрапейскіх дакументаў
33 Краіна прыярытэтнай заяўкі	Запаўняецца толькі для міжнародных і еўрапейскіх дакументаў лацінскімі літарамі (2 літары)
57 Рэферат	Скараціць да 1–2 сказаў

Дадатковымі палямі ў БД могуць быць:

- а) палі, якія раскрываюць віды дакументаў:
- апісанне вынаходства да аўтарскага пасведчання,
 - апісанне вынаходства да еўрапейскай заяўкі,
 - апісанне вынаходства да заяўкі,
 - апісанне вынаходства да міжнароднай заяўкі,
 - апісанне вынаходства да патэнта;
- б) палі, якія адлюстроўваюць абазначэнні краін:
- DE (Германія),
 - FR (Францыя),
 - GB (Вялікабрытанія),
 - JP (Японія),
 - SU (СССР),
 - US (ЗША).

Вызначэнне табліц, да якіх адносяцца палі

Пры вырашэнні пытання, да якой табліцы павінна адносіцца кожнае поле, неабходна ўлічваць, што кожнае поле можа быць уключана толькі ў адну табліцу. Даныя, якія захоўваюцца толькі ў адной табліцы, аднаўляюцца толькі адзін раз. Гэта больш эфектыўна і, акрамя таго, выключае магчымасць дубліравання запісаў, якія змяшчаюць розныя звесткі.

Такім чынам, ствараемая база даных павінна складацца з трох табліц – асноўнай (табл. 4) і дзвюх дапаможных (табл. 5 і 6) (назавём іх “Краіна” і “Від дакумента”).

Вызначэнне палёў з унікальнымі значэннямі ў кожным запісе

Для звязвання ў Microsoft Access звестак, якія захоўваюцца ў розных табліцах, кожная табліца базы даных павінна змяшчаць палі або набор палёў, адназначна вызначаючых кожны запіс. Такое поле або набор палёў называюць пярвічным ключом. Пярвічны ключ не дапускае значэнняў Null і заўсёды павінен мець унікальны індэкс. Пярвічны ключ выкарыстоўваецца для звязвання табліцы са знешнімі ключамі ў іншых табліцах. Для асноўнай табліцы ключавым полем з’яўляецца парадкавы нумар запісу ў БД, для дапаможных табліц – “від дакумента” і “краіна” адпаведна.

Стварэнне табліц

Стварэнне табліц ажыццяўляецца ў рэжыме “канструктара” паслядоўным запаўненнем імя кожнага поля, указаннем тыпу і памеру даных. У графу “апісанне” пажадана ўвесці заўвагі (гл. табл. 4 “Асноўныя палі...”). Правільны выбар тыпу і памеру даных дазваляе забяспечыць адназначнасць і зручнасць уводу даных. У асноўнай табліцы для палёў “54 Назва”, “57 Рэферат”, “71 Заяўнік”, “72 Аўтар” пажадана выбраць “поле МЕМО”, якое дазваляе ўводзіць доўгі тэкст. Тып даных “дата/час” прымяняецца да палёў “22 Дата заяўкі”, “41–44 Дата публікацыі”, “32 Дата прыярытэтнай заяўкі”. Для астатніх палёў можна выбраць тэставы тып даных. Па заканчэнні запаўнення палёў асноўнай табліцы выбраць аўтаматычнае прысваенне “ключа”.

Дапаможныя табліцы змяшчаюць па адным полі – “Від дакумента” і “Краіна”. Для прысваення дадзеным палям ключавога значэння на верхняй панелі меню выбіраецца і актывізуецца адпаведная функцыя з выяўленнем ключа.

Стварэнне сувязей паміж табліцамі

Пасля разбіўкі звестак на табліцы і вызначэння палёў неабходна выбраць спосаб, якім Microsoft Access будзе зноў аб’ядноўваць звязаныя звесткі. Для гэтага патрэбна вызначыць сувязі паміж табліцамі базы даных Microsoft Access.

Табліца “Від дакумента” павінна быць звязана з полем “12 Від дакумента” асноўнай табліцы, а табліца “Краіна” – з палямі “19 Краіна”, “25 Краіна заяўкі”, “33 Краіна прыярытэтнай заяўкі”.

Стварэнне сувязей ажыццяўляецца ў наступнай паслядоўнасці. У акне БД выдзяляецца асноўная табліца і раскрываецца з дапамогай функцыі “канструктар”. Курсор падводзіцца да поля, з якім неабходна ўстанавіць сувязь, і актывізуецца майстар падстановак. У выпадаючым спісе неабходна задаць наступныя параметры: “тып элемента кіравання” – “поле са спісам”; “тып крыніцы радкоў” – “табліца або запыт”, “крыніца радкоў” – адпаведная дапаможная табліца.

Пасля стварэння сувязей неабходна ўвесці неабходныя даныя ў дапаможныя табл. 5 і 6:

Табліца 5

Краіна
Назва краіны
DE
FR
GB
JP
SU
US

Табліца 6

Від документа
Назва
Апісанне вынаходства да аўтарскага пасведчання
Апісанне вынаходства да еўрапейскай заяўкі
Апісанне вынаходства да заяўкі
Апісанне вынаходства да міжнароднай заяўкі
Апісанне вынаходства да патэнта

Такім чынам будуць створаны свайго роду даведнікі да палёў асноўнай табліцы, якія выкарыстоўваюцца ў выглядзе спісаў пры запаўненні адпаведнага поля.

Стварэнне іншых аб'ектаў базы даных

Калі структуры табліц адказваюць пастаўленым патрабаванням, то можна стварыць усе неабходныя аб'екты базы даных.

Запыты. Ствараюцца ў рэжыме канструктара; у якасці пошукавых элементаў выбіраюцца адпаведныя палі асноўнай табліцы. Для асноўнага пошукавага элемента задаецца рэжым сарціроўкі. Каб пазбегнуць разрыву запісаў, нельга задаваць у адным запыце сарціроўку па некалькіх палях. Кожны студэнт самастойна стварае як мінімум тры формы запыту, асноўваючыся на выніках вывучэння БД патэнтных дакументаў на першым занятку.

Формы. Ствараюцца ў рэжыме майстра. Пажадана стварыць форму ўводу (крыніца даных – усе палі асноўнай табліцы) і формы на ўсе запыты (крыніца даных – усе палі адпаведных запытаў).

Справаздачы. У рэжыме майстра робіцца адна справаздача для праверкі вынікаў работы па стварэнні БД. Крыніца радкоў – усе палі асноўнай табліцы.

Увод даных

Пасля стварэння ўсіх аб'ектаў БД студэнты прыступаюць да ўводу даных. У працэсе заняткаў кожны студэнт павінен увесці 10 дакументаў РБ, 5 дакументаў замежных краін. Увод даных ажыццяўляецца як у асноўную табліцу, так і ў форму

ўводу. У працэсе ўводу неабходна правяраць правільнасць адлюстравання даных у аб'ектах “Запыты” і “Справаздачы”.

Тэма. Выбіральнае распаўсюджванне інфармацыі (дзелавая гульня)

Уступ. На сучасным этапе сярод актыўных метадаў навучання ў вышэйшай школе выкарыстоўваюць дзелавыя гульні. Яны садзейнічаюць павышэнню якасці падрыхтоўкі бібліёграфаў, выхаванню ў іх цікавасці да бібліяграфічнага інфармавання спецыялістаў навукі і вытворчасці. Метад выбіральнага распаўсюджвання інфармацыі (ВРІ) накіраваны на забеспячэнне інфармацыйных патрэбнасцей канкрэтных спецыялістаў і вытворчых калектываў па пастаянных запытах. ВРІ – гэта найбольш эфектыўны метадавы бягучага інфармавання, бо прадугледжвае зваротную сувязь з абанентам сістэмы, карэкціроўку работы бібліёграфа.

Актуальнасць навучання студэнтаў метадам абслугоўвання спецыялістаў тлумачыцца і тым, што ў наш час мяняюцца крыніцы навукова-тэхнічнай інфармацыі і тэхналогія пошуку інфармацыі (у сусветных БД праз інфармацыйныя сеткі, у пакетным рэжыме, з дапамогай традыцыйных бібліяграфічных паказальнікаў). Але толькі маючы комплекснае ўяўленне аб інфармацыйных патрэбнасцях спецыялістаў навукова-вытворчага комплексу, можна перайсці да выбару крыніц пошуку інфармацыі (айчынных ці сусветных БД, універсальных ці галіновых бібліяграфічных паказальнікаў і г.д.) і адбору ў іх поўнай інфармацыі.

Дзелавая гульня дапамагае стварыць умовы, якія могуць складвацца ў практычнай дзейнасці, што спрыяе павышэнню эфектыўнасці вучэбнага працэсу.

Вучэбная дзелавая гульня “Выбіральнае распаўсюджванне інфармацыі” (ВРІ) праводзіцца са студэнтамі трэцяга курса факультэта бібліятэчна-інфармацыйных сістэм і аддзялення бібліятэказнаўства і бібліяграфіі факультэта завочнага навучання.

Метадычныя парады ўключаюць:

- мэту і ўмовы дзелавой гульні,
- склад удзельнікаў дзелавой гульні і размеркаванне роляў,

- этапы, рэгламент і методыку правядзення дзелавой гульні,
- літаратуру,
- дадаткі.

Змест дзелавой гульні

I. Мэта і ўмовы дзелавой гульні

Мэта – замацаваць і паглыбіць тэарэтычныя веды аб найбольш эфектыўным метадазе інфармацыйнага абслугоўвання спецыялістаў – выбіральным распаўсюджванні інфармацыі (ВРІ), які выкарыстоўваецца ў розных тыпах бібліятэк і інфармацыйных устаноў, выпрацаваць у студэнтаў практычныя навыкі па абслугоўванні спецыялістаў.

Задача – узнавіць сітуацыю, якая характэрна для дзейнасці бібліятэкі ці інфармацыйнага органа, дзе ажыццяўляецца абслугоўванне спецыялістаў у рэжыме ВРІ.

Сутнасцю канфліктных сітуацый у дзелавой гульні “Выбіральнае распаўсюджванне інфармацыі” з’яўляюцца неадпаведнасці выдаваемай інфармацыі прафесійным патрэбнасцям спецыялістаў. Абслугоўванне ажыццяўляецца без адпаведнага ўліку спецыяльнасці, характару работы спецыялістаў, займаемай пасады, узроўню адукацыі і інш.

Да правядзення дзелавой гульні студэнтам чытаецца лекцыя “Бібліяграфічнае абслугоўванне спецыялістаў у галіне прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны”.

Гульня праводзіцца пад кіраўніцтвам аднаго ці двух выкладчыкаў.

II. Склад удзельнікаў дзелавой гульні і размеркаванне роляў

У дзелавой гульні прымаюць удзел усе студэнты факультэта бібліятэчна-інфармацыйных сістэм, якія вывучаюць адпаведную галіновую бібліяграфічную дысцыпліну. У ходзе яе павінен ажыццяўляцца своеасаблівы калектыўны пошук аптымальнай сістэмы абслугоўвання спецыялістаў.

У час дзелавой гульні студэнты выконваюць ролі спецыялістаў навукова-даследчых інстытутаў (НДІ), канструктарскіх бюро (КБ), прамысловых прадпрыемстваў, якія абслугоўваюцца па сістэме ВРІ, а таксама бібліёграфаў або супрацоўнікаў органаў навукова-тэхнічнай інфармацыі (НТІ), што ўдзельнічаюць у абслугоўванні па гэтай сістэме.

Склад гульнявых груп

1. Спецыялісты прамысловых прадпрыемстваў:
 - дырэктары,
 - галоўныя спецыялісты (галоўны інжынер, тэхнолаг, механік і інш.),
 - загадчыкі лабараторый,
 - начальнікі цэхаў,
 - начальнікі ўчасткаў,
 - інжынеры.
2. Спецыялісты НДІ:
 - кіраўнікі НДІ;
 - кіраўнікі навукова-даследчых тэм;
 - начальнікі аддзелаў;
 - навуковыя супрацоўнікі.
3. Інфармацыйныя спецыялісты:
 - бібліёграфы;
 - супрацоўнікі інфармацыйнай установы.

Функцыі ўдзельнікаў гульні размяркоўваюцца і ўдакладняюцца ў працэсе гульні.

III. Этапы, рэгламент і методыка правядзення дзелавой гульні

Агульная працягласць дзелавой гульні складае 8 гадзін аўдыторнага часу. Акрамя таго, яна ўключае два дамашнія заданні, калі рыхтуецца матэрыял для абмеркавання на занятках.

Першы этап. На першым этапе ажыццяўляецца падрыхтоўка студэнтаў да ўдзелу ў дзелавой гульні. Выкладчык даводзіць да ведама студэнтаў змест гульні, мэту яе правядзення, этапы гульні. З дапамогай безмашыннага праграміраванага кантролю (дадатак 1) высвятляецца ўзровень ведаў студэнтаў.

Акрамя таго, на першым этапе ажыццяўляецца фарміраванне гульнявых груп і размеркаванне роляў. Група падзяляецца на дзве часткі. Адна выконвае ролі бібліёграфаў НТБ або спецыялістаў органа навукова-тэхнічнай інфармацыі. Другая – спецыялістаў НДІ або прамысловага прадпрыемства, якія знаходзяцца на абслугоўванні па сістэме ВРІ. У кожнай групе вылучаецца лідэр. На першым этапе даецца дамашняе заданне.

Дамашняе заданне № 1 групе абслугоўвання

1. Вывучыць карту запытаў абанентаў сістэмы выбіральнага распаўсюджвання інфармацыі (дадатак 2).

2. Выбраць аптымальны варыянт карты зваротнай сувязі (дадатак 3). Патрэбную ацэнку падкрэсліце.

3. Выкарыстоўваючы даведнікі, энцыклапедыі, падручнікі, вывучыць структуру галіны, у якой працуюць абаненты сістэмы абслугоўвання (тэхналогію, матэрыялы, абсталяванне і інш.).

Дамашняе заданне № 1 групе абанентаў сістэмы ВРІ

Сфармуляваць інфармацыйныя патрэбнасці і аформіць іх у выглядзе запытаў (з дапамогай рубрык рэфератыўнага часопіса, Дзяржаўнага рубрыкатара навукова-тэхнічнай інфармацыі, іншых сістэм).

Па заканчэнні першага этапу гультні студэнты павінны ўяўляць :

- прызначэнне і прынцыпы сістэмы ВРІ,
- залежнасць тэматыкі дакументаў, якія выдаюцца абанентам сістэмы ВРІ, ад інфармацыйных патрэбнасцей,
- прызначэнне зваротнай сувязі,
- мэты і задачы дзелавой гультні,
- правілы і этапы яе правядзення.

Другі этап. На другім этапе абмяркоўваецца дамашняе заданне.

Група абслугоўвання ажыццяўляе прыём інфармацыйных запытаў ад групы абанентаў. Запаўняецца картка запытаў, складаецца картатэка, абмяркоўваецца новае дамашняе заданне.

Дамашняе заданне № 2 групе абслугоўвання

1. Выявіць кола крыніц, якія неабходна прааналізаваць (па каталогах БД, паказальніках інфармацыйных выданняў).

2. Выявіць і зрабіць бібліяграфічнае апісанне дакументаў па кожным інфармацыйным запыце.

3. Перадаць бібліяграфічныя карткі з апісаннем дакументаў абанентам сістэмы ВРІ.

Дамашняе заданне № 2 групе абанентаў сістэмы ВРІ

1. Прыняць бібліяграфічныя карткі, прааналізаваць прапанаваныя матэрыялы з пункту гледжання адпаведнасці іх інфармацыйным запытам.

2. Запоўніць схемы размеркавання і ацэнкі дакументаў (дадатак 4).

3. Запоўніць талоны зваротнай сувязі.

4. Перадаць матэрыялы групе абслугоўвання.

Дамашняе заданне № 2 групе абслугоўвання

1. Прааналізаваць талоны зваротнай сувязі, выявіць неадпаведнасць інфармацыйных звестак запытам.

2. Удакладніць (разам з абанентам) прычыны неадпаведнасцей.

3. Зрабіць вывады аб неабходнасці карэкціроўкі работы сістэмы ВРІ.

Трэці этап. На трэцім этапе лідэр кожнай групы знаёміць удзельнікаў гульні з распрацаваным праектам аптымальнага абслугоўвання спецыялістаў з улікам іх індывідуальных інфармацыйных патрэбнасцей. Пад кіраўніцтвам выкладчыка абмяркоўваюцца канкрэтныя, у асноўным сітуацыйныя, палажэнні, якія пажадана перавесці ў дыскусію. У выніку даскусіі выпрацоўваюцца варыянты рашэнняў.

Канчатковае рашэнне прымае выкладчык – кіраўнік гульні. Ён зацвярджае з улікам зробленых заўваг рацыянальны варыянт сістэмы.

Пасля гэтага ажыццяўляецца разбор дзелавой гульні, у якім прымаюць удзел усе студэнты. Яны выказваюць свае меркаванні аб арганізацыі дзелавой гульні, яе змесце, атрыманых выніках.

5. САМАСТОЙНАЯ РАБОТА СТУДЭНТАЎ

Тэма. Гісторыя развіцця бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне (1922–1960)

Мэта – пазнаёміць з інфармацыйна-бібліяграфічнымі рэсурсамі НТіМК, навучыцца іх аналізаваць па асобных прыметах.

Заданне – выявіць бібліяграфічныя дапаможнікі за перыяд 1922–1960 гг. па галінах НТіМК, адлюстравачь іх у картатэцы, зрабіць статыстычны аналіз выяўленага патоку па асобных прыметах.

Методыка выканання. Пытанні, звязаныя з пачаткам бібліяграфавання літаратуры па тэхніцы, прыродазнаўстве, сельскай гаспадарцы, медыцыне, адлюстраваны ў паказальніку *Л.І.Збралевіч, С.В.Фядулавай “Бібліяграфія беларускай савецкай бібліяграфіі (1922–1961)”*, на падставе якога кожны студэнт павінен скласці картатэкі самастойных бібліяграфічных дапаможнікаў па гэтых галінах і прааналізаваць забеспячэнне галін па розных параметрах у адпаведнасці з табл. 7.

Табліца 7

Забеспячэнне галін НТіМК па розных параметрах

Усяго	Віды паказальнікаў		Тыпы паказальнікаў							Храналагічныя рамкі				Спосабы выканання			
	навука-	дап.	рэкамендацыйныя	галіновыя	тэматычныя	персанальныя	прац НДУ	зместу часопісаў	бібліяграфічных дапаможнікаў	штогоднікі	1–3	4–5	6–10	звыш 10	самастойна выдадзеныя	унутрыкніжныя	унутрычасопісныя
бягучыя																	
рэтраспектыўныя																	

У выніку праведзенай работы студэнты:

- 1) выяўляюць колькасць дапаможнікаў, падрыхтаваных па галіне;
- 2) робяць відатыпалагічную характарыстыку дапаможнікаў;
- 3) ажыццяўляюць дыферэнцыяцыю дапаможнікаў па тэматыцы і іншых паказчыках;
- 4) адзначаюць забеспячэнне асобных напрамкаў, раздзелаў, галін бібліяграфічнымі дапаможнікамі;
- 5) устанаўліваюць бібліятэкі – складальнікі бібліяграфічных дапаможнікаў.

Тэма. Асаблівасці тэхналагічных працэсаў вытворчасці інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў на прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне

Мэта – набыць навыкі падрыхтоўкі спецыфічнай разнавіднасці бібліяграфічных паказальнікаў – даведніка па бібліяграфічных рэсурсах, аналізу бібліяграфічных паказальнікаў розных тыпаў.

Заданне – падрыхтаваць даведнік па бібліяграфічных рэсурсах у адпаведнасці з выбранай тэмай па адной з галін НТІМК (тэматыка дадаецца).

Методыка выканання. Кожны студэнт павінен з фонду бібліяграфічных паказальнікаў бібліятэкі, штогоднікаў “Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў” Нацыянальнай кніжнай палаты, выданняў рэспубліканскіх цэнтраў (БелІСА, БелДІСС, НЦГУ) падабраць бібліяграфічныя паказальнікі розных відаў і тыпаў па адпаведнай тэме за пяць гадоў. Кожны паказальнік забяспечваецца характарыстыкай, прыводзяцца яго каштоўнасці і пошукавыя магчымасці.

У прадмове падкрэсліваюцца значэнне, актуальнасць тэмы, прыводзяцца кароткая характарыстыка даведніка, мэта стварэння, чытацкае прызначэнне. Да кожнага паказальніка дадаецца анатацыя, у якой павінны быць адзначаны яго асноўныя параметры: храналагічныя рамкі, тыпы літаратуры і віды выданняў, на якіх мовах прадстаўлена літаратура, даведачна-бібліяграфічны апарат, методыка выкарыстання, характэрныя асаблівасці. У даведніку мэтазгодна вылучыць раздзелы: навукова-дапаможныя паказальнікі, прафесійна-вытворчыя, рэкамендацыйныя. Асобна вырашаецца пытанне аб уключэнні неапублікаваных бібліяграфічных паказальнікаў. У канцы даведніка даецца спіс літаратуры і выкарыстаных крыніц.

Тэматыка

1. Ліццё пад ціскам.
2. Інжэктарнае фармаванне металічных парашкоў.
3. Імпульснае фармаванне металічных парашкоў.
4. Шлікернае ліццё.
5. Прамысловыя работы, іх вытворчасць і прымяненне.
6. Гібкія аўтаматызаваныя сістэмы ў механазборачнай вытворчасці.
7. Лакафарбавыя пакрыцці ў машынабудаўніцтве.
8. Павышэнне трываласці і даўгавечнасці машын і механізмаў.
9. Спосабы павышэння стойкасці рэжучага інструмента.
10. Эксплуатацыя і рамонт энергетычнага абсталявання.
11. Рамонт і абкатка рухавіка.
12. Станкі з лічбава-праграмным упраўленнем для апрацоўкі дэталаў.
13. Севазвароты ў сельскай гаспадарцы.
14. Вытворчасць свініны на прамысловай аснове.
15. Палімеры ў сельскай гаспадарцы.
16. Уплыў мікраэлементаў на ўраджайнасць сельскагаспадарчых культур.
17. Барацьба супраць хвароб бульбы.
18. Ураджайнасць сельскагаспадарчых культур пры арашэнні.
19. Прадукты харчавання з бульбы.
20. Лясныя ландшафты Беларусі.
21. Мінеральныя рэсурсы Беларусі.
22. Экалагічныя праблемы Беларускага Палесся.
23. Гідраметэаралагічная служба Беларусі.
24. Артапедычная і траўматалагічная дапамога ў Беларусі.
25. Прафілактыка і лячэнне нервовых захворванняў.
26. Прафілактыка і лячэнне карыесу.
27. Прафілактыка і лячэнне сардэчна-сасудзістых захворванняў.
28. Вострыя рэспіраторныя вірусныя інфекцыі ў дзяцей.
29. Дыягностыка і лячэнне хворых з пашкоджаннямі апорна-рухальнага апарату.
30. Рэаніматалогія.

Літаратура

Асноўная

1. Галлиулина, Г.С. Ретроспективный поиск в современных условиях / Г.С.Галлиулина // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1989. – № 1. – С. 37–38.

2. Михлина, И.И. Некоторые вопросы отбора материала для картотек и указателей библиографических пособий по области (краю) / И.И.Михлина // Библиография библиографии на современном этапе: сб. ст. и библиогр. материалов. – СПб., 1995. – С. 49–60.

3. Острой, О.С. Путеводитель в системе отраслевой библиографической информации / О.С.Острой // Библиография библиографии и ее место в системе научной информации: сб. науч. тр. – М., 1982. – С. 62–64.

Дадатковая

1. Астапович, Н.Г. Методика и технология библиографирования / Н.Г.Астапович // Вопросы библиографоведения и библиотековедения: межвед. сб. – Мн., 1991. – Вып. 12. – С. 35–52.

2. Библиографическая работа в библиотеке: организация и методика: учебник. – М., 1990. – С. 95–134.

Тэма. Сусветныя інфармацыйныя рэсурсы і паслугі ў сферах навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу

Мэта – замацаваць веды аб дзейнасці бібліятэк Беларусі па забеспячэнні транснацыянальнага доступу да сусветных інфармацыйных рэсурсаў па тэматыцы НТіМК.

Заданні

1. Прааналізаваць дзейнасць НББ, рэспубліканскіх галіновых бібліятэк па арганізацыі транснацыянальнага доступу да сусветных інфармацыйных рэсурсаў.

2. Пералічыць міжнародныя БД, у якіх адлюстроўваюцца нацыянальныя інфармацыйныя рэсурсы.

3. Паказаць дзейнасць бібліятэк па арганізацыі доступу да міжнародных рэсурсаў праз Internet.

Літаратура

1. Аксенова, Т.В. Основные направления деятельности Национальной библиотеки Беларуси по формированию единых

информационных ресурсов / Т.В.Аксенова // Информацийныя рэсурсы бібліятэк і іх кадравае забеспячэнне: матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф. – Мн., 2000. – С.81–84.

2. Голубеў, У.А. Бібліятэкі Беларусі ў святле сучаснай інфармацыйнай інфраструктуры / У.А.Голубеў // Информацийныя рэсурсы бібліятэк і іх кадравае забеспячэнне: матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф. – Мн., 2000. – С. 128–131.

3. Осипова, Т.В. Обзор деятельности РНТБ за 25 лет / Т.В.Осипова // Республиканская научно-техническая библиотека – четверть века на службе науки и производства. – Мн., 2002. – С. 5–24.

4. Тисецкая, Г.А. Использование электронных ресурсов в обслуживании читателей научно-технической литературы / Г.А.Тисецкая // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф. 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С. 75–78.

Тэма. Інфармацыйныя паслугі для спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу

Мэта – замацаваць веды аб відах, формах і метадах інфармавання спецыялістаў НТІМК.

Заданні

Падрыхтаваць паведамленні аб:

– дыферэнцыраваных відах інфармавання: днях спецыялістаў, тэматычным і дыферэнцыраваным абслугоўванні кіраўнікоў, у рэжыме выбіральнага распаўсюджвання інфармацыі (ВРІ) і інш.;

– спецыфіцы даведачна-бібліяграфічнага абслугоўвання (ДБА) з выкарыстаннем традыцыйных і аўтаматызаваных сістэм пошуку;

– выкарыстанні БД у розных рэжымах для інфармацыйнага абслугоўвання спецыялістаў.

Літаратура

1. Левин, Г.Л. Библиографический поиск: теоретический аспект / Г.Л.Левин // Библиотековедение. – 2000. – № 4. – С. 47–50.

2. Линник, В.И. Ярмарка научно-технических идей – новая форма информационной работы / В.И.Линник // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1987. – С. 31–33.

3. *Моргенштерн, И.Г.* Справочно-библиографическое обслуживание в библиотеках: науч.-практ. пособие / И.Г.Моргенштерн. – М.: Либерей, 1999. – 79 с.

4. *Розова, Н.М.* Традиционный библиографический поиск в библиотеке Российской академии наук: метод. пособие / Н.М.Розова, Л.М. Герасимова. – СПб., 1997. – 113 с.

5. *Соколов, А.В.* Автоматизация библиографического поиска / А.В.Соколов. – М.: Книга, 1981. – 167 с.

6. *Степанов, В.* Поисковые системы Интернет: эволюция и перспективы / В.Степанов // Науч. и техн. б-ки. – 1988. – № 2. – С. 89–93.

Тэма. Інфармацыйныя рэсурсы і паслугі расійскіх федэральных цэнтраў інфармацыі

Мэта – замацаваць веды аб дзейнасці цэнтраў інфармацыі па падрыхтоўцы інфармацыйных выданняў у традыцыйным і электронным выглядзе.

Заданні

1. Прааналізаваць дзейнасць галіновых бібліятэк, якія ўключаны ў пералік федэральных цэнтраў РФ па інфармацыйным забеспячэнні спецыялістаў:

– у галіне прыродазнаўчых і тэхнічных навук – Бібліятэкі Расійскай акадэміі навук (РАН), Бібліятэкі прыродазнаўчых навук РАН, Сібірскага аддзялення Дзяржаўнай публічнай навукова-тэхнічнай бібліятэкі РАН;

– у галіне геалогіі і мінеральна-сыравінных рэсурсаў – Усерасійскай геалагічнай бібліятэкі;

– па будаўніцтве і архітэктуры – ЦНТБ.

2. Пералічыць асноўныя віды інфармацыйных выданняў галіновых органаў НТІ і НТБ.

3. Правесці параўнальны аналіз выданняў федэральных і галіновых органаў інфармацыі з пункту гледжання відаў выданняў, адлюстравання дакументаў (айчынных і замежных), наяўнасці ДБА.

Літаратура

1. *Библиотеки России на пороге XXI века: цифры и факты: сб. статистических и аналитических материалов о состоянии библиотечной сферы* / авт.-сост.: Е.И.Кузьмин, В.К.Николаев

ва, И.А.Ваганова, Л.А.Дубровина, В.В.Ильина, А.Д.Макеева. – М.: Либерия, 2002. – 224 с.

2. *Большие* и малые библиотеки России: справочник / сост.: Н.В.Шахова, Е.И.Кузьмин. – М.: Либерия, 1996. – 247 с.

3. *Кузьмин, Е.И.* Библиотечная Россия на рубеже тысячелетий. Государственная политика и управление библиотечным делом: смены парадигмы / Е.И.Кузьмин; науч. ред. О.Р.Бородин. – М.: Либерия, 1999. – 224 с.

4. *Лимарева, Н.Н.* Региональные системы НТИ / Н.Н.Лимарева // Науч.-техн. информ. Сер. 1 – 1998. – № 11. – С. 21–24.

5. *Нечипоренко, В.П.* Отраслевое звено государственной системы НТИ: задачи и возможности / В.П.Нечипоренко // Межотраслевая информационная служба / Всерос. ин-т межотр. информ. – 1999. – № 3-4. – С. 32–34.

6. *Региональные библиотеки России в зеркале цифр и информации: ст. сб.* – М.: Либерия, 1998. – 183 с.

7. *Справочник библиографа* / науч. ред. А.Н.Ванеев, В.А.Минкина. – СПб., 2002. – С. 222–226.

8. *Шокин, Ю.* Информационные ресурсы Сибирского отделения Российской академии наук / Ю.Шокин, А.Федотов // Информационные ресурсы России. – 1999. – № 4. – С. 12–16.

Тэма. Цэнтры падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне ў Рэспубліцы Беларусь

Мэта – замацаваць веды аб арганізацыйнай структуры падрыхтоўкі рэсурсаў па навукова-тэхнічным і медыцынскім камплексе ў РБ.

Заданні

1. Падрыхтаваць гістарычную даведку аб галаўных бібліятэках РНТБ, РНМБ, ЦНБ імя Я.Коласа, БелСГБ (дата стварэння, бібліятэчны фонд, ДБА, кірункі дзейнасці).

2. Даць характарыстыку дзейнасці рэспубліканскіх галіновых бібліятэк па падрыхтоўцы бібліяграфічных рэсурсаў: навукова-дапаможных (бягучых і рэтраспектыўных), прафесійна-вытворчых, рэкамендацыйных.

3. Даць звесткі аб рэгіянальных цэнтрах.

Для выканання задання неабходна прааналізаваць рэкамендаваную літаратуру, пазнаёміцца з даведачнымі і інфармацыйнымі прасpekтамі бібліятэк.

Літаратура

1. *Березкина, Н.Ю.* Информационно-библиотечное обеспечение науки Беларуси: история и современное состояние / Н.Ю.Березкина. – Мн., 2003. – С. 99–110.

2. *История* развития научно-технических библиотек Республики Беларусь: материалы научно-практической конференции 17 мая 2006 / Респ. науч.-техн. б-ка. – Мн., 2006. – 183 с.

3. *Осипова, Т.В.* Обзор деятельности РНТБ за 25 лет / Т.В.Осипова // Республиканская научно-техническая библиотека – четверть века на службе науки и производства. – Мн., 2002. – С. 5–24.

4. *Электронные* информационные ресурсы по науке и технике / Респ. науч.-техн. б-ка. – Мн., 2004. – 12 с.

5. *Юрченко, В.В.* Участие БелСХБ в Российском сводном каталоге / В.В.Юрченко // Інфармацыйныя рэсурсы бібліятэк і іх кадравое забеспячэнне: матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф. – Мн., 2000. – С. 160–161.

РЕПОЗИТОРИЙ БІЛСХБ

6. РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА ВЫКАНАННІ КАНТРОЛЬНОЙ РАБОТЫ

Тэма. Бібліяграфічнае забеспячэнне асобных галін прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны

(Кантрольная работа для студэнтаў-завочнікаў, выконваецца ў міжсесійны перыяд.)

Мэта – прывіць навыкі аналізу бібліяграфічнага забеспячэння асобных галін прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны бібліяграфічнымі дапаможнікамі.

Заданне. Выявіць дапаможнікі па канкрэтнай галіне і даць аналіз па розных параметрах.

Методыка выканання. Па штогодніках Нацыянальнай кніжнай палаты РБ “Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў” кожны студэнт выяўляе масіў паказальнікаў па галіне (галіну і храналагічныя рамкі вызначае выкладчык), стварае картатэку і аналізуе паказальнікі па наступных параметрах:

1. Агульная колькасць паказальнікаў.
2. Віды паказальнікаў, у тым ліку:
 - 2.1. навукова-дапаможныя,
 - 2.1.1. бягучыя,
 - 2.1.2. рэтраспектыўныя;
 - 2.2. рэкамендацыйныя.
3. Спосабы выканання:
 - 3.1. самастойна выдадзеныя,
 - 3.2. унутрыкніжныя,
 - 3.3. унутрычасопісныя.
4. Дыферэнцыяцыя па іншых параметрах:
 - 4.1. галіновыя,
 - 4.2. тэматычныя,
 - 4.3. персанальныя,
 - 4.4. паказальнікі прац супрацоўнікаў НДУ,
 - 4.5. паказальнікі бібліяграфічных дапаможнікаў,
 - 4.6. паказальнікі зместу часопісаў.
5. Храналагічныя рамкі (для рэтраспектыўных паказальнікаў)
 - 5.1. штогоднікі,
 - 5.2. 1–3 гады,
 - 5.3. 4–5 гадоў,
 - 5.4. 6–10 гадоў,
 - 5.5. звыш 10 гадоў.

Усе звесткі па гэтых параметрах неабходна даць у сшытку у таблічнай форме (гл. табл. 7).

Работа павінна заканчвацца высновамі аб становішчы бібліяграфічнага забеспячэння галіны. Картатэку выяўленых дапаможнікаў неабходна прыкласці да работы.

Літаратура

1. *Отраслевые библиографии БССР* / под общ. ред. В.А.Фокеева, Н.В.Иванова. – Мн., 1979. – С. 85–129.

2. *Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі. 1981–2006 гг.* – Мн.: Нац. кн. палата [Аглядныя артыкулы].

3. *Василевская, А.Д.* Система библиографических пособий по науке и научно-исследовательской работе союзных республик: на примере БССР / А.Д.Василевская. – Мн.: Наука и техника, 1984. – 120 с.

4. *Иванов, Н.В.* Состояние и проблемы развития научно-вспомогательной библиографии по естествознанию, технике и сельскому хозяйству / Н.В.Иванов, Р.А.Ровина, Н.Н.Цацулина // Науч. и техн. б-ки СССР. – 1983. – № 5. – С. 8–13.

ЛИТАРАТУРА

Асноўная

Антопольский, А.Б. Информационные ресурсы России: науч.-метод. пособие / А.Б.Антопольский. – М.: Либерия, 2004. – 422 с.

Арский, Ю.М. Роль ВИНТИ как головного центра ГСНТИ / Ю.М.Арский // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1998. – № 11. – С. 8–10.

Ахремчик, Р.В. Наука – on line: информационные ресурсы Центра internet-доступа ЦНБ НАН Беларуси / Р.В.Ахремчик, Г.П.Якшонок // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 71–73.

Бабушкина, Ю.В. Мировые информационные ресурсы негуманитарных областей науки и отраслей практики (по специальности прикладная информатика, государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования) / Ю.В.Бабушкина, Т.В.Захарчук, О.М.Зусьман // Современное библиотечно-информационное образование: учеб. тетради. – СПб., 2001. – Вып. 6. – С. 138–148.

Бакут, П.А. Информационные технологии, информационные ресурсы. Взаимосвязь, проблемы / П.А.Бакут, Ю.П.Шумилов // Информационные ресурсы России. – 1997. – № 5. – С. 18–19.

Брежнева, В.В. Информационное обеспечение: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В.В.Брежнева, В.А.Минкина. – СПб.: Профессия, 2004. – 304 с.

Березкина, Н.Ю. Обеспечение доступа к электронным информационным ресурсам в ЦНБ НАН Беларуси / Н.Ю.Березкина // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. – Судак, 2001. – Т. 1. – С. 239–241.

Березкина, Н.Ю. Информационно-библиотечное обеспечение науки Беларуси: история и современное состояние: монография / Н.Ю.Березкина. – Мн.: Красико-Принт, 2003. – 255 с.

Блюменау, Д.И. Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов / Д.И.Блюменау: учеб.-практ. пособие. – СПб.: Профессия, 2002. – 240 с.

ГОСТ 7.9.–95 (ИСО 214–76) “Реферат и аннотация. Общие требования”. – Мн.: Госстандарт, 1996. – 7 с.

ГОСТ 7.73–96 “Поиск и распространение информации. Термины и определения”. – Введ. 1.01.98 г. – Мн.: Госстандарт, 1998. – 14 с.

Григянец, Р.Б. Автоматизированная система доступа к зарубежным научным электронным изданиям / Р.Б.Григянец // Стратегия формирования информационного общества в РБ / НЦИРиТ. – Мн., 2003. – С. 189–195.

Григянец, Р.Б. Корпоративные информационные системы и технологии в библиотеках Беларуси / Р.Б.Григянец // Стратегия формирования информационного общества в РБ / НЦИРиТ. – Мн., 2003. – С. 180–183 .

Захарчук, Т.В. Проблемы развития биобиблиографии естествознания и техники / Т.В.Захарчук // Современное библиотечно-информационное образование: учеб. тетради. – СПб., 1999. – Вып. 3. – С. 49–120.

Касап, В.А. Библиографические пособия по медицине / В.А.Касап, Р.А.Ровина // Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С. 14–15.

Касап, В.А. Библиографические пособия по сельскому хозяйству / В.А.Касап, Р.А.Ровина // Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С. 16–17.

Маханек, М.М. Направления деятельности национального центра информационных ресурсов и технологий / М.М.Маханек, Г.Ю.Вальчевская, Р.Б.Григянец // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 5–31.

Мясникович, М.В. Реализация государственной программы информатизации “Электронная Беларусь” и издание единого государственного регистра РБ – базового проекта программы / М.В.Мясникович, М.М.Маханек, Р.Б.Григянец, В.И.Дравица // Стратегия формирования информационного общества в РБ / НЦИРиТ. – Мн., 2003. – С. 189–195.

Отраслевые библиографии БССР / под общ. ред. В.А.Фокеева, Н.В.Иванова.– Мн., 1979. – С. 85–129.

Положение о государственной системе научно-технической информации. Утверждено постановлением правительства РФ от 24 июля 1997 г., № 950 // Информационные ресурсы России. – 1997. – № 4. – С. 4–5.

Ровіна, Р.А. Бібліяграфічныя дапаможнікі па прыродазнаўчых навуках / Р.А.Ровіна, В.А.Касап // Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С. 13–14.

Ровіна, Р.А. Бібліяграфічныя дапаможнікі па тэхніцы / Р.А.Ровіна, В.А.Касап // Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі, 2000. – Мн., 2001. – С. 15–16.

Справочник библиографа / науч. ред. А.Н. Ванеев, В.А.Минкина. – СПб.: Профессия, 2002. – 527 с.

Справочник информационного работника / науч. ред. Р.С.Гиляревский, В.А.Минкина. – СПб.: Профессия, 2005. – 552 с.

Ситник, С.М. Мировые информационные ресурсы в помощь библиографическому поиску / С.М.Ситник, Е.А.Бондаренко // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 84–94.

Сухорукова, Р.Н. Информационные ресурсы по науке и технологиям и повышение эффективности их использования в Белоруссии / Р.Н.Сухорукова // Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф., Минск, 21–22 ноября 2001 г. – Мн., 2002. – С. 425–450.

Яцкевич, А.Н. Биобиблиография ученых Беларуси / А.Н.Яцкевич // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 109–112.

Дадатковая

Басинюк, Т.К. Экология и охрана окружающей среды Беларуси: новая реферативная БД ЦПБ НАН Беларуси / Т.К.Басинюк // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 95–97.

Березкина, Н.Ю. Информационное обеспечение науки Беларуси / Н.Ю.Березкина // Стратегия формирования информационного общества в РБ / НЦИРиТ. – Мн., 2003. – С. 183–186.

Блюменау, Д.И. Информация и информационный сервис / Д.Ю.Блюменау. – Л.: Наука. Ленинград. отд., 1989. – 190 с.

Галиновский, О.И. Методологические проблемы регистрации информационных ресурсов / О.И.Галиновский // Стратегия формирования информационного общества в РБ / НЦИРиТ. – Мн., 2003. – С. 139–142.

Информационные продукты и услуги для пользователей: каталог / ГПНТБ России. – М., 1996. – 28 с.

Информационное обеспечение науки и производства: потребности и реальность: материалы Междунар. конф., Минск 21–22 ноября 2001 г. – Мн.: Красико-Принт, 2002. – 96 с.

Лимарова, Н.Н. Региональные системы научно-технической информации / Н.Н.Лимарова // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1998. – № 11. – С. 21–24.

Левинский, Л.С. Сетевые ресурсы в общероссийской системе центров научно-технической и деловой информации / Л.С.Левинский // Информационные ресурсы России. – 1998. – № 3. – С. 15–17.

Нечипоренко, В.П. Информационное обеспечение науки и техники / В.П.Нечипоренко // Информационные ресурсы России. – 1998. – № 3. – С. 15–17.

Нечипоренко, В.П. Всероссийский научно-технический информационный центр в Государственной системе научно-технической информации / В.П.Нечипоренко // Информ. бюллетень ВНТИЦ. – 1998. – № 1. – С. 2–11.

Подмолина, Е.Б. МЕТА-база ГПНТБ России / Е.Б.Подмолина // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 2. – С. 39–41.

Рокицкая, Э.Е. Информационная составляющая маркетинговой деятельности / Э.Е.Рокицкая. – СПб.: СПбУКИ, 2001. – 184 с.

Румянцева, Н.Л. Информационные центры России, обрабатывающие и распространяющие научно-техническую информацию: практ. пособие / Н.Л.Румянцева. – М.: ВНИИПИ, 1997. – 27 с.

СТБ ГОСТ 7.0–2004 “Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения”. – Введ. 2005-01-03. – Мн.: Госстандарт, 2005. – 35 с.

Юрченко, В.В. Информация без границ: современные аспекты деятельности Белорусской сельскохозяйственной библиотеки // Информационное обеспечение науки Беларуси: прошлое, настоящее, будущее. – Мн., 2003. – С. 86–87.

ДАДАТКІ

Дадатак 1

Заданні для кантролю ведаў студэнтаў

Заданні	Альтэрнатыўныя адказы
1	2
1. Якое азначэнне найбольш дакладна і поўна адлюстроўвае сутнасць сістэмы ВРІ?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сістэматычнае забеспячэнне спецыялістаў агляднай інфармацыяй па тэматыцы вырашаемых праблем. 2. Сістэматычнае і апэратыўнае давядзенне да спецыялістаў інфармацыі аб бягучых паступленнях дакументаў і копій у адпаведнасці з запытамі пры наяўнасці зваротнай сувязі. 3. Забеспячэнне спецыялістаў інфармацыяй у адпаведнасці з запытамі. 4. Давядзенне да спецыялістаў інфармацыі аб усіх матэрыялах бягучага паступлення ў СІФ канкрэтнай установы. 5. Забеспячэнне спажывцоў першаснымі крыніцамі ці копіямі.
2. Назавіце асноўныя параметры, што характарызуюць сістэму ВРІ і адрозніваюць яе ад іншых сістэм	<ol style="list-style-type: none"> 1. Паўната пошуку інфармацыі. 2. Дакладнасць пошуку інфармацыі. 3. Апэратыўнасць давядзення інфармацыі да спецыялістаў. 4. Змястоўнасць дакументаў. 5. Вялікі ахоп абанентаў. 6. Вузкая тэматыка. 7. Высокая ступень выбарчаснасці. 8. Наяўнасць зваротнай сувязі.
3. Якія інфармацыйныя патрэбнасці задавальняюцца сістэмай ВРІ?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прафесійныя. 2. Непрафесійныя. 3. Прафесійныя і непрафесійныя.
4. Назавіце метады вывучэння прафесійных інфармацыйных патрэбнасцей (ІІ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прамыя. 2. Ускосныя. 3. Прамыя і ўскосныя.
5. Якія метады вывучэння ІІ адносяць да прамых?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вывучэнне галіновых планаў навуковай і вытворчай дзейнасці. 2. Вывучэнне планаў навуковай дзейнасці асобных прадпрыемстваў і ўстаноў. 3. Вывучэнне запытаў спажывцоў інфармацыі. 4. Інтэрв'юіраванне. 5. Анкетаванне. 6. Вывучэнне патокаў інфармацыі.

Працяг дадатка 1

1	2
6. Якія абаненты прымаюцца на абслугоўванне па сістэме ВРІ?	1. Калектыўныя. 2. Індывідуальныя. 3. Калектыўныя і індывідуальныя.
7. Укажыце катэгорыі спецыялістаў, якія пераважна абслугоўваюцца па сістэме ВРІ	1. Кіраўнікі прадпрыемстваў, устаноў. 2. Інжынерна-тэхнічныя работнікі. 3. Кіраўнікі НДР, галоўныя спецыялісты. 4. Аспіранты. 5. Усе спецыялісты прадпрыемства.
8. Назавіце фактары, якія вызначаюць інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў	1. Толькі характар работы. 2. Толькі спецыяльнасць. 3. Пасада спецыяліста. 4. Спецыяльнасць і характар работы. 5. Спецыяльнасць і пасада. 6. Характар работы і пасада. 7. Спецыяльнасць, характар работы і пасада.
9. Якія крыніцы інфармацыі перш за ўсё неабходны навуковым супрацоўнікам?	1. Кнігі. 2. Артыкулы. 3. Патэнтная дакументацыя. 4. Нарматыўна-тэхнічныя дакументы (НТД). 5. Справаздачы аб НДР, ВКР. 6. Матэрыялы канферэнцый, з'ездаў. 7. Літаратура аб перадавым вытворчым вопыце. 8. Дэпаніраваныя рукапісы. 9. Прамысловыя каталогі. 10. Дысертацыі.
10. Якія крыніцы інфармацыі перш за ўсё неабходны вытворцам?	1. Кнігі. 2. Артыкулы. 3. Патэнтная дакументацыя. 4. НТД. 5. Справаздачы аб НДР, ВКР. 6. Матэрыялы канферэнцый, з'ездаў.
11. Якая інфармацыя неабходна навуковым супрацоўнікам у першую чаргу?	1. Толькі айчынная. 2. Толькі замежная. 3. Айчынная і замежная.
12. Якая інфармацыя перш за ўсё неабходна вытворцам?	1. Толькі айчынная. 2. Толькі замежная. 3. Айчынная і замежная.
13. У якім выглядзе жадаюць атрымліваць інфармацыю кіраўнікі ўстаноў, кіраўнікі НДР, галоўныя спецыялісты?	1. Першасны дакумент. 2. Агляд. 3. Бібліяграфічнае апісанне і рэферат. 4. Бібліяграфічнае апісанне і анатацыя. 5. Бібліяграфічнае апісанне.

Працяг дадатка 1

1	2
14. У якім выглядзе жадаюць атрымліваць інфармацыю ІТР, навуковыя супрацоўнікі?	1. Першасны дакумент. 2. Агляд. 3. Бібліяграфічнае апісанне і рэферат. 4. Бібліяграфічнае апісанне і анатацыя. 5. Бібліяграфічнае апісанне.
15. Якое асноўнае прызначэнне зваротнай сувязі?	1. Ацэнка работы органа НТІ. 2. Карэкціроўка параметраў сістэмы ВРІ. 3. Ацэнка інфармацыі абанентамі сістэмы ВРІ. 4. Уплыў органа інфармацыі на інфармацыйныя патрэбнасці абанентаў сістэмы.

Дадатак 2

**Карта запытаў абанентаў сістэмы
выбіральнага распаўсюджвання інфармацыі**

1. Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

2. Узрост _____

3. Спецыяльнасць _____

4. Месца працы _____

5. Пасада _____

6. Адукацыя _____

7. Вучоная ступень _____

8. Якімі замежнымі мовамі валодаеце? _____

9. Від неабходных крыніц інфармацыі: кнігі, артыкулы з часопісаў і бюлетэняў, патэнтная дакументацыя, нарматыўна-тэхнічныя дакументы, справаздачы навукова-даследчых і вопытна-канструктарскіх работ, матэрыялы канферэнцый, прамысловыя каталогі, дэпаніраваныя рукапісы, літаратура аб перадавым вопыце.

10. Якія часопісы чытаеце пастаянна? _____

11. Дата запаўнення _____

№ п/п	Фармулёўка запытаў	Індэкс УДК, МПК, рубрыкатара ДРНТІ	Дадатковая характарыстыка

Карта зваротнай сувязі (ДПНТБ)

Абанент	5 – матэрыял каштоўны, будзе выкарыстаны ў працы
Бібліяграфічнае апісанне дакумента	4 – матэрыял уяўляе цікавасць
	3 – вядома з іншых крыніц
Анатацыя ці рэферат	2 – матэрыял нецікавы
	1 – матэрыял не адпавядае тэме запыту
	0 – неабходна копія

Карта зваротнай сувязі (Інфармкультура)

Абанент	5 – уяўляе цікавасць
Бібліяграфічнае апісанне дакумента	4 – не ўяўляе цікавасці
Анатацыя ці рэферат	3 – вядома з іншых крыніц
	2 – не адпавядае тэме запыту
	1 – неабходна копія
	0 – неабходна першакрыніца

Карта зваротнай сувязі (ІПКІР)

Абанент	5 – каштоўная інфармацыя, будзе выкарыстана ў працы
Бібліяграфічнае апісанне дакумента	4 – уяўляе цікавасць
Анатацыя ці рэферат	3 – неабходна копія
	2 – вядома з іншых крыніц
	1 – не ўяўляе цікавасці
	0 – не адпавядае тэме запыту

Схема размеркавання дакументаў па відах і мовах

№ п/п	Запыты	Усяго дакументаў	Кнігі	Артыкулы	Спецвіды НТЛ	Неапублікаваныя дакументы	На замежных мовах			
							анг.	фр.	ням.	інш.

Схема ацэнкі дакументаў

№ п/п	Запыты	Усяго дакументаў	Ацэнкі						
			5	4	3	2	1	0	

Прыкладныя тэмы курсавых работ

1. Дакументныя інфармацыйныя патокі па прыродазнаўстве: азначэнне, структура, колькасны аналіз.
2. Дакументныя інфармацыйныя патокі па тэхніцы: азначэнне, прынцыпы фарміравання, структура.
3. Дакументныя інфармацыйныя патокі па медыцыне; структурная, тапалагічная, відавая, моўная характарыстыкі.
4. Электронныя інфармацыйныя рэсурсы па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне.
5. Бібліяграфічная інфармацыя на старонках спецыяльных прафесійных выданняў (на прыкладзе адной з галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу).
6. Асаблівасці бібліятэчна-інфармацыйнага абслугоўвання карыстальнікаў у навукова-тэхнічных бібліятэках.
7. Інфармацыйнае абслугоўванне спецыялістаў у сістэме галіновых бібліятэк.
8. Тэхналогія падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі па адной з галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.
9. Інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў адной з галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.
10. Электронныя часопісы па адной з галін НТіМК.

Прыкладныя тэмы дыпломных работ

1. Электронныя інфармацыйныя рэсурсы па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне.
2. Бібліяграфічная інфармацыя на старонках спецыяльных прафесійных выданняў (на прыкладзе адной з галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу).
3. Асаблівасці бібліятэчна-інфармацыйнага абслугоўвання карыстальнікаў у навукова-тэхнічных бібліятэках.
4. Інфармацыйная культура спецыяліста адной з галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.
5. Электронныя інфармацыйныя рэсурсы па адной з галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу Беларусі.
6. Інфармацыйныя паслугі спецыялістам НТіМК: тэарэтыка-метадычны аспект.
7. Інфармацыйнае забеспячэнне інавацыйнай дзейнасці ў галінах НТіМК.
8. Стварэнне персанальных інфармацыйных рэсурсаў па адной з галін.
9. Тэхналогія інфармацыйнага пошуку галіновай інфармацыі ў Internet.
10. Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне адной з галін НТіМК.

Пытанні да рубажнага кантролю

1. Спецыялісту неабходны звесткі аб змесце дакументаў з розных краін па ветэрынарыі. Дзе можна знайсці гэтую інфармацыю?
2. Дзе адшукаць бібліяграфічную інфармацыю па пытаннях алгарытмізацыі і праграмавання?
3. Спецыялісту неабходна ведаць, якія рукапісы прыняты на дэпаніраванне па сельскай гаспадарцы Беларусі ў ... месяцы. Як выканаць гэтую даведку?
4. Якім вядомым навукоўцам у галіне прыродазнаўства і медыцыны прысвечаны бібліяграфічныя паказальнікі ў апошняе дзесяцігоддзе?

5. Спецыялісту патрэбна новая інфармацыя аб новай літаратуры па медыцыне, якая ёсць у бібліятэках. Дзе знайсці гэтыя звесткі?

6. Спецыялісту неабходна знайсці інфармацыю аб выкананых у Беларусі НДР па медыцыне. У якім інфармацыйным выданні ён можа знайсці гэтыя звесткі?

7. Спецыялісту трэба знайсці звесткі аб замежнай літаратуры па будаўніцтве. Дзе іх знайсці?

8. Спецыялісту неабходна ведаць, якія новыя кнігі выйшлі ў заходніх краінах па яго тэме. Дзе можна выканаць гэтую даведку?

9. Спецыялісту неабходна знайсці новую інфармацыю аб абсталяванні. У інфармацыйных выданнях якога цэнтра гэтую інфармацыю магчыма знайсці?

10. Спецыялісту неабходны звесткі аб стандартах, якія былі заменены на новыя на працягу апошняга квартала па пэўнай тэме. Дзе такія звесткі змяшчаюцца?

11. Спецыялісту неабходна азнаёміцца з сусветнай літаратурай па адной з тэм прыродазнаўства, тэхнікі, медыцыны. Што яму з гэтай мэтай можна парэкамендаваць прагледзець?

12. Спецыялісту трэба ведаць, якія кнігі на рускай мове па адной з галін тэхнікі ёсць у бібліятэках краін СНД. Дзе можна знайсці адпаведную інфармацыю?

13. Спецыялісту неабходна высветліць, якія заяўкі на атрыманне патэнта на вынаходства былі пададзены ў Беларускі нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці на падатковыя матэрыялы. Дзе яму выканаць гэтую даведку?

14. Спецыялісту пры планаванні распрацовак неабходны звесткі аб зарэгістраванай тэматыцы ВКР па яго тэме. Дзе знайсці гэтыя звесткі? (Расія і Беларусь.)

15. Спецыялісту трэба ведаць, якія таварныя знакі зарэгістравалі ў Беларусі фірмы-канкурэнты. Дзе атрымаць адпаведныя звесткі?

16. Спецыялісту неабходна грунтоўная, абагульненая інфармацыя (аб тэндэнцыях развіцця, навуковых школах і іншым) на падставе айчыннай і замежнай літаратуры. Дзе такую інфармацыю можна знайсці?

17. Спецыялісту неабходна ведаць, якія таварныя знакі замежных фірм на вытворчасць тканіны зарэгістраваны ў Беларусі. Дзе знайсці гэтую інфармацыю?

18. Спецыялісту неабходна азнаёміцца са зместам най-
больш актуальных артыкулаў замежных аўтараў па яго тэме?

19. Дзе змяшчаюцца звесткі аб рукапісах, прынятых на дэ-
паніраванне ў БелІСА?

20. Дзе знайсці інфармацыю аб медыцынскіх праблемах
уздзеяння радыяцыі на чалавека?

21. Спецыялісту неабходна найбольш поўная новая інфар-
мацыя па ўсіх праблемах АПК.

22. Дзе змяшчаюцца звесткі аб перыядычных выданнях,
якія выходзяць за межамі па адной з галін прыродазнаўства,
тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны?

23. Дзе знайсці звесткі аб лепшых вынаходствах замежных
краін?

24. Спецыялісту неабходна знайсці змены, якія ўнесены ў
міждзяржаўны стандарт (ДАСТ).

25. Спецыялісту неабходна ведаць, якія замежныя кнігі па
яго тэме паступілі ў бібліятэкі СНД. Дзе ўдакладніць пытан-
не?

26. Спецыялісту неабходны звесткі аб новых сартах раслін,
якія зарэгістраваны ў Беларусі. Дзе знайсці звесткі?

27. Спецыялісту неабходна інфармацыя аб адмененых СТБ
за апошні месяц. Дзе можна адшукаць такую інфармацыю?

28. Спецыялісту неабходна ведаць, якія міждзяржаўныя
стандарты (ДАСТ) уступілі ў дзеянне (зацверджаны) за апош-
ні месяц па яго тэме. Дзе знайсці гэтую інфармацыю?

29. Спецыялісту інфармацыйнага цэнтра трэба ведаць, якія
стандарты (СТБ) ужываюцца ў бібліятэчна-інфармацыйнай
дзейнасці. Дзе знайсці звесткі аб іх?

Дадатак 8

Тэставыя пытанні

Тэставыя пытанні ахопліваюць усе тэмы дысцыпліны. З іх дапамогай ажыццяўляецца кантроль за засваеннем матэрыялу курса. Яны таксама могуць выкарыстоўвацца студэнтамі з мэтай самастойнай праверкі ведаў па найбольш складаных пытаннях. Большасць тэставых пытанняў уключаюць пяць альтэрнатыўных варыянтаў адказу, з якіх неабходна выбраць адно ці некалькі правільных. Акрамя таго, сустракаюцца пытанні, якія патрабуюць раскрыцця паняццяў і азначэнняў.

1. Назавіце інфармацыйныя цэнтры Беларусі, якія ствараюць інфармацыйную прадукцыю па тэматыцы навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу:

- 1) БелІСА,
- 2) НЦП,
- 3) БелЦ,
- 4) Прэзідэнцкая бібліятэка,
- 5) НЦУ.

2. Якія віды дакументаў пераважаюць у інфармацыйнай прадукцыі НТіМК:

- 1) кнігі,
- 2) газеты,
- 3) патэнтныя дакументы, тэхнічныя нарматыўна-прававыя акты,
- 4) неапублікаваныя дакументы,
- 5) картаграфічныя, аўдыёвізуальныя дакументы.

3. Якія каштоўнасныя ўласцівасці характэрны для дакументаў НТіМК?

- 1) актуальнасць, перыядычнасць, своечасовасць;
- 2) паўната звестак, дакладнасць, актуальнасць;
- 3) навізна, пертынентнасць, актыўнасць;
- 4) колькасны рост, рэlevantнасць, мэтазгоднасць;
- 5) высокі кошт, хуткае змяненне зместу, дакладнасць.

4. У якіх сферах адбываецца навукова-тэхнічная дзейнасць?

5. Якія асаблівасці маюць навукова-тэхнічныя веды? Дапоўніце:

- 1) маюць рынкавы кошт,
- 2) існуюць па-за межамі краін,
- 3) ...,
- 4) ...,
- 5) ...,

6. Назавіце асноўныя прыярытэтныя галіны прамысловасці Беларусі:

- 1) машынабудаванне,
- 2) транспартнае машынабудаванне,
- 3) парашковая металургія,
- 4) хімічная прамысловасць.

7. *Адзначце памылковае выказванне:*

- 1) дыферэнцыяцыя галін НТiМК спрашчае правядзенне тэматычнага пошуку,
- 2) дыферэнцыяцыя галін НТiМК ускладняе правядзенне тэматычнага пошуку,
- 3) інтэграцыя галін НТiМК вядзе ў інфармацыйнай дзейнасці да рассеяння інфармацыі,
- 4) інтэграцыя галін НТiМК – прагрэсіўная тэндэнцыя, якая дазваляе знайсці прыярытэтныя тэмы распрацовак,
- 5) гэта агульнанавуковыя тэндэнцыі, якія не аказваюць уплыў на інфармацыйную дзейнасць.

8. *Назавіце спецыфічныя рысы дакументных рэсурсаў НТiМК:*

- 1) выданне на рускай мове,
- 2) відавны асаблівасці дакументных рэсурсаў,
- 3) у патоку дакументаў пераважаюць апэратыўныя дакументы,
- 4) інтэрнацыянальны характар змешчанай інфармацыі,
- 5) асаблівасці мовы і зместу дакументаў.

9. *Якія каштоўнасныя ўласцівасці характэрны для дакументаў НТiМК?*

- 1) актуальнасць тэматыкі,
- 2) шматмоўе дакументаў,
- 3) скарачэнне перыяду ад падрыхтоўкі рукапісу да з'яўлення дакумента,
- 4) паўната звестак аб аб'екце даследавання,
- 5) дакладнасць інфармацыі.

10. *Назавіце асноўныя заканамернасці развіцця патоку дакументаў НТiМК:*

- 1) колькаснае павелічэнне,
- 2) невычарпальнасць,
- 3) рассеянне,
- 4) старэнне інфармацыі,
- 5) канцэнтрацыя інфармацыі.

11. *Назавіце вучоных, якія ўпершыню абгрунтавалі заканамернасці развіцця дакументных патокаў:*

- 1) Д.Прайс,
- 2) І.Калчынскі,
- 3) С.Брэдфард,
- 4) В.Матылёў,
- 5) А.Бродэс.

12. Па якіх прыметах магчыма падзяляць інфармацыйныя патрэбнасці карыстальнікаў інфармацыі?

- 1) тэрытарыяльнай прымеце, характары неабходнай інфармацыі,
- 2) у залежнасці ад сферы навукова-вытворчага комплексу,
- 3) часе ўзнікнення, профільнасці,
- 4) працягласці ў часе і прасторы,
- 5) этапаў НДР і ВКР.

13. Якія фактары ўплываюць на інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў?

- 1) пол, узрост,
- 2) характар дзейнасці,
- 3) пасада,
- 4) этапы НДР і ВКР,
- 5) вопыт працы, веданне замежных моў.

14. Назавіце катэгорыі навуковых супрацоўнікаў – карыстальнікаў інфармацыі _____

15. Назавіце катэгорыі інжынерна-тэхнічных супрацоўнікаў – карыстальнікаў інфармацыі _____

16. Назавіце катэгорыі карыстальнікаў інфармацыі ў галіне сельскай гаспадаркі _____

17. Назавіце катэгорыі карыстальнікаў інфармацыі ў галіне медыцыны _____

18. Назавіце характэрныя рысы інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК:

- 1) павелічэнне колькасці,
- 2) захаванасць пры выкарыстанні,
- 3) абмежаванасць чытацкага адрасу,
- 4) існаванне на паперы,
- 5) складанасць выяўлення актыўнай і пасіўнай частак.

19. Назавіце прыклады інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК па спосабе распаўсюджвання:

- 1) праз электронную пошту,
- 2) праз кніжныя крамы,
- 3) падпіску,
- 4) дарэнне,
- 5) у глабальных сетках.

Пытанні да заліку

1. Характэрныя асаблівасці навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх уплыў на галіновую інфармацыйную дзейнасць.

2. Спецыфічныя рысы развіцця прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны ў Беларусі, іх уплыў на галіновую інфармацыйную дзейнасць.

3. Арганізацыйная структура інфармацыйных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне ў Беларусі.

4. Характэрныя асаблівасці дакументных інфармацыйных рэсурсаў НТІМК і іх уласцівасці.

5. Дакументны інфармацыйны паток па прыродазнаўстве ў Беларусі: колькасны відатыпалагічны, моўны склад.

6. Дакументны інфармацыйны паток па тэхніцы ў Беларусі: колькасны відатыпалагічны, моўны склад.

7. Дакументны інфармацыйны паток па сельскай гаспадарцы ў Беларусі: колькасны відатыпалагічны, моўны склад.

8. Дакументны інфармацыйны паток па медыцыне ў Беларусі: колькасны відатыпалагічны, моўны склад.

9. Галіновыя заканамернасці развіцця дакументнага інфармацыйнага патоку НТІМК і іх адлюстраванне ў галіновай інфармацыйнай дзейнасці.

10. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве ў Беларусі.

11. Гісторыя развіцця інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве ў Беларусі.

12. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па тэхніцы ў Беларусі.

13. Гісторыя развіцця інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па тэхніцы ў Беларусі.

14. Гісторыя развіцця інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па сельскай гаспадарцы ў Беларусі.

15. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па сельскай гаспадарцы ў Беларусі.

16. Гісторыя развіцця інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па медыцыне ў Беларусі.

17. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па медыцыне ў Беларусі.

18. Азначэнне і структура, уласцівасці інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

19. Класіфікацыя спецыялістаў па прыродазнаўстве і тэхніцы.

20. Фактары, якія ўплываюць на фарміраванне інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

21. Класіфікацыя спецыялістаў па сельскай гаспадарцы і медыцыне.

22. Дакументны інфармацыйны паток НТіМК: разнастайнасць відаў і іх уздзеянне на інфармацыйную дзейнасць.

Дадатак 10

Пытанні да экзамену

1. Характэрныя асаблівасці і структура навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх уплыў на галіновую інфармацыйную дзейнасць.

2. Асаблівасці развіцця асобных галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх уздзеянне на бібліяграфаванне і інфармацыйнае абслугоўванне спецыялістаў.

3. Асаблівасці навукова-тэхнічных ведаў і іх адлюстраванне ў інфармацыйнай прадукцыі і інфармацыйных патрэбнасцях спажыўцоў.

4. Дыферэнцыяцыя і інтэграцыя – вядучыя тэндэнцыі развіцця навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх уплыў на інфармацыйную дзейнасць.

5. Асаблівасці арганізацыі і змест інфармацыйнага забеспячэння спецыялістаў у галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

6. Арганізацыя падрыхтоўкі галіновай інфармацыйнай прадукцыі.

7. Спецыфічныя рысы дакументных крыніц інфармацыі ў галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

8. Першасныя дакументы па прыродазнаўчых навукх Беларусі: відатыпалагічны, колькасны, моўны аналіз.

9. Першасныя дакументы па тэхніцы ў Беларусі: відатыпалагічны, моўны, колькасны аналіз.

10. Першасныя дакументы па сельскай гаспадарцы ў Беларусі: відатыпалагічны, моўны, колькасны аналіз.

11. Асноўныя заканамернасці развіцця дакументных крыніц інфармацыі па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне.

12. Інфармацыйныя патрэбнасці спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу: іх структура, віды і асаблівасці.

13. Класіфікацыя спецыялістаў па прыродазнаўстве і тэхніцы.

14. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па тэхніцы ў Беларусі.

15. Класіфікацыя спецыялістаў сельскай гаспадаркі і медыцыны.

16. Арганізацыя інфармацыйна-бібліяграфічнага забеспячэння спецыялістаў Беларусі ў галіне медыцыны.

17. Дзейнасць ДПНТБ Расіі па аказанні інфармацыйных паслуг спецыялістам і падрыхтоўцы інфармацыйнай прадукцыі.

18. Дзейнасць міжнародных цэнтраў – генератараў сусветных баз даных па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне – і іх інфармацыйная прадукцыя.

19. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па сельскай гаспадарцы Беларусі.

20. Дзейнасць УНТІ па падрыхтоўцы бягучай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі і БД.

21. Арганізацыйная структура інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу ў Расіі.

22. Гісторыя развіцця інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве ў Беларусі (да 60-х гадоў).

23. Базы даных у галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу ў Расіі.

24. Бягучая інфармацыйна-бібліяграфічная прадукцыя асобных відаў дакументаў у Расіі.

25. Тыпалогія і агульная характарыстыка БД для інфармацыйнага забеспячэння спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

26. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў у галіне медыцыны ў Беларусі.

27. Развіццё інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па сельскай гаспадарцы ў 1919–1959 гг.

28. Фактары, якія ўплываюць на фарміраванне інфармацыйных патрэбнасцей спецыялістаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

29. Сучасны стан інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве ў Беларусі.

30. Базы даных па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне, створаныя ў Беларусі.

31. Формы бібліятэчна-інфармацыйнага забеспячэння карыстальнікаў у галіне навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

32. Тэндэнцыі выдання галіновай літаратуры па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне (1861–2005 гг.).

33. Першасныя дакументы па медыцыне: відатыпалагічны, тэматычны, моўны аналіз.

34. Галіновая і шматгаліновая бягучая інфармацыйна-бібліяграфічная прадукцыя федэральных інфармацыйных цэнтраў Расіі.

35. Спецыфічныя рысы інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў у галінах навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

36. Азначэнне інфармацыйных рэсурсаў галіны і іх адметныя рысы.

37. Маніторынг інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў галіновага характару.

38. Класіфікацыя інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

39. Фактары, якія ўплываюць на фарміраванне інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў галіновага характару.

40. Сістэмныя і структурныя сувязі інфармацыйнай прадукцыі навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу.

41. Асаблівасці выяўлення і адбору дакументаў пры падрыхтоўцы галіновай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі.

42. Галіновыя асаблівасці аналітычна-сінтэтычнай перапрацоўкі дакументаў.

43. Заключны этап падрыхтоўкі галіновай інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі і яго адметныя рысы.

44. Галіновыя асаблівасці стварэння інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ЗМЕСТ

Прадмова	4
1. Спецыфіка інфармацыйна-бібліяграфічнага забеспячэння навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу	5
1.1. Галіновыя асаблівасці навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу і іх уплыў на станаўленне сучаснага інфармацыйнага рынку	5
1.2. Агульная характарыстыка інфармацыйных рэсурсаў навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу	9
1.2.1. <i>Дакументныя рэсурсы як аснова інфармацыйнага забеспячэння спецыялістаў</i>	9
1.2.2. <i>Характэрныя рысы і класіфікацыя інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў НТіМК</i>	27
1.3. Карыстальнікі інфармацыі ў галінах прыродазнаўства, тэхнікі, сельскай гаспадаркі, медыцыны	40
2. Арганізацыя інфармацыйна-бібліяграфічнага забеспячэння	44
2.1. Цэнтры падрыхтоўкі інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы, медыцыне ў Рэспубліцы Беларусь	44
2.2. Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне асобных галін навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу	49
2.3. Інфармацыйныя рэсурсы і паслугі расійскіх федэральных цэнтраў інфармацыі	75
2.4. Сусветныя інфармацыйныя рэсурсы і паслугі ў сферах навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу	86
3. Тэхналогія стварэння і давядзення да спецыялістаў інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў	94
3.1. Асаблівасці тэхналагічных працэсаў стварэння інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў па прыродазнаўстве, тэхніцы, сельскай гаспадарцы і медыцыне	94
3.2. Інфармацыйныя паслугі для спецыяліста навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу	100

4. Змест семінарскіх і практычных работ	107
5. Самастойная работа студэнтаў	128
6. Рэкамендацыі па выкананні кантрольнай работы	136
Літаратура	138
Дадаткі	142
Дадатак 1. Заданні для кантролю ведаў студэнтаў	142
Дадатак 2. Карта запытаў абанентаў сістэмы выбіральнага распаўсюджвання інфармацыі	144
Дадатак 3. Карта зваротнай сувязі (ДПНТБ, Інфармкультура, ШКІР)	145
Дадатак 4. Схема размеркавання дакументаў па відах і мо- вах. Схема ацэнкі дакументаў	146
Дадатак 5. Прыкладныя тэмы курсавых работ	146
Дадатак 6. Прыкладныя тэмы дыпломных работ	147
Дадатак 7. Пытанні да рубажнага кантролю	147
Дадатак 8. Тэставыя пытанні	149
Дадатак 9. Пытанні да заліку	153
Дадатак 10. Пытанні да экзамену	154

Вучэбнае выданне

**Ровіна Раіса Аўрамаўна
Касап Вера Аляксандраўна**

**Інфармацыйна-бібліяграфічнае забеспячэнне
навукова-тэхнічнага і медыцынскага комплексу**

Вучэбна-метадычны дапаможнік

Рэдактар І.В.Смяян
Тэхнічны рэдактар А.У.Гіцкая

Падпісана ў друк 2009 г. Фармат 60x84^{1/16}.
Друк афсетны. Папера пісчая № 2. Ум. друк. арк. 9,3.
Уд.-выд. арк. 8,0. Тыраж экз. Заказ .

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў
220007, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17
Ліцэнзія №02330/0131818 ад 02.06.2006 г.

Надрукавана на рызографе
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў
220007, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17